กรมศิลปากร
ห้องสมุดแห่งชาติ

พระราชนิพนธ์
ลิลิตนิทราชาคริต

ในงานพระราชทานเพลิง
หม่อมเจ้า จิตรปรีดี ประวิตร
ณ เมรุวัดมกุฎกษัตริยาราม
วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๘

ร. 9115
ล7 พ๙
หอสมุดวชิรญาณ

กรมศิลปากร
หอสมุดแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

464
1

สงวนลิขสิทธิ์

ห้ามทำซ้ำ ดัดแปลง หรือเผยแพร่ต่อสาธารณชนซึ่งส่วนหนึ่งส่วนใด หรือทั้งหมดของหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของการคัดลอก เลียนแบบ ทำสำเนา ฯลฯ หรือนำไปเผยแพร่ในรูปแบบใดๆ นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากกรมศิลปากร

All rights reserved

No part of this book may be reproduced in any form or by any mean without prior written permission from the Fine Arts Department.

"ทำซ้ำ" คือ การคัดลอก เลียนแบบ ทำสำเนา ทำแม่พิมพ์ บันทึกเสียง บันทึกภาพ ฯลฯ จากต้นฉบับ หรือสำเนา หรือจากการโฆษณาในส่วนอันเป็นสาระสำคัญ ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน

หรือ "ดัดแปลง" คือ การทำซ้ำโดยเปลี่ยนรูปใหม่ ปรับปรุงแก้ไข เพิ่มเติมงาน ฯลฯ ในส่วนที่เป็นสาระสำคัญ ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน

หรือ "เผยแพร่ต่อสาธารณชน" เช่น การแสดง การบรรยาย การจำหน่าย การทำให้ปรากฏด้วยเสียง ด้วยภาพ ฯลฯ หรือโดยวิธีอื่นใด ซึ่งงานที่ได้จัดทำขึ้น

R00938

คำนำ

หม่อมหลวงเหมือนจันทร์ ประวิตร ได้มาแจ้งความ ณ หอสมุดแห่งชาติว่า ประสงค์จะพิมพ์หนังสือเรื่อง ถลิดนิทราชาครีต สำหรับแจกในงานพระราชทานเพลิงพระศพหม่อมเจ้าจตรปรีด ประวิตร กรมศิลปากรมีความยินดีอนุญาตให้พิมพ์หนังสือเรื่องนี้ได้ตามความประสงค์

หนังสือเรื่อง ถลิดนิทราชาครีตนี้ เป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ โดยทรงมีพระราชประสงค์เพื่อจะพระราชทานให้แด่พระบรมวงศานุวงศ์ในวันขึ้นปีใหม่ ทรงเก็บเนื้อความจากนิทานเรื่อง Sleeper Awaken ซึ่งเป็นนิทานเรื่องหนึ่งในหนังสือ Arabian Night Entertainment เป็นหนังสือรวบรวมเรื่องนิทานต่าง ๆ ในประเทศตะวันตกของเมืองเรา คือ อินเดีย อาหรับ อาฟริกา อันเป็นดินแดนที่เจริญรุ่งเรืองด้วยศิลปวิทยาการมาก่อนประเทศอื่น ๆ หนังสืออาเรเบียนไนต์นี้ ใครเป็นผู้แต่ง แต่งในประเทศใด และแต่งเมื่อใด ไม่ปรากฏหลักฐาน ได้มีชาวฝรั่งเศส ชื่อ Antony Galland ได้นำมาแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสเป็นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. ๑๗๐๔ (ตรงกับ พ.ศ. ๒๒๔๗ แผ่นดินสมเด็จพระสรรเพชญที่ ๗ หรือพระเจ้าเสือ แห่งสมัยอยุธยาของไทย) ใช้ชื่อว่า Thousand and one Nights และต่อมาก็ได้มีผู้คิดหาต้นฉบับภาษาอาหรับมาสอบ และตีพิมพ์อีกหลายครั้งจนเป็นที่แพร่หลายรู้จักกันเกือบทุกชาติทุกภาษา

บทพระราชนิพนธ์เรื่องถลิดนิทราชาครีตนี้ ได้จัดพิมพ์กันมาหลายครั้งแล้ว เป็นหนังสือที่มีรสสมบูรณ์ในด้านวรรณคดี นอกจากจะเป็นคติแก่ชาย

หนุ่มหญิงสาว และบุคคลผู้ครองเรือนทั่วไปแล้ว ยังมีคติในเรื่องความรักของมารดาที่มีต่อบุตร ซึ่งพระองค์ได้ทรงพรรณาไว้อย่างซาบซึ้งอีกด้วย ความดีและความไพเราะของหนังสือเรื่องนี้เป็นเอนกประการ ฉะนั้นจึงได้รับเลือกเป็นแบบเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กมาตั้งแต่สมัยที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่ๆนั้น และได้ใช้เป็นแบบเรียนสืบต่อมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ กระทรวงศึกษาธิการก็ยังบรรจุหนังสือเรื่องนี้ไว้ในหลักสูตรชั้นมัธยมตอนปลาย และนอกจากนี้ยังมีพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ ได้จัดให้พิมพ์ขึ้นแจกในงานกุศลต่างๆหลายครั้ง กับทั้งยังได้นำไปเล่นเป็นละครกันหลายคราว ดังจะได้ทราบจากเรื่องตำนานการเล่นละคร เรื่องนิทราชาคริต ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงรวบรวมไว้พร้อมทั้งพระราชนิพนธ์บทร้องซึ่งใช้ในการเล่นละครนี้ มาพิมพ์ต่อท้ายเรื่องถวัลยนิทราชาคริต ฉบับที่สมเด็จพระมหาตุฉาเจ้า พระบรมราชเทวี โปรดฯ ให้พิมพ์ในงานเฉลิมพระชันษาครบ ๖๐ ปีบริบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕

กรมศิลปากรขออนุโมทนากุศลบุญราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งหม่อมหลวงเหมือนจันทร์ ประวิตร ได้บำเพ็ญเพื่ออุทิศส่วนกุศลแด่หม่อมเจ้าจิตร-ปรีดิ์ ประวิตร ในครั้งนี้ ขออำนาจแห่งกุศลผลบุญที่ได้บำเพ็ญทั้งปวง จงถวายให้หม่อมเจ้าจิตปรีดิ์ ประวิตร ได้ทรงประสพวิบูลมนูญผลในสัมปรายภพทุกประการ เทอญ

พ.อ. [signature]

อธิบดีกรมศิลปากร

๑๖ พฤศจิกายน ๒๔๙๗

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

กรมศิลปากร
หอสมุดแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

กรมศิลปากร
ห้องสมุดแห่งชาติ

พระประวัติ

หม่อมเจ้า จิตรปรีดี ประวิตร

หม่อมเจ้า จิตรปรีดี ประวิตร ประสูติเมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นโอรสองค์ที่สองของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง-ปราจีณกิติบดี และหม่อมชั้น ประวิตร ณ อยุธยา เมื่อยังทรงพระเยาว์พระชันษาได้ ๑๒ ปี ได้เสด็จไปทรงศึกษาวิชา ณ ประเทศอังกฤษ และประทับอยู่ที่ประเทศนั้นจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๖ รวมเวลาประมาณ ๑๔ ปี จึงได้เสด็จกลับประเทศไทย เมื่อกลับมาแล้ว ได้เข้ารับราชการอยู่ที่แผนกการเงิน กองคลัง กรมพระคลังข้างที่ ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้ทรงเศกสมรสกับ ม.ล. เหมือนจันทร์ ดารากร ธิดาเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ และคุณหญิงประไพ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานน้ำสังข์และทรงเจิม ณ ที่นั่งพระจักรีมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

ต่อมาเมื่อกรมพระคลังข้างที่ได้แยกออกมาเป็นสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์แล้ว ม.ล. จิตรปรีดี ประวิตร ก็ได้ทรงย้ายมารับราชการที่สำนักงานทรัพย์สิน ฯ ต่อไป ในระหว่างที่ทรงรับราชการอยู่นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เสด็จแทนพระองค์ ในงานพระราชพิธีและงานส่วนพระองค์ต่าง ๆ หลายครั้ง เช่น เสด็จไปเส้นพระบ้ายที่จังหวัดอยุธยา ทรงจุดเทียนพรรษา พระราชทานน้ำสรงเจ้านายชั้นผู้ใหญ่บางพระองค์ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่บางท่านใน

เวลาสงกรานต์ ในระหว่างนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพิ่มเงินเลี้ยงชีพมากกว่าเดิมเป็นพิเศษ ส่วนเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน คือ ตติยจุลจอมเกล้าบัญจมาภรณ์ช้างเผือก เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ม.จ. จิตรปรีดิ์ ประวิตร ได้เริ่มประชวรโรคพระหทัยและนายแพทย์ได้แนะนำให้ทรงหยุดพักการงานทุกอย่าง จึงได้กราบถวายบังคมลาออกจากราชการและรักษาพระองค์ตลอดมา ถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๘ เมื่อพระอาการดีขึ้น และนายแพทย์รับรองว่าพระหทัยเป็นปกติดีแล้ว ก็ได้ทรงเข้าหุ้นส่วนตั้งบริษัทค้าขายส่วนพระองค์ร่วมกันขึ้น คือ บริษัทสากลกิจและบริษัท เอส. อาร์ มอเตอร์ส และได้เข้าทำงานในบริษัทที่ตั้งขึ้นนั้นตลอดมา ในกิจการที่ต้องติดต่อกับชาวต่างประเทศหรือหนังสือภาษาต่างประเทศที่เกี่ยวกับการค้าขายและอื่นๆ ม.จ. จิตรปรีดิ์ ประวิตร ก็ได้ทรงรับหน้าที่นี้ของบริษัทตลอดมา เพราะทรงมีความชำนาญในภาษาอังกฤษเป็นพิเศษ และคุ้นเคยกับชาวต่างประเทศเป็นอย่างดี ด้วยเหตุที่ได้เคยทรงศึกษาอยู่ในยุโรปเป็นเวลานาน กับทั้งมีพระบุคลิกลักษณะอันอ่อนโยนสุภาพ เป็นที่ชอบพอของชาวต่างประเทศที่ได้คบหาสมาคมทั่วๆไป บางครั้งถึงกับมีเพื่อนฝูงและชาวต่างประเทศ ไปพักกันอยู่ที่บ้านกังหัวของท่านที่หัวหินเป็นเวลาหลายๆวัน และ ม.จ. จิตรปรีดิ์ ประวิตร ยังโปรดในการเล่นเรือในทะเลและการล่าสัตว์อีกด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๗ ระหว่างเดือนเมษายน ม.จ. จิตรปรีดิ์ ประวิตร ได้เกิดประชวรพระโรคเดิมขึ้นมาอีก คือโรคพระหทัย นายแพทย์ได้แนะนำ

ให้หยุดพักรักษาพระองค์ และได้เสด็จไปทำการรักษาอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช พระอาการดีขึ้นเป็นลำดับ จนเป็นที่พอใจของนายแพทย์ เมื่อมีพระญาติมิตร และผู้ที่คุ้นเคยไปเยี่ยม ก็ทรงสนทนาอย่างสนุกสนาน เบิกบานพระทัย รับสั่งว่านายแพทย์จะให้กลับบ้านได้แล้ว และท่านทรงหวังว่าจะกลับบ้านภายในอีกสองวันข้างหน้า พระอาการและพระสุขภาพดูสมบูรณ์ ไม่มีท่าทางว่าเป็นคนเจ็บประการใดเลย แต่ครั้นมาเมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม เวลาบ่าย หลังจากที่ทรงเตรียมพระองค์จะได้กลับบ้าน และทรงบรรทมหลับไป พระอาการของโรคพระหทัยได้เกิดขึ้นในขณะกำลังบรรทมหลับไป ~~พระอาการของโรคพระหทัยได้เกิดขึ้น~~ในขณะกำลังบรรทมหลับนั่นเอง ก็อกก้อนโลหิตแข็งอุดเส้นโลหิตที่พระหทัยโดยฉับพลัน ได้สิ้นพระชนม์ไปโดยไม่รู้สึกพระองค์ เหลือความสามารถของนายแพทย์ที่จะแก้ไขได้ทัน

ม.จ. จิตรปรีดี ประวิตร เป็นเจ้านมบุคคลิกลักษณะอ่อนโยนสุภาพเรียบร้อย เป็นที่ชอบพอรักใคร่ของพระญาติ มิตรและผู้ที่ได้รู้จักคุ้นเคยทั่วไป ไม่ถือพระองค์ว่าเป็นเจ้าในราชตระกูล ทรงคบกับคนได้ทุกชั้นตลอดจนชาวต่างประเทศทั่วไป กับผู้ที่ไม่คุ้นเคยไม่สนิทนัก ก็มักจะทรงยิ้มแย้มรับสั่งน้อย และอ่อนโยนนิ่มนวล ไม่เคยทำให้ใครเดือดร้อนกับผู้ที่ทรงคุ้นเคยมาก ๆ จะเห็นได้ว่าท่านเป็นผู้มีอารมณ์สนุก เบิดเผย รับสั่งอะไรขบขัน มีความรู้สึกนึกคิดสูงมาก ชอบทรงหนังสือสูง ๆ ทั้งไทยและต่างประเทศ มีความรู้ในเรื่องพระพุทธรูปเป็นอย่างดี และมี "ความเป็นผู้ดีทุกกระเบียดนิ้ว" อย่างที่ผู้รู้จักท่านดีพูดกันจนติดปาก

ม.จ. จิตรปรีดี ประวิตร เป็นพระโอรสองค์สุดท้ายของเสด็จในกรมและหม่อมชั้น ประวิตร ที่ยังมีพระชนม์อยู่ยืนนานกว่าองค์อื่น ๆ เวลาที่สิ้น

พระชนมพรรษาได้ ๕๖ ปี ๓ เดือน มีโอรสและธิดารวม ๕ คนคือ

๑. ม.ร.ว. ชายเจตจันทร์ ประวิตร กำลังศึกษาวิชาอยู่ที่ประเทศออสเตรเลีย

๒. ม.ร.ว. ชายสุชาติจันทร์ ประวิตร กำลังศึกษาอยู่ที่ ร.ร. เซนต์-คาเบรียล พระนคร

๓. ม.ร.ว. ชายชวัชจันทร์ ประวิตร กำลังศึกษาวิชาอยู่ที่ประเทศอังกฤษ

๔. ม.ร.ว. หญิงเหมือนใจ ประวิตร กำลังศึกษาอยู่ที่โรงเรียนราชินี

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

กรมศิลปากร
สำนักหอสมุดแห่งชาติ

พิธีราชาภิเษก

ราย

๑. สรวมสวัสดิวิชัย เกริกกรุงไกรเกรียงยศ เกียรติปรากฏ ขจรขจาย สบายทั่วแหล่งหล้า ฝนฟ้าฉ่ำชุ่มชล ไพศรพณ์ผล พูนเพิ่ม เหิมใจราษฎร์บำเทิง รื่นเริงรัฐมณฑล สกลราชอาณาเขตต์ ประเทศสยามชื่นช้อย ทุกข์ขุกเข็ญใหญ่น้อย นาศไร้แรงเกษม โสดเทอญ

โคลง ๕

๒. เปรมจิตต์ปราศจากเศร้า สิ่งศัลย์ สรรพเทอญ
ทั่วนครขอบขัณฑ์ เขตต์ด้าว
เจริญสุขทุกคืนวัน วายเทวษ
ปล่งปลอดปรบักษ์ก้าว เกี่ยงพ้นภัยกษัย

๓. ไพบูลย์สมบัติถ้วน ทวยชน ชื่นเทอญ
ประกอบกิจเกิดนิจผล แผ่หล้า
บำเทิงทั่วภูวมณ – ฑลเกษตร สยามเอย
จงประสิทธิ์ประสงค์ข้า คิดต้องคลองธรรม์

ร่าย

๔. จักบรรยายนิทาน มานในเรื่องอาหรับ ฉะบับอังกฤษ แปลแปลง แสดงเป็นสยามพากย์ หลากแต่เพรงไม่มี เพื่อการ บีใหม่หมาย ให้สบายชื่นชม บรมวงศานุวงศ์ ทุกพระองค์ทั่วหมด

จึ่งคัดจดข้อคำ ทำเป็นกลอนลิลิต ประดิษฐโดยย่อพอเรียง เพียงพอรู้เรื่องจบ ปางปรารภใดอั้น ดูจุ่งทราบเรื่องนั้น เสร็จสิ้นทุกอันแลนา

๕. แต่ปางบรรพ์ยังมี เจ้าธานีในประเทศ เขตต์อาหรับรมย์สถาน ไพศาลโสดบุรี ศรีแบกแดดนคร[๒] ภูธรครองยุตติธรรม์ ผดุงเขตต์ขัณฑสีมา ฝูงประชาสำราญ พ้นภัยพาลพิบัติ ดัดความเมืองซื่อตรง ไม่เว้นทรงดำริ ตริจาตุรราชการ คือวิจารณ์คุณโทษ ประโยชน์ผลผู้ทำ กรรมชอบผิดแต่ไท้ ชอบชอบให้ควรการ หนึ่งวิจารณ์ทั่วทุกข์ สุขอำมาตย์ราษฎร ดับอธิกรณ์ถ้อยความตามสมควรคุณโทษ หนึ่งตริประโยชน์พารา ประมวญมาซึ่งราชทรัพย์ โดยฉะบับบรพา เลี้ยงศาสนาจักร บริรักษ์นครโดยควร หนึ่งใส่สวนการศึก ระลึกภายนอกใน เพื่อราญไพรียุทธ์ ทุกทิศประทุษบ้องกัน สรรพภัยผ่อนปรน จาตุกรณย์ราชกิจ[๓] บพิตรบไว้หฤทัย เสนาในพนักงาน ภูบาลย่อมแปลงองค์ ลงเป็นพาณิชเพศ หวังสืบเหตุนานา แต่ประชาราษฎร ซึ่งสัญจรไปมา จักเจรจาดีร้าย หวังยักย้ายรำงับ ดับความร้อนเปลี่ยนเย็น รอนความเข็ญให้ขาด ประสาทสิ่งสุขสวัสดิ์ ขจัดสรรพภยันตราย ยิ่นสุขสบายเบิกหล้า เสี่ยงสรเสริญทั่วหน้า เขตต์ท้าวไพบูลย์ ยิ่งแลโคลง ๔

๖. ฮารูนอาลราษจิด[๔] อ้าง องค์นรินทร์ นามฤๅ
กาหลิบ[๕] ครองแผ่นดิน ดับร้อน
วงศ์เนื่องแต่มุนินทร์ มะหะหมัด[๖]
ผดุงราษฎร์ศาสนาช้อน เชิดไว้จิรกาล

๗. เปรียบปานบิตุเรศเลี้ยง ดนัย นั่นแฮ
กอบกิจการุญไป ทั่วผู้
สอดส่องประสพใคร ดีชั่ว
ลงโทษโปรดยกกู้ ก่อให้สำราญ

ร่าย

๘. ในกาลนั้นพาณิช ผู้หนึ่งสถิตย์ในนคร เคยสัญจรค้าขาย แต่ปางกายยังสะคราญ จนตราบกาลชราภาพ บรรลุลาภแหล่หลาย มีบุตรชายสุดสวาท เฉลียวฉลาดว่องไวหาร จึ่งขนานนามนิยม สมชื่อในศาสนา เรียกอาบูหะซัน พาณิชพลันป่วยหนัก ผลักทรัพย์มอบแก่บุตร อาการทรุดสิ้นชนม์ บุตรขวายขวน ผังศพไว้ทกข์ครบกำหนด ปลดเปลื้องทกข์ทำการ วาณิชปานบิดา รักษาทรัพย์ส่วนเดิม เติมส่วนใหม่หาได้ รวมรวบสมบัติไว้ เรียบร้อยดั่งเดิม

๙. ภายหลังเหิมจิตต์ตริ ทรัพย์เราสิมากหลาย ควรหาสบายบ่มสุข เล่นสนุกต่างต่าง อย่างคนหนุ่มทั้งปวง ไป่ควรหวงแหนทรัพย์ ซึ่งสำหรับเป็นมูล เครื่องเกื้อกูลความสบาย ความนึกหมายพลันทำ นำสมบัติบิดา มาบั่นเป็นสองภาค ส่วนหนึ่งหากจำหน่าย จ่ายซื้อบ้านเรือนสวน ซื้อตกควรคนเช่า เป็นเรือนเย่าเก็บค่า ทุกถิ่นท่ามากหลาย รายทรัพย์สิ้นส่วนพลัน อีกส่วนอันยังเหลือ เล่นพ้นเผื่อไป่ยั้ง ตั้งเลี้ยงเพื่อนพวกพ้อง เล่นขับร้องฟ้อนรำ กำจายทรัพย์เนืองนิจ บขุกคิดทุนรอน ข้าวลือขจรแซ่ซ้อง ไป่เนิ่นเลยพวกพ้อง พรั่งพร้อมแหล่หลาย ยิ่งนา

โคลง ๒

๑๐. การค้าขายเริดร้าง เล่นบวายว่างว้าง
แต่เช้าจนยาม ดึกนา
๑๑. สาวงามสาวช่วงใช้ สาวขับสาวรำให้
จัดพร้อมเพรียงมาน
๑๒. สาวสะคราญไม่น้อย รุ่นรุ่นรำเรียบร้อย
ขับร้องบำเรอ รมย์เฮ
๑๓. พรรคพวกเกลอพรั่งพร้อม นั่งแน่นกินเลี้ยงล้อม
เล่าเข้าอุดม
๑๔. พูดบรรสมสอดคล้อง พึงแต่คำเพราะพร้อง
จิตต์พึงยินดี ยิ่งนา

โคลง ๓

๑๕. ล่วงขวบปีหนึ่งประมาณ ทรัพย์ศฤงคารพร่องแท้
บเน่นเลยหน่อยแล้ จักสิ้นทุนรอน แลวนา
๑๖. เพื่อนคิดถอนตนออก บอกธุระป่วยบ้าง
ต่างต่างแต่คิดข้าง บิดพลิ้วไปมา เยียมเลย
๑๗. มิช้าสิ้นทรัพย์ตน เพื่อนสักคนหนึ่งไสร้
แลบ่เห็นหน้าได้ แต่เพียงปรับทุกข์ ฤามี
๑๘. ยามความสุขโรยรา กลับคิดมายากแท้
โอ่ความผิดแล้วแก้ ยากพ้นประมาณ ดั่งนี้
๑๙. หน้าเบิกบานกลับสลด รันทดจิตต์เจ็บไหม้
อกระบมบ่มไข้ แต่ร้อนฤาสะเบย หน่อยเลย
๒๐. ไปควรเฉยแฉะอยู่ สู่มารดาจักได้
พึงท่านสั่งสอนให้ ปลดเปลื้องกังวล ใจนา

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

โคลง ๕

๒๑. แม่ยลพักตร์บุตรเศร้า เสียศรี มาแฮ
นางเร่งนึกปราณี ไม่น้อย
ถามบุตรบอกคดี ใดหมั่น หมองนา
บุตรแสดงแถลงถ้อย ถี่ถ้วนทุกประการ

๒๒. แต่นานแม่นึกแล้ว บ่ผิด นึกเลย
เห็นพ่อปลดทรัพย์ปลิด จ่ายใช้
เลี้ยงเพื่อนเพื่อนบคิด คุณขอบ เลยเฮย
มิแต่ส่อซ้ำให้ สิ่งไร้เราถึง

๒๓. พึงรู้ระลึกไว้ เบื้นตรา เถิดรา
ภายน่าอย่าเหมหา ทรอน
บุญมีเผื่อญมา บันทรัพย์ ไว้พ่อ
เป็นส่วนเกื้อเขี่ยข้อน แคะได้ได้กิน

๒๔. บุตรยินบัดตอบถ้อย มารดา
คิดจักไปสู่หา พวกพ้อง
ยืมทรัพย์ซึ่งจักมา จับจ่าย ใช้เฮย
คงจักคิดคุณต้อง ออกให้ไปเฉย

๒๕. ลูกเอยยามยากแล้ ยามมี
บรรพตเท่าธุลี เปรียบไว้
สุภาษิตพาที ท่านกล่าว
ดั่งแม่จักว่าให้ ลูกน้อยจงยิน

๒๖. เพื่อนกิน สิ้นทรัพย์แล้ว แหนงหนี
หาง่าย หลายหมื่นมี มากได้
เพื่อนตาย ถ่ายแทนชี- วาอาตม์
หายาก ฝากผีไข้ ยากแท้จักหา

๒๗. มารดากล่าวนี้ก็ ควรนัก หนาเฮย
แต่ลูกใคร่เห็นประจักษ์ จิตต์แท้
จักไปเที่ยวสู่ทัก ถามไถ่
เผื่อจักสมคิดแม้ บ่ได้ตามกรรม

โคลง ๒

๒๘. กล่าวถ้อยคำเสร็จแล้ว รีบออกจากบ้านแคล้ว
คลาดเข้าเขตต์คาม เพื่อนนา
๒๙. ถามหาเพื่อนทุกบ้าน ตามระยะโดยด้าน
น่าแล้หลังเมือง

ร่าย

๓๐. บ่วยการเปลืองแรงเรี่ยว เที่ยวทุกบ้านย่านทาง สางสืบเสาะทุกซอก ทางจรัลจรอกจรดล วนเวียนเที่ยวทั่วจบ สบแต่คิดบิดพราง บางคนซ่อนกายมิด บางมีกิจกังวล บางคนว่าจนยาก บางคนบากหน้าเบือน เชือนฉันเช่นบรู้จัก บถามทักปราศรัย บางคนใจร้ายรอง ให้ทุบถองโบยตี ล้างไมตรีกรุณา ฝ่ายอาบูเห็นวิกล ยลดุจมารดากล่าว อกผะผ่าวรำพึง คะนึงนึกสังเวช เหตุสิ้นทรัพย์

อัปภาคย์ เพื่อนชักฉากทันตา จึงกลับมาบ้านตน ทุกข์ทับทน
โศกเศร้า เข้าห้องหับตนหาย ไปว่างวายทุกข์ร้อน เจ็บเร่งเจ็บ
จิตต์ข้อน อกโอ้อกกู อกเอย

โคลง ๔

๓๑. คิดใดดูผิดแท้ ทุกอัน
จ่อมจ่ายทรัพย์ครามครัน แหล่ล้น
คบเพื่อนบ่มีวัน วายว่าง เลี่ยงเลย
ไฉนบ่มิตาค้น คบผู้ดีเดียว

ร่าย

๓๒. เหลียวหาใครบปะ เกิดมานะคำนึง จึงตั้งสัจสาบาน สืบไปกาลภายน่า อันชื่อว่ามนุษย์ บุรุษในบุรี ศรีแบกแดดนัครา ไป่คบหาเป็นมิตร มอบใจสนิทใกล้เคียง เพียงแต่เสพอาหาร ไป่สมานร่วมภาชน์ เป็นอันขาดคงคำ จำเดิมแต่นั้นไป เขาก็ตั้งใจประหยัด เตัดการจ่ายวายประโยชน์ ชั่วแต่โภชนาหาร มินานค่อยมีทรัพย์ โดยลำดับเดือนมา กลับปรารถนาอยากคบ พบเพื่อนต่างเมืองจร สู่นครมาเขก ข่าวคราวแปลกจงยิน รู้ระบิลหนักเบา เขาจึงตั้งปฏิญาณ สาบานตนเป็นหลัก ว่าจะชักชวนไว้ บให้ถึงสองนาย หนึ่งบหมายมุ่งคบ ครบถึงสองราตรี แม้นจรลีด้าวใด ไปประสพพบพักตร์ จักไป่พูดจากัน ทำเฉกฉันใช่มิตร บชอบชิดสืบไป เขาก็ตั้งใจมั่นคง จำนงดั่งนี้สรรพ จึงยับยั้งยังสะพาน ทุกวันวารบขาด ผู้ใดผาดผ่านเดิน เขาก็เชิญมาสู่เหย้า เลี้ยงเหล้าเข้านานา สิ้นเวลาเลี้ยงเสร็จ เขาก็เผด็จมิตรขาด เดินทางมาตรพานพบ แกล้งหลีกหลบเลี่ยงลี้ เขากระทำดั่งนี้ บ่เว้นวัน วายว่างนา

โคลง ๔

๓๓. หลายวันเยี่ยเยี่ยงน้ นิจกาล
เป็นที่เกษมศานต์ สร่างเศร้า
นฤทุกข์นฤภัยพาล พูนสวัสดิ์
จวนจวบขวบเดือนเข้า เขตต์ขันค่ำคง

๓๔. ปางองค์กาหลิบผู้ ภูมิบาล
หวังสอดส่องกิจการ ทั่วด้าว
กำหนดนับประมาณ ขวบมาส ครบแฮ
เสด็จออกจากนิเวศน์ท้าว สู่ท้องถนนหลวง

โคลง ๓

๓๕. ปวงชนไป่ทราบความ ยามพระลบลับไม้
จึงอ่าองค์ท่านไท้ แม่นแม้นชนจร
๓๖. พัสตราภรณ์พานิช สถิตมุศสุ่ลแด่นด้าว
มีบุรุษตามท้าว ท่านผู้หนึ่งนาย

โคลง ๒

๓๗. กายกำยำใหญ่แท้ ดำสนิทนิลแล้
เล่ห์เพียงขุนมาร
๓๘. คือผู้หารฮึกผู้ ร่วมคับร่วมแค้นสู้
ร่วมรู้น้ำจิตต์ ท่านแล
๓๙. โดยเสด็จตามติดเจ้า ไปบ่ช้าเกือบเข้า
เขตต์บ้านอาบู

๔๐. หะซันดูพ่อค้า มาแต่เมืองไกลหน้า
แปลกแท้ไปีฉงน

๔๑. ยาตรบัดดลเกือบใกล้ ยกหัตถ์สะลามไหว้
โอษฐ์เอ้อนปราศรัย

๔๒. ยินดีใดดุจได้ เห็นท่านมาแกล่ไกล้
เทศน์โดยเกษม

๔๓. เปรมใจจักใคร่เชื้อ เชิญท่านจรัลเมือ
สู่บ้านเรือนเรา หน่อยเทอญ

๔๔. ผ่อนกายเบาเหนื่อยแล้ว คืนหนึ่งจึ่งค่อยแคล้ว
คลาดเต้าต่อไป

๔๕. โดยน้ำใจซื่อแท้ บอกท่านตามจริงแล้
บ่ได้มารษา

๔๖. อ้นเคหาค่อยไสร้ รับท่านคืนเดียวได้
กว่านั้นไปียอม เลยนา

๔๗. จักถนอมท่านไว้ ฉันมิตรสนิทให้
อยู่ยั้งสำราญ

โคลง ๔

๔๘. ภูบาลพึ้งถ้อยซึ่ง เชิญชวน
ดูประหลาดสำนวน ดั่งนี้
จักมีสิ่งใดควร ทราบเหตุ
จึ่งตอบรับเชิญชี้ ชอบแท้ขอบใจ

๔๙. ครรไลคลอไหล่ตั้ง ตนเสมอ กันนอ
ถึงคฤหาสน์เชิญเลอ อาสน์แผ้ว
สั่งสนทนาเสนอ กิจสุข ทุกข์แฮ
จวนย่ำสนธยาแล้ว จึ่งเลี้ยงภักษภัณฑ์

๕๐. จัดสรรกับข้าวแต่ง นานา
สามสิ่งรสโอชา เฉียบแท้
เนื้อไก่ฉีกปรุงทา เครื่องทอด สุกเฮย
เนื้อห่านพ่วงพีแล้ ภัต์ร้วมราคู[๑๐]

๕๑. ดูของสามสิ่งแม้ มากหลาย
ล้วนถูกปากเหมือนหมาย หมดสิ้น
มารดากอบขวนขวาย ตกแต่ง
เสพชอบประกอบสิ้น เล่ห์เพียงของสวรรค์

โคลง ๒

๕๒. ของควรพลันเสพแล้ว ยามสุริยะเคลื่อนแคล้ว
ลับไม้หมดสิ้น

๕๓. ของหวานมีลูกไม้ หลายสิ่งเสาะหาได้
แต่ล้วนอย่างดี นักนอ

๕๔. อีกขนมมีเลิศล้ำ อย่างละอย่างไปซ้ำ
สิ่งล้วนหวานมัน

๕๕. พลางชวนกันปอกปล้อน ปลิ้นเมล็ดในหล้อน
ลูกไม้ตระการ

๕๖. ขนมหวานนุ่มแท้ ทั้กรอบก็กรอบแล้
เลิศด้วยกลิ่นจรุง บารนี

ร่าย

๕๗. คุงค่ำเข้าราตรี ประเพณีในนัครา ทวัยประชาครั่นคร้าม ห้ามบให้เสพสุรา ในเวลาทิวาวาร ยามรัตติกาลจึ่งควร จวนค่ำจึ่งหะชัน จุดเทียนพลันรุ่งโรจน์ โชติช่วงแสงชัชวาล เครื่องสุราบานแต่งตก ยกตั้งโต๊ะกลางตรง วางถ้วยลงรินสุรา กล่าววาจาเพราะพร้อง เชิญท่านผู้เพื่อนพ้อง จุ่งตั้งโสตสดับ เทอญา นา

โคลง ๔

๕๘. แบบฉะบับไก่ผู้ผ่าว กรรหาย ชลเฮย
บด่วนค่ำเดียวดาย เรียกร้อง
ภรรยาเพื่อนฝูงหลาย ตัวต่อ พร้อมแฮ
จึ่งเสพสลิลซ้อง ดั่งนเราเชิญ

๕๙. พึ่งเพลินไพเราะแท้ วาจา ท่านนา
มรรยาทยิ่งอย่างหา ยากล้ำ
เป็นที่ถูกหฤทยา เรายิ่ง รักแฮ
เชิญท่านรินส่งซ้ำ ส่วนให้เรากิน

๖๐. รินแล้วส่งถ้วยท่าน จงลอง ชิมเทอญ
คงจะสบสมปอง เอกแท้
กาหลิบรับถ้วยสนอง คำตอบ
อย่างท่านมีของแม้ ชั่วแล้วมีไย

๖๑. แม้ไฉนเรือนข้าจัก เจรจาได้ฤๅ
ยลท่านประเวศมา หยุดยั้ง
โดยเปรมกมลปรา- โมทย์ชัน ชมแฮ
จักจรดเศียรตั้ง ต่อพื้นอัญชลี

๖๒. ยินดีเพื่อด้วยท่าน มาพัก
มีโอษฐ์จะทายทัก ท่านจ้อ
จัดโต๊ะแต่งตั้งตัก เตือนท่าน เสพนา
เสมอจิตต์เราฤๅท้อ เทียบให้เล็งเห็น

๖๓. ฟังคำเยินเยือกแท้ กาหลิบท่านโปรดแล้
ตลอดถ้อยทุกคำ

๖๔. สำรวลชวนเสพซ้ำ ซดสุราคือน้ำ
พลอดเพ้อไปพลาง แลนา

๖๕. พลอดบจางจืดถ้อย ท่านพลอดเขาพลอดผล้อย
พลอดโต้ต่อสนอง

๖๖. พลอดบปองหยุดยั้ง พลอดต่อพลอดแต่ตั้ง
พลอดต้องใจตาม กันนา

ร่าย

๖๗. ถามถึงทางค้าขาย รายกิจการทุกสิ่ง ซึ่งเขาทำเลี้ยงกาย เขาบรรยายแต่ต้น จนขอดข้นคับแค้น แม้นกายหลังปฏิญาน ถ้วนทุกประการบบีด ครั้นบพิตรธพังจบ เร่งปรารภรักใจ ธจึงปราศรัยประภาษ ว่าท่านฉลาดดำริ ตริตรองครองชีพตน ผิดกับคนทั้งหลาย เมื่อกายหนุ่มจักนึก เห็นตนลึกเบาหนัก รู้คิดยักทรัพย์ไว้ ได้ดอกเบี้ยเลี้ยงกาย ห่อนฉิบหายหมดมอด จึงรอรอดตนคืน ฝ่ายเรายินยลชอบ หนึ่งประกอบการเลี้ยง พวกพ้องเพียงพอประมาณ หวังทราบการนานา หนึ่งผู้มาพึ่งพัก พำนักท่านรับรอง ต่างคนปองสรเสริญ ความเจริญชูเชิด เลื่องลือเลิศนามกร จักขจรทั่วหล้า ชนจักชมช้อช้า ไปสิ้นสรเสริญ ท่านนา

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

โคลง ๒

๖๘. พาพูดเพลินเนิ่นช้า ทั้งท่านและตนข้า
บ่ได้ดื่มเลย

๖๙. ไป่ควรเฉยแฉะค้าง เชิญท่านดื่มอีกบ้าง
จักได้สบายบาน

โคลง ๔

๗๐. ช้านานแต่นั่งจ้อ เจรจา กันแฮ
พลางเสพซึ่งสุรา ฤทธิ์ร้าย
จนลุล่วงเวลา ดลดึก
กาหลิบแสร้งแสดงคล้าย เหนื่อยแท้ทำนอง

๗๑. เราปองจักใคร่เร้น ระงับกาย
ท่านก็เหนื่อยมากมาย ดึกแล้ว
เพราะเราจึงท่านวาย นอนหลับ
วันพรุ่งเราจักแคล้ว คลาดพ้นกันไป

๗๒. ขอบใจซึ่งท่านได้ รับรอง เราเฮย
คุณคู่ศิขรปอง เปรียบอ้าง
ควรจิตต์คิดคุณสนอง คุณขอบ คุณแฮ
เต็มเรี่ยวเต็มแรงผ้าง ฝืนควรทำ

๗๓. ขอจงจำแนกข้อ คะนึงใด ใดเฮย
เราใช่ชาติเหลวไหล พล่ามพึ่ง
แม้ทราบประสงค์ไฉน จักเสร็จ สนองเฮย
ไปบ่ลืมคุณคุ้ง มอดม้วยเมื่อมรณ์

๗๔. สุนทรมฤธุถ้อย ท่านแถลง
เราเชื่อบเคลื่อบแคลง สักน้อย
แต่สิ่งซึ่งจำแสวง เราไป่ มีเลย
ทั่วธุระเรียบร้อย ถ้าต้องกวนใคร

๗๕. สิ่งใดควรธุระใช้ เรามี ครบนา
คิดอยากเดียวยินดี มากล้ำ
แต่เพียงท่านผู้ปรี- ชาชอบ ใจเฮ
ไม่คิดรังเกียจซ้ำ สบน้ำใจจง

ร่าย

๗๖. เราจำนงอย่างยิ่ง แต่ใช่สิ่งสำคัญ และเกียจกันความสุข ให้เราทุกข์พ้องภัย แต่ใจเรารังเกียจ ให้นึกเกียจชังนัก ท่านคงจักทราบบ้าง ข้างเมืองนี้แบบแผน แบ่งบันแดนหลายตำบล หนหนึ่งนั้นมีวัด อีแมน[๑๑]จัดเป็นพระ เป็นธุระเรียกประชา มาประชุมนมัสการ ในสถานส่วนเราสร้าง อีแมนชังขับเขียว พักตร์บูดเบี้ยวเปรี้ยวจัด ใครบทัดเทียมทัน หน้าไหว้พลันหลังหลอก ความคิดนอกรีตรอย คอยกดขี่ทายก ตกจะให้ประพฤติตาม ความที่ตนเห็นผิด ยังมีศิษย์สี่นาย ล้วนเป็นชายปราศสติ ไป่ตรองตรีอันใด เขานัดไปประชุมกัน เทียรทุกวันบวาย การทั้งหลายเขาปรึกษา ล้วนแต่ทารุณร้าย บ้ายความชั่วผู้อ่อน ชนนับหมื่นบมิชอบ หวังให้มอบแด่เขา เอาเป็นบ่าวบังคับ ให้เรารับธรรมเนียมใหม่ ตามเขาใส่ใจเห็น ฝ่ายเราเป็นจนจิตต์ เขาเห็นผิดเป็นชอบ ประกอบตนบได้ต้อง ข้องขัดคำโกหร่าน[๑๒] ไป่คิดอ่านทำตาม จึงคุกคามร่ำไป ผู้ใดในแขวงนี้ ถูกจู้จี้ทุกคน จนบมีสุขได้ เพราะเหตุเขาชั่วไส้ จักให้เราตาม ต่อนา

โคลง ๒

๗๗. กาหลิบถามท่อถ้อย ท่านจุ่งบอกแด่ข้อย
จักแก้ฉันใด เล่านา
๗๘. เรานึกในจิตต์ไว้ ขอท่านสงเคราะห์ให้
จุ่งได้ทันเห็น เทอญนา

โคลง ๔

๗๕. ขอเบื้นที่ท่านไท้ ทรงธรรม์
ผู้พิชิตเขตต์ขัณฑ์ ขีเกล้า
แต่สักทิวาวัน เดียวดูจ คิดนา
ครองพิภพผ่านเผ้า เดชเพี่ยงภูวไนย

โคลง ๒

๘๐. จะทำไฉนหนึ่งนั้น จะแสดงกิจหั้น
ออกให้เราฟัง ก่อนเทอญ
๘๑. ได้ดั่งเรานึกแล้ว การใหญ่จักไม่แคล้ว
คลาดพ้นมือทำ

ร่าย

๘๒. จักให้นำที่ปรึกษา ทั้งสี่มาลงทัณฑ์ เฆี่ยนแข่งกันคนละร้อย ตัวพระน้อยไป่มี สี่ร้อยที่ควรโทษ เฆี่ยนเพื่อโปรดสั่งสอนถอนทิฏฐิเดิมด้าน อย่าเบียดเบียฬเพื่อนบ้าน ดุจดั้งเดิมมา แลนา

โคลง ๒

๘๓. ราชาเยื่อนตอบถ้อย ท่านคิดดีไม่น้อย
ถูกน้ำใจเรา

๘๔. โดยคิดเดาจิตต์แล้ ทราบแล้วคงทรง
กาหลิบเป็นใหญ่แม้ โปรดนา

๘๕. คิดโดยตรงซื่อแท้ ท่านให้ครองเมือง
คงโปรดอนุญาตแล้ว

๘๖. ไป่ป่วยเปลืองกิ่งก้อย หนึ่งให้เห็นดี
เราต่างเทศมาน้อย ด้วยนา

โคลง ๔

๘๗. วาทีเหลวแหลกพุ้ง ฤๅท่านพลอยเห็นสมควร
พึงสรวล สันต์เฮย ฉาหลิบจักสำรวล ผิดก็ใส่สวนข้าง
คิดบ้าง ความคิด เรานา

๘๘. ฉันใดกาหลิบเจ้า คงบ่สรวลแม่นยำ
พระแล้วลงทัณฑ์ จักสำ– รวลเฮย ดีกนักจักต้องจำ ไปสู่ที่นอนครั้น
อย่างนั้น เลิกพูด กันแฮ รุ่งเช้าเราลา

๘๙. อาลัยจำหยุดยั้ง เชิญท่านเสพสุรา
สนทนา ก่อนเฮย อีกน้อย อนึ่งยามท่านจักคลา เชิญบีดประตูข้อย
ไคลจาก เรือนแฮ อย่าให้ลืมคำ

ร่าย

๙๐. รับแม่นยำเสร็จแล้ว หยิบจอกแก้วขวดมา . รินสุราร่อขอบ ยกขึ้นตอบการุณ คุณท่านมีมากมาย ดื่มมั่นหมายความเจริญ อาบูเพลินบระวัง ธก็บังเอาแบ้ง"โรย โปรยลงในถ้วยสรรพ

อาบูรับถ้วยไป บรู้ในกลอุบาย รินเหล้าหมายดื่มตอบ เต็มเปี่ยม ขอบยกจรด ปากดื่มหมดบมินาน วางถ้วยกรานพักตร์ก้ม ซบสยบเกศลม้ หลับสิ้นสมประดี แลนา

โคลง ๓

๙๑. ภูมีกลั้นสำรวล เวลาจวนดึกแล้ว
ท่านจักคืนวังแก้ว จึงเอื้อนพจมาน สั่งนา
๙๒. ทาสผู้ชาญใช้ชิด ให้วินิจถิ่นไว้
ผิวกลับมาส่งให้ ถูกต้องยังเรือน เขานา

โคลง ๒

๙๓. อย่าเฉยเชือนเนิ่นช้า เร็วเร่งแบกตามข้า
จากเขาสูง
๙๔. เขาตามหลังท่านไท้ ออกจากเรือนมาไสร้
บ่ได้หับทวาร
๙๕. ท่านตริการเสร็จแล้ว ทำจะให้สอดแคล้ว
เมื่อรู้ภายหลัง
๙๖. คลาถึงวังบ่ช้า เข้าทวารน้อยคล้า
คลาดขนมนเทียร ท่านนา

ร่าย

๙๗. ประนังเนียนแน่นเผ้า หมู่ชาวเจ้าพนักงาน ธก็บรรหาร ตระบัด ให้ผลัดผ้าอาบู แต่งกายดูอะเคอ ให้สอดเสื้อทรงประทม ของบรมกษัตรา อุ้มกายาขนวาง กลางพระแท่นทิพยอาสน์

ที่ไสยาสน์ทรงธรรม์ มาลาอันอลงกต สำหรับยศขัตติเยศ วาง
ประเทศเบื้องสูง แล้วธเรียกฝูงกำนัล มาพร้อมกันบมิช้า ตรวจ
ถ้วนหน้าฝ่ายใน ธก็ตรัสไปตระบัด จัดบรรดาพนักงาน ใครมีการ
ฉันใด ปางสมัยสร่างนิทรา ให้เข้ามารับการ ปานดั่งเคยแต่ก่อน
อย่าลดหย่อนทุกอย่าง บ้างบังคับอันใด จงเร่งไปทำตาม จงเกรง
ขามนบนอบ ดุจประกอบแก่กู จงเชิดชูยศศักดิ์ แม้นเขาทักทาย
ใคร กราบทูลไปอย่าขาม นามพระเจ้าทรงธรรม พูดทุกคำอย่า
พลั้ง หนึ่งจุ่งยั้งคำเคย เรียกเราเลยเป็นขาด ว่าพระบาททรงธรรม์
อย่าทำฉันท์เจ้าข้า แม้นปะหน้าจุ่งเฉย เลยไปดั่งผู้อื่น อย่าตกตื่น
หวาดไหว หนึ่งการใดขบขัน สิ้นทุกอันจงอด งดสำรวลหริกแส้
ทำดั่งกูสั่งแล้ อย่าให้เคลื่อนคลา สั่งนี้

โคลง ๒

๙๘. บรรดามาเรียบเผ้า รับรับสั่งพระเจ้า
เกศก้มพึงคำ

๙๙. ไปประจำที่พร้อม ตรองตริดำริซ้อม
สอบถ้าธรรมเนียม

ร่าย

๑๐๐. เตรียมการในที่เสร็จ ธก็เสด็จสู่สภาอาสน์ จึ่งมีราช
บัญชา หาเสนาผู้ใหญ่ ไปล่ามายังวังราช เข้าเผ้าบาทยุคล บัดดล
ธก็ดำรัส ตรัสบังคับข้ออ้าง เร่งบ่าวเร็วอย่าร้าง ดั่งนี้เสนา

โคลง ๕

๑๐๑. เวลาพรุ่งนี้จัก จัดมา– นพเฮย
สถิตอาสน์เอกราชา เฉกท้าว
ประดับสรรพสรรพา– ภรณ์เครื่อง ทรงแฮ
อย่าหวาดกมลร้าว เร่งรู้เราประสงค์

๑๐๒. จงประณตนบนอบแม้น เราเอง
โอนอ่อนหย่อนยำเกรง กราบเกล้า
ขานทูลเยี่ยงอย่างเพรง พร้อมเสร็จ สรรพแฮ
แม้นสั่งสิ่งใดเจ้า รับถ้อยทำตาม

๑๐๓. หนึ่งยามจักเรียกใช้ เงินทอง
จ่งจ่ายตามจิตต์ปอง อย่ายั้ง
มากมายนับก่ายกอง อย่าเกียจ กันแฮ
ถึงจะหมดคลังทั้ง ถิ่นด้าวโดยมาน

๑๐๔. หนึ่งวานประกาศเทียร ทวยชุน นางแฮ
ทั่วทุกนายทุกมุล หมดถ้วน
อย่าทำถ่อยทารุณ รู้เท่า ทันแฮ
เผ้าฝ่ายซ้ายขวาล้วน อย่าให้ใครหลอ

๑๐๕. พอเป็นที่สนุกน้ำ ใจตู
ท่านช่วยตรวจไตรดู จุ่งพร้อม
เราขานเสร็จงานสู แต่เท่า นั้นแฮ
จงเร่งไปสั่งซ้อม อย่าให้เสียการ

โคลง ๒

๑๐๖. บนานสั่งเสร็จแล้ว ธก์เสด็จคลาดแคล้ว
สู่ห้องบรรทม ท่านแล
๑๐๗. สั่งกรมวังใหญ่ไว้ จงปลุกบรรทมให้
ถูกต้องเวลา
๑๐๘. ก่อนอาบูตื่นแล้ ท้าวธจะได้ดูแม้
จักเมื่อหนใด
๑๐๙. กูจักไปแอบอ้อม มองจุ่งเห็นให้พร้อม
บ่เว้นสักอัน เลยนา
๑๑๐. กำชับกันทั่วหน้า ทำจุ่งถูกทุกถ้า
อย่าพลั้งทุกงาน
๑๑๑. ครั้นสั่งสารเสร็จแล้ว เสด็จสู่ภู่แก้ว
ท่านท้าวบรรทม หลับนา

ร่าย

๑๑๒. ดวงดาวจมจ่อมฟ้า เขาทูลอ้าบพิตร อาทิตย์จวนอุทัย ครั้นภูวไนยสดับสาร เสด็จจากสถานแท่นรัตน์ ผลัดภูษาทรงสุคนธ์ ด่วนจรดลโดยฉับ ถึงห้องหับอาบู ดูพร้อมพรักพนักงาน ภูบาลแสร้งแฝงองค์ ในห้องตรงมูลนั้น แลนอกขั้นไปยล หนในเห็นนอกถนัด จัดทุกสิ่งเรียบร้อย อีกสักครู่หนึ่งน้อย จักฟนนิทรา แลนา

โคลง ๔

๑๑๓. สุริยาเรืองเรืองฟ้า อัมพร แผ้วเอย
หวีหวู่หมู่ภมร ม่วร้อง
เชยกล้ากลบเกสร เสาวรส รวยนา
พรรค์พิหคเหิรก้อง เกริ่นเร้าเสียงระงม

๑๑๔. ปางประถมนมาศ [๑๔]ได้ เวลา ลุเฮย
จังพนักงานคลา คลาดคล้าย
เข้าเคียงแท่นไสยา หยิบสะ บันช์ [๑๕]เฮ
ชุ่มชุบน้ำส้มน้อย หนึ่งหร้อนาสา
๑๑๕. อาบูจามสั่งรู้– สึกสกนธ์
ลืมเนตรบัดยินยล หลากแท้
ทึกทึกหฤทัยฉงน ฉงายเน่ง อยู่นา
พิศยิ่งเพลินเพลิดแล้ เลิศล้ำเหลือประมาณ
๑๑๖. เพดานประดับด้วย เลขา
กรอบลวดล้วนทองทา เถือกเพร้ว
เครื่องทองถะกลตา– รางแต่ง ตั้งแฮ
พรมลาดพนสะอวดแผ้ว ค่าพ้นหมื่นพัน
๑๑๗. เรียงรันวรแน่งน้อย นารี รุ่นฤา
งามรูปงามราศี สุดอ้าง
งามครบเครื่องดนตรี งามเครื่อง ทรงนา
งามระเบียบบำเรอผ้าง เทพไท้มารัง
๑๑๘. ยังหมู่ยุนุก [๑๖]เนือ นิลสนิท
ตกแต่งตนตรพิศ เพริศพร้อม
ยืนรายเรียบเรียงสถิต ตามที่ควรนา
คอยสดับรับคำน้อม นอบใช้ระไวระวัง
๑๑๙. แลยังยู่แก้ว แกมมุก– ดาเฮย
กำมะหยี่สีแดงสุก ลาดซ้ำ
เสือทรงหมวกทองทุก สิ่งทอด เรียงแฮ
ล้วนเครื่องกาหลิบล้ำ เลิศด้วยจินดา

๑๒๐. อาบูดสบสั้น ทุกสถาน
เห็นประหลาดเหลือประมาณ เหตุหั้น
เป็นใดเหตุใดดาล ใดดั่ง นั้นา
ผันบ่ผันใดอั้น อกโอ้พิศวง

๑๒๑. ฤาองค์กาหลิบนั้น คือกู แม่นฤา
จักแน่ฉันใดดู ดั่งนั้น
อ่อพูดกับเพื่อนตู แต่ดึก ดอกนา
จงเกิบมาผันกั้น ก่อนไสร้ไข่เป็น

๑๒๒. คิดเห็นเป็นแน่แล้ว หลับตา เสียเฮย
ดั่งจักใคร่ไสยา สิบไสร้
พนักงานเมื่อทัศนา นอนเน่ง ฉะนั้นฤา
จงค่อยเข้าเคียงใกล้ กล่าวเออนอัญเชิญ

๑๒๓. พระองค์ทรงภพผู้ ทรงธรรม์
เรืองรุ่งแสงหิรัญ เรือฟ้า
จักดัดผทมพลัน ทันนมาศ พระเฮย
เนาเน่นเกินเกลือกช้า จักเรืองสุริยน

๑๒๔. อนุสนธิ์เสร็จสั้น อัศจรรย์ จริงนอ
เราต้นฤาหลับฉัน เช่นน
เราหลับระเมอผัน ไปกระ- มังนา
กลับหลับเนตรบล- ลาศขนพจมาน

๑๒๕. พนักงานเห็นไปฟ้น พลิกกาย
จงราซาบรรยาย อีกครั้ง
พระองค์ไปเคยวาย ว่างนมัส- การนา
ยามพระอาทิตย์ยั้ง ขอบฟ้าส่องแสง

๑๒๖. คลายแคลงเราต้นแท้ ยลถนัด
เขาพูดเรายินชัด ถี่ถ้วน
หลับอยู่จักรู้อรรถ ใครกล่าว แลฤๅ
ลืมเนตรยลหมดล้วน แต่แท้เถียงไฉน
๑๒๗. ทันใดจึ่งนั่งขึ้น กลางบรร- จถรณ์นา
พักตร์ผ่องพ่างเพ็ญจันทร์ แจ่มฟ้า
ยินดีภิรมหรร- ษาสบ ประสงค์แฮ
กาหลิบมองเห็นหน้า ชอบน้ำหฤทัย

ร่าย

๑๒๘. ในกษณะจึ่งสรางค์ นางนิกรกำนัล ก็พร้อมกันโอน โมลิศ ชีดแถบพันผลกา หัตถ์ซ้ายขวาประจงจับ สรรพสรรพ์เครื่องดนตรี ต่างดีดสีประโคมขาน บรรสานศัพท์วังเวง บรรเลงบรรโลมสมร ปางภูธรสร่างนิทร อาบูคิดลำพึง ตะลึงแลลานสวาท เอะอ้าอาตม์เป็นไฉน ยังหลับใหลหรือตื่น เห็นดาษดื่นจริงหรือฝัน ยกมือผันบี่ดเนตร ก้มเกศลงตริตรอง เหตุทั้งผองเป็นไฉน มาเป็นใดแก่กู ดูประหลาดรั้ววัง ยังพนักงานหลาย ล้วนแต่งกายโอ่โถง โพรงพรายสาวสะคราญ เสียงบรรสานมะโหรี ดุจดนตรีทิพย์เสนาะ ไพเราะพิงพอกรรณ เอะกูฝันหรือมิใช่ ไป่รู้สึกเสียสติ เบิดพักตร์สิเห็นถนัด สุริยะจรัสแจ่มจ้า สว่างแต่บัญชรอ้า อกโอ้ฉงนสงสาย ใจนา

โคลง ๕

๑๒๙. จึ่งนายเมศร[๑๗]ผู้ กรมวัง ใหญ่เอย
เยี่ยงยาตรยังบัลลังก์ ลูบเกล้า
กราบทูลยุบลดัง ใดผิด อภัยนา
แด่บพิตรพระเจ้า ท่านไท้ทรงธรรม์

๑๓๐. ตะวันเกินเขตต์ท้าว นมัสการ แล้วเฮย
ไป่ขาดเคยสักวาร ว่างแว้
บพิตรบ่สำราญ รมย์สนิท นิทรฤา
จึ่งบ่ทรงระลึกแล้ เลิกลีการบุญ

๑๓๑. ทวยชนมาพรั่งพร้อม เพรียงพักตร์
เชิญพระผู้ปิ่นปัก แด่นด้าว
เสด็จออกณรัตน์คร วรราช อาสน์เอย
ปกาสิตราชกิจท้าว เยี่ยงกเพรงกาล

๑๓๒. สดับสารเห็นเสร็จสิ้น สำคัญ
ตูตื่นบร้างผื่น แม่นแท้
ลังเลหฤทัยฉัน ใดดั่ง นี้นอ
ไป่ทราบสักสิ่งแม้ จักต้องทำใด

๑๓๓. จงใจเพ่งพักตร์ผู้ ทูลสนอง
ใครซึ่งท่านนึกปอง เรียกร้อง
ทรงธรรมผิดทำนอง เราใช่ ท่านแฮ
เราบ่เคยพบพ้อง พักตร์เจ้าสักคราว

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

ร่าย

๑๓๔. หนาวจิตต์เจ็บเจียนมรณ์ อ้าภูธรอยู่เกล้า ไยพระเจ้าแปลกแคลง แหนงข้าบาทบริรักษ์ ผู้สวามิภักดิ์สนิท รับราชกิจใกล้เคียง เพียงพระบาทยุคล เนิ่นนานจนบัดน้ ขานชอชเมศเรอ[๑๘] ท้าวธเผยอยศให้ ขอท่านไท้ทรงระลึก นึกเมตตาข้าพระองค์ คงที่เดิมดุจก่อน ผ่อนความเศร้าเบาหาย คลายความทุกข์โทมนัสส์ หนึ่งซึ่งตรัสสัพยอก หยอกถามข้าบาทบงสุ์ ว่าพระองค์ คือใครไฉนข้าจักลืมหลง พระองค์คือพระเจ้า ทรงธรรมเผ้าแผ่นไผท คือธงชัยฉัตรโลก เบื้องอุษาโยคจวบจน หนประจิมทิศาภาค มากบารมีแผ่ปก อุปถัมภกศาสนา ให้ถาวรดำรง ซึ่งพระองค์ดำริ ตรึกตรองการไปฉะนั้น ข้าบาทหมั่นหมายคิด ชะรอยบพิตรไสเยศ จะมีเหตุสุบิน ให้ยลยินพิสวง เคลิบเคลิ้มองค์ยังบคลาย จึงบรรยายผิดแท้ ข้าบาทบพิตรแล้ บ่ได้คลางแคลง เลยนาโคลง ๒

๑๓๕. ฟังคำแถลงหลากน้อย หัวเราะเฮาะเฮาะฮ้อช
กลับล้มตัวนอน อกนา

๑๓๖. หัวหนุนหมอนนิ่งยิ้ม หัวเราะอิกดังปิ้ม
เจ่งร้องระงมเสียง

๑๓๗. กาหลิบเมียงม่านพ้อง จักใคร่สำรวลก้อง
จุ่งได้แรงใจ หน่อยรา

๑๓๘. สรวลดังไปเกลือกรู จักสุดการเล่นสู้
อดไว้ก่อนดี กว่านา

๑๓๙. อาบูมีจิตต์ชัน นอนแน่งหัวครั่นครน
อยู่นั้นช้านาน

๑๔๐. นึกสำราญจิตต์แผ้ว กลับลุกขึ้นนั่งแล้ว
เรียกร้องบัดดล

๑๔๑. ยุนุกคนหนุ่มน้อย เอ็งบอกแต่จริงถ้อย
ที่แท้กูใคร แม่นฤา

๑๔๒. กราบทูลไปบ่ช้า ข้าแต่พระเจ้าข้า
พระเจ้าทรงธรรม ท่านแล

๑๔๓. ผ้อปถัมภ์ศาสน์ยั้ง เจ้าอภัยโลกรั้ง
สฤษฎ์ไท้ทรงนาม ดั่งนี้

๑๔๔. โกหกตามอีกแล้ หน้าหมึกมืดมอมแม้
ดั่งก้นบ่อเหว

๑๔๕. เร็วแม่มานี่มน้อง โฉมเฉิดแม่มาต้อง
กึ่งก้อยพี่รา

๑๔๖. เอาทันตาขบคั้น ดูพี่จักตื่นหมั้น
และรอยังนอน หลับนา

ร่าย

๑๔๗. ทรามบังอรเข้าใจ ว่าท่านไทธคอยมอง ปองจะให้ โปรดปราน ทำอาการแช่มช้อย จับกึ่งก้อยอาบู ชูขึ้นกัดแต่เบา เพลาเพลาพอรู้สึก อาบูละคึกโอษฐ์อึง ดึงมือมาบช้า อ้ากูตื่นแท้

เที่ยง เยี่ยงอย่างใดดูอัศจรรย์ คืนเดียวพลันกลายกลับ กาหลิบ สับตัวกู ดูดุจหนึ่งนฤมิต คิดบเห็นเป็นไฉน พลางปราศรัยสาว สุรางค์ นางทั้งผองเราถาม จงแจ้งความแต่สัจ ตัวเราชัดแน่ฤๅ คือพระเจ้าทรงธรรม์ อย่าบิดผันพูดเพ้อ บอกแต่จริงใจเน้อ อย่า ได้อำพราง เสียนา

โคลง ๕

๑๔๘. นวลนางนบนอบน้อม กายทูล
ข้าแต่นเรศูร ผ่านเผ้า
พระเกียรติจรัสจรูญ ไพโรจน์
นามพระบาทพระเจ้า ท่านไท้ทรงธรรม์

๑๔๙. อันเป็นบรมนาถา ทั้งมวล
ห่อนเสกสรรสำนวน กล่าวอ้าง
อาบูหะซันสวน คำตอบ
ปดอีกละปดบ้าง เยี่ยงกตามกัน

๑๕๐. ปางนั้นยุนุกสั้น ทั้งผอง
ทราบจิตต์อาบูปอง จักผ้าย
เคียงเข้าค่อยประคอง จากอาสน์
ยืนหยั่งพนภาคละม้าย มาตรท้าวทรงธรรม์

๑๕๑. พร้อมกันร้องประกาศก้อง โกลา-หลเฮย
ขอพระทรงธรรมา- ธิกไท้
จงเสวยสุขหรรษา สมัยเมื่อ เช้าเฮย
ดั่งพระเป็นเจ้าให้[๑๙] ค่อยน้อมถวายพร

๑๕๒. โอ๋เอออนิจน้อ น่าขัน จริงนอ
เมื่อค่ำคืนหะซัน พ่อค้า
กลับเป็นพระทรงธรรม์ ทันท่วง ทีเฮย
สะทกสะเทือกอ้า หลากล้ำเหลือคะนึง

ร่าย

๑๕๓. จึ่งชาวเจ้าพระกำนัล ชวนกันแต่งวรองค์ ทรงสนอบพัน
กำมะหยี่ ภาพลายถี่ทองปรุ ฉลุเก้วแกมสุวรรณ ดูเฉิดฉันพราย
แพร้ว มาลาแก้วกนกรัตน์ ทรงรัตพัสตร์พรรณราย ถวายพระแสง
เหน็บแนบ กั้นหยั่นแอบบันประจำ กระบี่ค่ำเนื้อเก้า งามเงื่อน
เจ้าจอมภพ ครบราชูปโภค โดยขัตติยโยคมหิมา ส่วนกัญญาและ
ยนก รายเรียบมขแลสล้าง ตราบสองข้างทางจรัล อาบพลันคลา
ไคล ไปตามหว่างค้นประจำ เมศเรอนำเบื้องหน้า ชาวที่ร้าเบิด
ทวาร สู่โรงธารที่ประทับ เมศเรอรับกรประคอง อีกนายปองช่วย
พะยุง ผะดุงองค์ขึ้นเหนืออาสน์ ราชาธิราชบัลลังก์ ต่างประนังกัน
ซ้อง ร้องถวายพรชัย ดุจหนึ่งในหนหลัง แถบผนังในพระโรง
ดูโอ่โถงงามสะอาด ราชวัลลภยืนสลับ ได้อันดับเรียบเรียง เพียง
จักโผนสู้ศึก ดูอึกทึกแท้ งามสง่านักแล้ เลิศล้วนควรสยอง
ใจนา

โคลง ๕

๑๕๔. รางรองรุจิเรขเรือง ราชฤทธิ์
งามอาสน์อาบูสถิต เทียบท้าว
คล้ายองค์เอกอดิศ- วรราช เองนา
ยามออกอำมาตย์ด้าว ดุจได้เคยเป็น

๑๕๕. กาหลิบเห็นสบสั้น ทุกสถาน
ท่านยิ่งคิดโปรดปราน เพิ่มพ้อง
สถิตบังอยู่หลังทวาร คอยตรวจ ไตรนา
เป็นที่ยำเกรงต้อง แต่งให้สมประสงค์

๑๕๖. จึ่งองค์มุขมาตย์ผู้ เสนา บดีเอย
ปรากฏนามไกยฟา[๑๙] เอกอ้าง
คือแกรนด์วิเซีย[๒๐] ฐา- นาศักดิ์
สำเร็จราชกิจข้าง ฝ่ายหน้าการนคร

๑๕๗. บทจรสู่ที่เผ้า ทันที
คำนับโอนเกศี นอบไท้
โอษฐ์อวยวรวจี เจริญสวัสดิ์
โดยแบบฉะบับได้ ประพฤติดั้งเดิมมา

๑๕๘. อ้าองค์อิสสเรศไท้ ทรงธรรม เที่ยงเฮย
ขอพระเป็นใหญ่นำ สุขให้
แต่ในปัจจุบันสำ- เร็จสบ ประสงค์นา
โลกน่าพระจุ่งได้ สู่ฟ้าเสวยสวรรค์

๑๕๙. หะซันฟังเสร็จสิ้น สารแสดง นั้นนอ
คลายคลี่ความเคลือบแคลง คาดหมั้น
สมจิตตึ่งคิดแสวง หาอยาก เป็นนา
ไป่นึกยศศักดินั้น เกิดด้วยอันใด

๑๖๐. ถือใจเป็นหนึ่งด้วย บคิด ตรองเฮย
บัดแสดงราชฤทธิ์ เรียกร้อง
วิเซีย[๒๐] ท่านมีกิจ การสิ่ง ใดนา
จงบอกอย่าเกรงต้อง ขัดข้องเคืองขาม

๑๖๑. ทูลความแด่ท่านไท้ ทันที
ปวงหมู่มาตยมนตรี พรั่งพร้อม
คอยฟังพระสุรสีห- นาทสั่ง หาเฮย
จักสู่พระบาทน้อม นอบเกล้าเคียมคัล

๑๖๒. พลันพลันจุ่งบอกให้ เขามา เทอญรา
อำมาตย์รับบัญชา สั่งซ้ำ
เร่งเบิกทวารา เรียกหมู่ มาตย์เอย
ต่างต่างมาเกล่กล้ำ เกลือนกลุ้มทวารใน

๑๖๓. ครรไลทีละคู่เข้า บังคม
แทบแท่นสถิตบรม ราชเจ้า
เนืองนองถ่องตามกรม หมู่ใหญ่ น้อยนา
ยืนอยู่ยังที่เผ้า ฝ่ายซ้ายแขวงขวา

๑๖๔. อาบูดทั่วหน้า เสนี
ล้วนสะอาดอ่าอินทรีย์ เพริศพร้อม
ตามยศอย่างมนตรี ลำดับ ยศเฮย
เล็งเล่ห์ดวงดาวห้อม รอบล้อมจันทรา

๑๖๕. ไกยฟ้าอำมาตย์ผู้ มนตรี ใหญ่เฮย
ยืนน่าหมู่เสนี เกือบใกล้
อ่านถวายเรืองรายคดี ใดเกิด มีเฮย
ทุกสิ่งจุ่งทราบใต้ บาทเบื้องเรณู

๑๖๖. อาบูกาหลิบได้ ทรงสดับ
เออนอรรถตรัสบังคับ ขอดข้อ
บแผกผิดบรพฉะบับ โดยยุตติ ธรรมเฮย
เพราะกิจเล็กน้อยน้อ หนึ่งนั้นเชาวน์ไว

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๑๖๗. บัดใจฉุ่งยั้ง
เราจักสั่งนครบาล
เขายืนซึ่งบริหาร
คำนับสดับถ้อย

๑๖๘. อย่าศูนย์เสียเปล่าสิ้น
เร็วท่านเร่งไปหา
ชายแก่สี่คนอา-
อยู่วัดซึ่งเราชี้

๑๖๙. นำเขาทั้งห้าผูก
ศิษย์สี่ที่แต่ละคน
อาจารย์ดอกสัปดน
เมียนสี่เท่าอย่าน้อย

๑๗๐. ทดแทนที่หยาบช้า
กวนราษฎร์ชาติสามานย์
แล้วเอาข้อฐประจาร
ให้ขี่ห้าคนแล้

๑๗๑. สั่งให้เพ็ชฌฆาตแล้
นำตระเวนเวียนวง
เกริ่นโทษเกริกทั่วจง
แล้วขับอย่าให้ก้าว

๑๗๒. แล้วสูอย่าต้องติด
เร็วเร่งกลับคืนไคล
จักทราบเสร็จการไฉน
ไปเถิดไปอย่าช้า

แถลงการ ก่อนเฮย
สักน้อย
เร็วรีบ มานา
ท่านไท้บัณฑูร
เวลา
บัดนี้
จารย์อีก คนนา
บอกให้จงจำ
กลางถนน
ละร้อย
ตัวเอก
นับไว้ใส่คะแนน
สาธารณ์
ชั่วแท้
ตัวหนึ่ง
กลับหน้ามาหลัง
พะทำมะรง
รอบด้าว
อย่าเยี่ยง มันเฮย
เหยียบพื้นดินกู
ตามไป เลยนา
สู่ข้า
ในกิจ ทำเฮย
รีบร้อนเร็วมา

๑๗๓. เสนารับถ้อยท่าน คำนับ
จากพระโรงเฉียวฉับ ผาดผ้าย
จึงสฤษฎ์โทษปวงสรรพ ดุจท่าน สั่งนา
แล้วก็กลับคืนย้าย ย่างเยื้องยังวัง

๑๗๔. หนหลังอ่านบอกเบื้อง ราชกิจ
พอเสร็จนายโปลิศ[๒๑] สู่ไท้
ถวายรายเรื่องสฤษฎ์ โทษเสร็จ แล้วเธอ
ลงชื่อชาวบ้านได้ อยู่รู้เป็นพะยาน

๑๗๕. รับสารอ่านชื่อผู้ สากษ์ หลายนอ
ล้วนแต่อยู่ถิ่นวิถี แถบนน
รู้จักทุกคนมี นามออก อ้างเอย
จึงออกวาจาชั้น ชอบแล้วการควร

๑๗๖. แย้มสรวลสมนึกแท้ ได้ทำ มันเอย
คนชั่วชาติระยำ ยับแล้ว
กาหลิบลอบแลสำ- คัญจิตต์ สบายเธอ
เห็นหะซันผ่องแผ้ว ท่านยิ้มยินดี

๑๗๗. บัดมีคำสั่งให้ ไกยฟ้า
ไปเบิกทองคำมา เมื่อน
พันลิ่มนับไตรตรา จงแน่ นอนเฮย
แล้วจุ่งไปทันใด ชอบ้านอาบู

๑๗๘. ถามดูหญิงหนึ่งนั้น มารดา เขานา
ตามชื่อเรียกฉายา จอบ[๒๒]แก้ว
ถิ่นเดียวกับทีมา ทำโทษ ทัณฑ์เฮย
สูส่งสุวรรณแล้ว รับผ้ายคืนวัง

๑๗๙. รับสั่งไปเบิกได้ โดยพลัน นั้นนอ
จึ่งวิเชียรผายผัน สู่บ้าน
อาบูหะซันทัน ใดส่ง ทรัพย์แฮ
กาหลิบโปรดปรานจ้าน จึ่งให้ตูมา

๑๘๐. กาญจนากองใหญ่นั้น ของประทาน ท่านเฮย
ให้จ่อมจ่ายการงาน ชอบใช้
นางพึงยิ่งนึกดาล ใจอัศ-จรรย์นา
เพราะจะรู้เหตุไสร้ สักน้อยฤามี

๑๘๑. มนตรีขานเท่านั้น คืนกลับ มานา
พออ่านกิจการสรร เสร็จแล้ว
วิเชียรสูคำนับ ทูลเหตุ
ตามซึ่งตนคลาดแคล้ว เสร็จข้อราชการ

ร่าย

๑๘๒. ฝ่ายพนักงานทั้งหลาย นายใหญ่คือเมศเรอ ไปเพลิน เผลอราชกิจ คำนวณคิดนาฬิกา เห็นเวลาบังควร ชวนพนักงาน พร้อมกัน ให้สำคัญเสนา ต่างคนมานอบน้อม ลาหลีกอ้อมออก ไป อยู่ในแต่พนักงาน ประจำการรักษาองค์ อาบูลงจากแท่น เมศเรอแล่นเคียงประคอง อีกนายสนองเบื้องซ้าย ย้ายจาก พระโรงรจนา ไกยฟานำดำเนิน เชิญสู่ห้องในแคล้ว เบิดทวาร พร่างแพร้ว ย่างเยื้องดำเนิน ไปนา

โคลง ๓

๑๘๓. เพลงสรรเสริญพระยศ ปรากฏเสียงกึกก้อง
พึงเสนาะเพราะพร้อง ยิ่งล้ำดนตรี ทิพย์นา
๑๘๔. ยินดีใดดุจหะซัน ชื่นใจครันไม่น้อย
ลืมคิดตนต่ำต้อย แต่ตั้งตื่นเหิม ใจเล
๑๘๕. เดิมได้คิดแล้วสิ ตริว่าฝันแม่นแท้
ฝันก็ฝันยาวเล้ หลากด้วยตรงกัน ดีนา
๑๘๖. จะว่าฝันอย่างคิด ก็เห็นผิดไปต้อง
รู้สึกตัวฤๅข้อง ขัดด้วยอันใด หน่อยเลย
๑๘๗. พูดเข้าใจทุกอย่าง ตาสว่างแจ่มแจ้ง
เดินก็เดินได้แข้ง เข่าข้อแข็งขัน ดีนา
๑๘๘. กรรณพึงได้ยินถนัด เราพูดชัดแจ่มแจ้ว
แต่พูดมามากแล้ว ก็รู้เข้าใจ กันนา

โคลง ๒

๑๘๙. คิดฉันใดดั่งนี้ เราบ่ใช่ช้อช้
พระเจ้าทรงธรรม์ จริงฤๅ
๑๙๐. สิ่งสำคัญแห่ห้อม คนใผ่เผ้าพรักพร้อม
ดั่งนี้ใครมี บ้างฤๅ
๑๙๑. ผิดทีกาหลิบแท้ เคยบ่มีสองแล้
สิบหล้าแต่เพรง กาลนา
๑๙๒. คนกลัวเกรงอ่อนน้อม ทุกสิ่งยศศักดิ์พร้อม
แน่รู้ประจักษ์ตา ดั่งนี้

๑๙๓. เราราชาแม่นแท้ ไป่เคลือบแคลงเลยแล้
แต่นต่อไป อีกนา

ร่าย

๑๙๔. คิดคะนึงในใจพลาง ทางยุรยาตรดำเนิน พิศเพลิดเพลินเชยชม บรมราชศฤงคาร ห้องพิมานมณเฑียร สถิตเสถียรใหญ่กว้าง ข้างผนังและเพดาน โอฬารเลิศทองแกม สอดสีแซมประสานสลับ แสงสุริยะจับแจ่มจรัส มีระย้ารัตน์เรือนสุวรรณเจ็ดอันแขวนเรียงราย ลวดลายเลิศไพจิตร ประดิษฐ์อย่างเอกอุดมกลางโต๊ะกลมตั้งประจำ พานทองคำจำหลัก บุปผชาติหอมหวนกลิ่นอายอวลเอิบตระลบ ครบเจ็ดใบไพบูลย์ ตั้งโต๊ะพูนจังหวะเป็นระยะไว้วาง จัดคณะนางสำหรับ ประสานศัพท์ดนตรี มีเจ็ดวงรายเรียง วงหนึ่งเพียงเจ็ดนาง มีดุริยางค์ประจำหัตถ์ ล้วนสันทัดชำนาญ การบำเรอบรมไท ยังนางในเจ็ดอนงค์ ทรงศุภลักษณ์ลาวัณย์ โฉมเฉิดฉันแช่มช้อย ประดับสร้อยสุวรรณรัตน์พัสตราภรณ์พรรณราย สีสลับหลายอย่างยง ทุกอนงค์ถือพัชนีคอยภูมิเมื่อเสวย จักรำเพยลมพาน อยู่ประจำงานพร้อมเสร็จคอยเสด็จผ่านพ้า องค์กาหลิบเจ้าหล้า จักเยื่องยาตรา มานา

โคลง ๔

๑๙๕. บรรดามนุษย์ใต้ นภา ดลเฮย
ซึ่งสุดโสมนัสสา ยิ่งล้น
ไป่เทียบเปรียบจิตต์อา- บูเมื่อ นิเลย
ตั้งเนตรสอดส่ายค้น รอบข้างทางจรัล

๑๙๖. ผาดผันพิเคราะห์ยั้ง ยืนมอง
เหลียวเหลือบซ้ายขวาสอง ฝ่ายข้าง
วนเวียนไป่วายตรอง ตำริ
บัดเชื่อบัดแคลงบ้าง อย่างแท้เยียไฉน

๑๙๗. เดินไปนั่งอาสน์แก้ว เบญจางค์
จึงเจ็ดสาวสุรางค์ หนุ่มเนือ
รำเพยพัชนีพลาง เมียงม่าย อยู่นา
รายรอบประกอบเกือ เกียงร้อนบำรุงองค์

๑๙๘. พิศวงวงพักตร์น้อง นวลผจง จริงนอ
จับจิตต์จักเจียนหลง คลั่งไคล้
พัดพี่เจ็ดอนงค์ จักเหนือย นะแม่
เพียงอนชนั่งใกล้ พี่แล้วเย็นเหลือ

๑๙๙. เชิญเมือมานี่เท้อญ หกนาง พี่เอย
พัดแต่เพียงพอจาง จิดร้อน
มาเคียงพี่นพลาง เสวยร่วม ราแม่
จักอร่อยรสข้อน คู่แม้นแมนผจง

๒๐๐. คณานงค์ทั้งหกเออน เอียงอาย อยู่แฮ
เตือนอีกจึงจำคลาย เคลือนคล้อย
สู่ที่นั่งเรียงราย สองฝ่าย ฟากนา
ข้างละสามสมรชะม้อย ม่ายต้องตาเมิน

๒๐๑. สะทกสะเทินไยนิ่มน้อง นงลักษณ์ พี่เอย
เชิญแม่เสพสรรพภักษ์ พี่บ่อน
นั่งแอบแนบทรามรัก เสวยดั่ง นิฤๅ
ข้าวเมล็ดหนึ่งคือช้อน หนึ่งอ้างอิ่มเสมอ

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๒๐๒. เออนามวรนุชนั้น เยียไฉน แม่ฮา
ถามเพื่อพี่ชายใจ จอดน้อง
จักจำใส่จิตต์ไป ภายน่า
ผิบ่พบพักตร์พ้อง พี่ได้คะนึงตาง

๒๐๓. นวลนางนบนอบน้อม เสนอนาม ถวายแฮ
ฉันชื่อโฉมจันทร์งาม ผ่องแผ้ว[๒๓]
นิชื่อสุริเยศยาม ปลาบเปล่ง แสง[๒๔]นา
นิชื่อชนจิตต์[๒๕]แคล้ว คลาดหน้าคะนึงผัน

๒๐๔. คนนั้นพึงเนตร์น้ำ ใจหวัง[๒๖]นามนา
นั่นชื่อช่อประการัง[๒๗] เรียกรู้
คนโน้นชื่อศิลาดัง ดวงหยก[๒๘]ขาวนา
อ่อนชื่ออ้อย[๒๙]นั้นผู้ ที่ยั้งอยู่งาน

๒๐๕. พึงสารเสนาะล้ำ นามกร หล่อนนอ
สมรูปทรามบังอร ออกอ้าง
เพราะนามรูปงามงอน เสงี่ยมเงื่อน งามนา
สามภพสอบรูปผ้าง พ่ายน้องเจ็ดนาง

๒๐๖. บจางบจืดถ้อย ท้อสนอง กันเลย
พลางเสพพลางปากปอง พูดพ้อ
อิ่มโอษฐ์อิ่มใจพอง ใจเหิม เหิมเฮย
กลดั่งไก่แก้วก้อ กรีดบ่อยกกาง

โคลง ๓

๒๐๗. ส่วนเจ็ดนางเห็นหะซัน เสพเสร็จสรรพโภชน์แล้ว
ควรจะคลาคลาดแคล้ว สู่ห้องเสวยผล ไม้นา

๒๐๘. เรียกบัดดลอ่างรอง คนทีทองคั่งน้ำ
กุหลาบพิมเสนซ้ำ คะยี่แล้วผจงโรย

โคลง ๒

๒๐๙. สองนางโชยเฉียดเข้า ถวายเครื่องสระหัตถ์เจ้า
แผ่นหล้าทรงธรรม์

๒๑๐. ผ้าอ่อนพรรณผ่องแผ้ว ถวายเช็ดพระหัตถ์แล้ว
ท่านคล้อยลีลา

ร่าย

๒๑๑. เมศเรอพาดำเนิน เดินนำหน้าคลาไคล ชักใบบาน ทวารเบิด เตลิดโล่งแลพิลึก เสียงครืนครึกดนตรี จรลียังห้องใหม่ ใหญ่ปานกันเยี่ยงก่อน เครื่องแต่งห่อนหนเพรง เติมรูปชะเลงเลขา มีนานาเขาไม้ รูปสัตว์ไสร้อย่างเป็น เห็นดจโผนเผ่น ผก รูปคณานกอเนกนันต์ รูปคนสรรพภาษา สีน้ำยาสดสร่าง ดุกระจ่างเจริญเนตร ม่านโหมดเทศเลือกทอง รองพนเขียวพู่คำ ประจำพระแกลแลสะอาด พันล่างดาดประดับประดา ด้วยเสลาลายขาบ ขนาบเขียวสดแซม แปมใบโศกนากสวาด ประหลาดล้วนหลากเนตร แม้นสุริเยศแผดเผา เนานิราสร้อนแรง แสงพะยับหย่อนเย็น เป็นที่สถิตเที่ยงวัน สรรพพิเศษสิริวัตถา คำเคลือบยาแลระยับ สลับสีเขียวเหลือง เรืองเรือรัตน์รางชาง ลางฉลุปรุลาย ระบายยายะยับพรรณ สรรเป็นพานพะโองเอก ดิเรกขวดเชี่ยนขัน ทุกสิ่งสรรพ์สุกอร่าม ท่ามกลางวางโต๊ะกลม น่าชมฉาดผลาผล ยลแหล่หลายอย่างนับ เรียบระดับดุจเจดีย์ เจ็ดชั้นตั้งกลาง มีอนงค์นางกล่อมขับ คอยบำเรอรับนรินทรราช พิณพาทย์นับเจ็ดวง คงเจ็ดคนเป็นสำรับ นับสิบเก้าเรียงนาง

ล้วนสำอางละออโฉม นางประโลมเลิศลักษณ์ พักตร์ผ่องเพียงแขไข กำหนดในเจ็ดอนงค์ ทรงเครื่องสรรพมรกต น้ำใสสดเขียวขจี ไร้มณีอื่นปน ระคนแต่เพชรเม็ดย่อม คร่อมทองรับเป็นเรือน เตือนตาชมใช่น้อย ล้วนเรียบร้อยกิริยา ยลโสภากว่าเพรงละเวงฉมคนธกำจร กรกุมวาลวิชนี คอยภูมีพรั่งพร้อม เห็นหะซันต่างน้อม นอบเกล้าวันทา อยู่แล

โคลง ๒

๒๑๒. อาบูหยุดเพ่งยั้ง งามยิ่งงามนักตั้ง
แต่หน้าตาดู

๒๑๓. ชมบุญกูมากแท้ จึ่งพบประสพแม้
ดั่งได้วิมานอินทร์ แลนา

๒๑๔. ยืนยลยืนยางชา จงคอยคอยคลอยคลา
แทบตั้งโต๊ะกลาง

๒๑๕. นั่งลงพลางเรียกร้อง เชิญแม่มาเทอญน้อง
อย่าต้องพักวี่ พี่เลย

โคลง ๔

๒๑๖. นารีเรียงเรียบล้อม เป็นวง กันนา
ผาดเพ่งควรพิศวง สวาทล้ำ
ตะละนางสะอางองค์ เอี่ยมสะอาด
มารยาทยิ่งนางกำ กึ่งพ้ามาสมาน

๒๑๗. นงพาลพี่น้องจัก ขอถาม นามนา
พอเยื่อกเย็นอกยาม เร่าร้อน
ยืนชื่อพะงางาม ทราบโสต เรียมฤๅ
ดั่งแนบน้ำแข็งก้อน ใหญ่ให้เย็นทรวง

๒๑๘. ปวงนางน้อยน้อยนอบ สนองถาม
ถึงจะเพราะแต่นาม รูปร้าย
ไป่ทูลก็คร้ามความ ผิดแผก พระเอย
อายบ่เพราะเหมาะละม้าย แห่งนุ้นนางงาม

๒๑๙. ทรามรักไยแสร้งกล่าว คำดัง นี้นา
อกพี่จะพองพัง จุ่งแล้ว
ชะรอยแม่ชิงชัง พี่จง อำนา
รักแม่สุดเสมอแก้ว- เนตรทั้งเจ็ดอนงค์

๒๒๐. พระองค์ตำรัสกรี้ว เราครัน หล่อนเอย
ทูลเถิดหล่อนแล้วฉัน จักพร้อง
หล่อนทูลก่อนสิขัน มาเกี่ยง ฉันนา
ใครอย่าต้องจำต้อง ก่อนผ้อยหลัง

๒๒๑. รังเกียจกันไป่ต้อง การเลย น้องเอย
บอกพี่เถิดทรามเชย อย่าบ้อง
พึงคำจึงจำเฉลย นามทูล นางนา
ชื่อเพราะเหมาะรูปน้อง ดั่งนี้ไยระคาง

๒๒๒. พลางหยิบมะเดื่อน้อย น่ารัก
สร้อยจิตต์[๓๐]นามนงลักษณ์ ลึกล้ำ
สร้อยจิตต์ติดอกนัก ใจพี่ อยู่แม่
รักยิ่งรักสุดปล้ำ ปลดสร้อยจากทรวง

๒๒๓. ดวงสมรจงรับข้อย หน่อยนาง น้องเอย
พอพี่ผ่อนใจจาง สวาทไหม้
สร้อยหนักจักแบ่งบาง เบาอก พี่ฤๅ
เพราะว่าน้องรับไว้ ดั่งเจ้าเอ็นดู

๒๒๔. พวงพู่องุ่นเพี้ยง ประพาลรัตน์ พี่เอย
เศร้าจิตต์๓๐พี่เศร้าจัต จอดน้อง
ไป๋เยือนไป๋เออนอรรถ ออกโอษฐ์ เลยนา
เป็นเหตุจำเรียมต้อง จิตต์เศร้าเสมอนาม

๒๒๕. ทรามรักรับพี่ให้ โฉมเฉลา นี้เทอญ
พอสระสร่างยางเบา โศกสร้อย
พี่จักอยู่ยืนเนา นานชี่พ
เพราะสวาทน้องน้อย สร่างเศร้าบรรเทาคลาย

๒๒๖. รายนามตามถี่ถ้วน ทุกนวล นางเฮย
ทราบส่งผลไม้ยวน หยอกเย้า
เปรมปรีมกระหยิ่มสรวล ระริกชิก ชี้นา
ต่อตอบประกอบเค้า แคะไค้พิไรถาม

โคลง ๒

๒๒๗. ยามทินกรก่ายไม้ สุล่วงเวลาได้
ขนาดแล้วเมศเรอ

๒๒๘. ทูลเสนอเสนาะอ้าง เชิญบพิตรเสด็จข้าง
ฝ่ายโน้นห้องใน นั้นเทอญ

๒๒๙. หะซันไคลบ่ช้า จึงเมศเรอนำหน้า
สู่ห้องครบสาม

๒๓๐. ยลยิ่งงามเลิศล้น ดีกว่าสองห้องพ้น
ที่แล้วเลยมา บารนี

ร่าย

๒๓๑. งามรจนาอย่างยิ่ง สิ้นทุกสิ่งควรแล แปรเนตรชาย ชำเลือง พิศฝาเมลืองลายวิจิตร ประดิษฐ์โมราระดับ สรรพสี แดงแสงพราย ผังลวดลายแลเห็น เป็นลดาเครือวัลย์ เลื้อย เลียวพันเสาผนัง รังเป็นต้นเป็นดอก ออกช่อแซมแนมผล ไป่ สบสนสีสลับ ประดับเป็นลายหลายอย่าง สีต่างต่างเขียวขาว แลดูราวทับทิม ชมพูริมเชิงผนัง ผังสลับกับม่วง ท่วงทีดูเด่น เล่นสีสอดลายขัด บ้างจำรัสเรืองรอง แดงแก่เหลืองแก่หลาก มากสีสลับผ่านลาย ดุจระบายชาดคราม งามพึงตาพึงใจ พันภาย ในเลี่ยนลาด ดาดศิลาโลหิต บรรสานสนิทเนียนแนบ แอบกัน กลแผ่นเดียว เหลียวแลแหล่งบนล่าง พ่างผนังร้างแวง ส่งสีแดง ดูฉาด เมื่อยวรยาตรยามเย็น เห็นประดุจกลางวัน เพื่อแสงพรรณ ส่องรับ จับแสงสุริย์ส่องสว่าง เครื่องใช้ต่างต่างมี ล้วนสอดสี สุกสด หมดทุกสิ่งพึงใจ ชาวนางในมะโหรี เจ็ดวงมีเรียงระดับ ถ้วนสำรับดั่งถ่อน วงหนึ่งห่อนถอยถด เจ็ดคนหมดมีประมาณ ล้วนขับขานไพเราะ เสนาะผีมือดนตรี มีโต๊ะกลางวางจัด พาน ทองรัตน์เรือนกุดั่น แกล้งเกลากลั่นสรรเสก ขนมอรเอกนานา รสโอชาหวานมัน ต่างสีสรรไป่ต้อง รสบพ้องพานกัน เจ็ดที่นั่น เป็นระยะ ได้จังหวะวางราย ยังโฉมฉายน้อยแน่ง เจ็ดนางแต่ง ตนประดับ สรรพสิ่งสรรพาภรณ์ อลงกรณ์งามตระการ ล้วน ประพาลแกมเพ็ชรรัตน์ แสงสีจรัสโอภาส บัทมราชเรือนสุวรรณ แดงดูฉันดวงอาทิตย์ แสร้งนฤมิตเป็นนฤมล ยลพิศวงยิ่งพิศวาส

อาบูผาดผ่านมา เล็งซ้ายขวาบสิ้นสุด บัดยั้งหยุดชมเชย เลยไป
นั่งโต๊ะกลาง ชวนอนงค์นางนั่งสลับ เป็นอันดับดุจเพรง พิณพาทย์
ละเวงแจ่มแจ้ว ปางหะซันนั่งแล้ว สงบยั้งสังคีต แลนา

โคลง ๒

๒๓๒. ครั้นสถิตเหนืออาสน์พร้อม ฝูงอนงค์แวดล้อม
เรียบหน้าเรียงราย

๒๓๓. ภิปรายเปรยหยอกเย้า ออกปาก ฝากเนตร เคล้า
นิ่มน้องนางงาม พี่ฮา

๒๓๔. ไต่ถามนามทราบแล้ว ชมชื่อเสียงนางแก้ว
เสนาะแท้ใดปาน

๒๓๕. ขนมหวานยิ่งอ้อย เชิญแม่รับกินน้อย
หนึ่งให้เห็นรัก พี่นา

๒๓๖. รับประจักษ์จิตต์แท้ ใจพี่ปางนี้แล้
ดั่งไม้เบิกบาน ยิ่งนา

๒๓๗. หวานตาหวานโสตซ้ำ เอิบอาบอกปิ่มป้ำ
พี่ได้เสวยสวรรค์ บัดนี้

โคลง ๔

๒๓๘. ทรงธรรม์กาหลิบต้อย ติดตาม ดูเฮย
เห็นอยู่ทุกอย่างยาม หยอกเย้า
ยิ่งโปรดหะซันคราม ครันกว่า ก่อนนา
เห็นชัดถนัดเค้า เงื่อนน้ำใจเขา

ร่าย

๒๓๙. เนาห้องนั่นนาน จนตราบกาลเวลา อาทิตย์อัสดงคต ถึงกำหนดนาฑี จักจรลีห้องใหม่ กรมวังใหญ่เมศเรอ ทูลเสนอนำมรคา เสด็จยาตราตามเฉลียง บรรลุเพียงริมทวาร พนักงานเล่นเบิดรับ แซ่เซ็งศัพท์ดนตรี มะโหรีประโคมขาน ประสานเสียงโอดพัน พึงจับกรรณจับจิตต์ พิศผิวพรรณอนงค์นาง สวยสำอางขาวสะอาด มีมารยาทเยื้องกราย ทายครบเครื่องดุริยางค์ลางมะลักมะลอบแล แปรพักตร์สบสยบเนตร หลายเล่ห์เลศโลมจิตต์ เบี่ยงเบือนบิดเป็นกระบวน ให้ยั่วยวนหฤทัย ดุจนางในพิมานอินทร์ บรรสานพิณทิพยจง ถวายแด่องค์เทพไท สมเด็จมัฆวานให้ ท่านท้าวสราญรมย์ แลนา

โคลง ๕

๒๔๐. น่าชมโฉมแน่งน้อย ตรุณี
วงหนึ่งเจ็ดมารศรี มั่วห้อม
เจ็ดพวกคณะดนตรี ขานขับ
วงละวงผีกซ้อม สดับเคล้มลืมสกนธ์

ร่าย

๒๔๑. พลางจรดลโดยลำดับ เห็นห้องหับอัศจรรย์ ล้วนสุวรรณแกมรัตนา แผ่คำดาดายผนัง เงางามดั่งกระจกทาบ ดูแปลบปลาบปลั่งละออ ลายซ้อนพอพึงตา รจนาเป็นก้านขด ได้วงชดเชิดชู ดูบรรจงบรรเจิด เลือกรัตน์เลิศสีสลับ ประดับประดิษฐ์คั่น เป็นกุดั่นเด่นนูน พิศจำรูญจำรัส รายเพ็ชรรัตน์ร่วงรุ่งแสงพวยพุ่งไพโรจน์ ทับทิมโชติแดงฉาด มรกตผาดพรรณขจิ นิลมณีม่วงเมฆ ดิเรกบุษราคัม วางประจำดอกราย โอปอล์หลาย

สีสลับ โกเมนกับเพทาย สีสรรคล้ายคละบ้าง ไพฑูรย์อ้างเอก
สมาน มีสังวาลผ่านพาด งามประหลาดแหล่หลาย ฉายแสงต่อ
ท่อกัน บรรจบถ้วนนพรัตน์ เป็นศรีสวัสดิมงคล แด่ผู้ยลผู้ยั้ง
เพดานกั้งรจนา เป็นดาราดวงจันทร์ พลอยต่างพรรณเยี่ยงก้อน
ห่อนสลับสีหลาย เป็นรายรายสีละดอก รัสมีออกอร่ามเรือง
ประเทืองดั่งดารา ดวงจันทราปลดปลิด ติดไว้ชมชื่นชู พ่างพื้น
ปูพรมทอง ทอไหมกรองประกอบแกม แซมเป็นลายลอยเลิศ
เชิดดอกเด่นชิงดวง แม้นเมืองสรวงมาสร้าง ม่านทองข้างสองไข
ระไบระเบียบบรรจง คงประจำบัญชร บวรวิสุทธิโขมพัสตร์ พู่ราย
รัตน์เรือนคำ ประจำพระสูตรสบตา งามพ้นหางามเลิศ งาม
ประเสริฐเพริศแพร้ว ระย้าแก้วแกมอุไร บักเทียนไสวแสงสว่าง
กระจ่างจับพนสะบู ดูแปลบปลาบวาบวับ จับนัยนาพรายพร่าง
โต๊ะตั้งหว่างกลางวิจิตร ผ้าปูบีดพื้นทอง พานคำสองชั้นใช้ พาน
ล่างไส้รู้ใหญ่ยง พานบนทรงสูงย่อม มีนาคค่อมประคองยัน สี่
ศิระผันสี่ทิศ วิจิตรจำหลักลาย รายจินดาประดับ ดูงามสรรพโสภน
ขนมปนผลไม้แห้ง แสร้งบรรจงจัดสรร ตั้งครบครันเจ็ดเครื่อง
หอมฟุ้งเพื่องอวลอบ กลิ่นตระลบเลิศหลาย ชมไปวายสิ้นเสร็จ
ยังเบ็ดเตล็ดเล็งแล แปรตายลริมผนัง เห็นโต๊ะรังติดฝา ขวดสุรา
องุ่นแท้ แม้ห้องก่อนก็บมี แบบธานีห้ามปราม ยามเช้าบให้กิน
จอมธานินทร์เป็นบรรทัด ค่ำแล้วจัดพร้อมเสร็จ ขวดกัลเม็ดมีฝา
พื้นศิลาทองพราย รายประดับดวงจินดา ถ้วยโมราเรืองรอง เชิง
ทองประดับเพ็ชร ตั้งเตรียมเสร็จสำหรับ สรรพทุกสิ่งไปขาด มี
ในราชมณเฑียร งามแม้นเขียนคะเนนึก ดูพิลึกหลายหลาก สิ่ง
งามมากเหลือนับ ประดับประดิษฐ์พรรณราย พิศเพริศพราย

ทั้งห้อง ใครเห็นต้องตกตะลึง วายรำพึงอื่นแท้ ชมเพลิด
ชมเพลินแม้ หลับแล้วมะเมอฝัน ใฝ่นา

โคลง ๔

๒๔๒. รังสรรค์สบสิ่งสิ้น สุดพรรณ นาเฮย
แก้วประกิจแกมสุวรรณ แว่นฟ้า
ขับแสงอัคนีสรรพ์ สุกส่อง แสงแฮ
งามประเสริฐเลิศแหล่งหล้า โลกล้วนสรรเสริญ

ร่าย

๒๔๓. แลเพลิดเพลินบมิวาย กรายกรเยื้องยุรยาตร มาถึง
อาสน์อิงองค์ ส่วนอนงค์เจ็ดนาง โฉมสำอางเอี่ยมสะอาด ยามยล
ผาดโสภา งามเตือนตาเมื่อพิศ ผิวสนิทนวลละออง สองกำโบล
บริบวรณ์ ยลยามสรวลยามเยื้อน เออนโอษฐ์ยิ้มยวนใจ พักตร์
พิไลเล่ห์ศศิธร ทรงอัปสรอ้อนแอ้น งามเนตรแม้นศรยิง ตรึงอุระ
รุมรัก งามเลิศลักษณ์ละอออา แต่บาทาถึงเกศ พิเศษสรรพาภรณ์
ล้วนบวรพัสตรา ดวงลัดาเครือกระหนก เป็นสนอบปกบาทมิด
คิดเว้นว่างหว่างอุรา ยลกายาวรรณฉวี งามรังสีผ่องแผ้ว เห็น
พรายแพร้วอุณณหิส ขจิตรัตน์เรือนหิรัญ กรรณกุณฑลพร่างพร้อย
ศอสวมสร้อยสายสะอิ้ง พริ้งเพริศแก้วทองกร นิ้วบังอรสอดทรง
ธำมรงค์เรือนเพ็ชรรัตน์ ดูปภัสสรโอภาส งามประหลาดเลิศแล้ว
แก้วอื่นไป่ปลอมปน ยลแต่เพ็ชรแผ้วผ่อง แสงเพลิงส่องสบ กาย
ดูดั่งสายรุ้งเรือง แลไป่เปลืองตาชม มารยาทสมทรงสมร จริต
งอนงามกิริยา เยื้อนวาจาไพเราะ ฉอเลาะโลมหฤทัย ยามปราศรัย

สนองคำ ล้วนคมขำเฉลียวฉลาด สมเป็นนาฏนางกำนัล ยืนเรียง
รันเรียบพร้อม ล้อมที่เสวยเจ้าหล้า ดูดั่งนางเมืองฟ้า ฝ่ายด้าว
แดนสรวง มาแล

โคลง ๔

๒๔๔. งามปวงเสาวลักษณ์ล้ำ นารี ทิพย์ฤา
งามสะอาดอ่าอินทรีย์ เพ็ชรพร้อย
งามจริตกิริยามี มารยาท งามนา
งามเพราะเสนาะถ้อย ถี่ถ้วนล้วนงาม

โคลง ๒

๒๔๕. สามแห่งมาจากห้อง- จักเสาะนางเปรียบน้อง
หนึ่งฉะนี้ฤามี

๒๔๖. หามณีใหญ่ได้ หาอนุชงามไสร้
ยากล้ำเหลือหา แล้วนอ

๒๔๗. งามกัลยายิ่งล้ำ เรียมรักดั่งจักกล้ำ
แกล้ไว้กลางทรวง พ้นสู้

๒๔๘. เอานางสรวงแลกน้อง สองเท่านางไป่พ้อง
จิตต์กล้าเปลี่ยนนาง หนึ่งนา

ร่าย

๒๔๙. ชวนนางพลางโบกหัตถ์ ให้สงัดดนตรี จึงพาที
ปราศรัย ให้นางในวางพัด กรกุมหัตถ์นารี ชวนมารศรีนั่งใกล้
มาแม่มาเคียงให้ พี่ยินดี หน่อยรา

โคลง ๔

๒๕๐. มารศรีคำนับน้อม นั่งพลัน
จึ่งอาบุหะซัน หยิบซ้ำ
ขนมดีที่รสอัน อรเอก ให้นา
ถามชื่อจิตต์พ่ำ ทราบแล้วพลันหาย

๒๕๑. เหล่าอายหนักอกต้อง จำทูล ท่านเธ
ข้าแต่บดีศร ผ่านหล้า
พระเกียรติ์จรัสจรูญ ไพโรจน์
พวงไข่มุกด์[๓๒]นามข้า บาทเบองบทมาลย์

๒๕๒. พึงหวานไพเราะล้ำ สุรเสียง อ่อนเอย
อีกเสนาะนามเผดียง ชื่อน้อง
จักหาชื่ออื่นเคียง เป็นคู่ ยากนา
นามเสนาะเพราะสมพ้อง รูปเจ้าเจียนกัน

๒๕๓. ผู้สรรนามหล่อนแท้ เมธา- วิเธย
แต่ระเบียบทันตา หนุ่มเหน้า
งามกว่าไข่มุกด์หา ไหนเปรียบ เสมอฤๅ
ในโลกนี้นิ่มเจ้า เอกแท้นางเดียว

๒๕๔. บัดเดี๋ยวนี้นะน้อง นงลักษณ์ พี่เอย
พี่จะวานเจ้าสัก หนึ่งน้อย
ช่วยรินองุ่นภักษ์ ส่งพี่ น่อยแม่
จักดื่มจากมือสร้อย สวาทได้รวมระคน

โคลง ๒

๒๕๕. พึงยุบลยั่วแย้ม งามยักษ์มริมแก้ม
ค่อยเยื้องกรายไป

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๒๕๖. เช็ดถ้วยใสสุทธิ์แล้ว รินองุ่นริบแคล้ว
เคล้อนคล้อยคลามา

๒๕๗. ทำกิริยาเรียบร้อย ส่งหะซันชายชะม้อย
เนตรต้องรับตา เขานา .

๒๕๘. รับถ้วยมาจึ่งพร้อง พี่จะดื่มให้น้อง
นะเจ้าจุงเจริญ สุขนา

๒๕๙. เชิญเจ้าจงดื่มบ้าง นางริบไปรินข้าง
โต๊ะแล้วจึ่งมา

๒๖๐. ก่อนกัลยาดื่มไสร้ จึ่งกล่าวโคลงถวายไท้
เสนาะแท้ใดทาน เทียบนา

โคลง ๔

๒๖๑. บยบาบานเบิกสร้อง เสาวคนธ์
ฝูงภมรมั่ววน หวีร้อง
นารีแรกรุ่นยล กำดัด สวาทนา
ชายแต่ตอมจักต้อง ไต่เต้าตามหา

๒๖๒. บุยบานเลือกเคล้า หมู่ภมร
แต่สตรีงามงอน ห่อนหง้าย
ต่อองค์เอกอดิศร จึ่งสบ สมรนา
ผิวต่ำจำจิตต์หม้าย อยู่แล้วโหยหา

โคลง ๒

๒๖๓. ฉาฉาช่างเพราะพริ้ง เพราะดั่งพี่จักกลิ้ง
หลับแล้วนงคราญ พี่เอย

๒๖๔. คำอ่อนหวานลึกซึ้ง เสียงเสนาะนักตรึง
จิตต์เพียงทาตัง ตีดนา

โคลง ๔

๒๖๕. พี่งอนุชกล่าวเกลี้ยง โคลงเปรย เปรียบนา
เพราะจะเทียบใดเลย ไป่ได้
ในโลกแหละทรามเชย เป็นเอก นางนา
พระโปรดประทานให้ พี่ถนอมนาง

โคลง ๒

๒๖๖. เชยชมพลางเรียกร้อง เชิญอนุชน่ิมน้อง
ค่างโน้นจงมา นี่แน
๒๖๗. กุมกรพานั่งแล้ว จงปลอบถามนามแก้ว
เนตรน้องนามใด แม่เฮย

โคลง ๔

๒๖๘. จำใจนบนอบท้าว ทูลนาม ถวายเอย
ซึ่งพระองค์ตรัสถาม ชื่อน้อง
ชื่อดาวพระศุกร์ตาม ท่านเรียก มานา
ไป่เสนาะเพราะพร้อง ชั่วพร้อมโฉมพรรณ
๒๖๙. ฉันใดดั่งนั้นนั่น วาจา แม่ฮา
พี่เพ่งพิศนัยนา น่ิมน้อง
งามยิ่งกว่าดารา ซึ่งเรียก นามนา
เหลือบปลาบวาบต่อต้อง จิตต์แม้นเสมอศร
๒๗๐. เชิญสมรแม่จุ่งได้ เมตตา พี่รา
รีบซึ่งสุรามา สักถ้วย
พี่มดั่งยาอา- ยุวัฒ- นะเฮย
ไม่แก่ไม่เจ็บม้วย เหตุน้ำมิอนาง

ร่าย

๒๗๑. บัดเดี๋ยวพลางนางริน อาบูกินบมิหลอ ไป่พึงพออิ่มเอิบ กำเริบฤทธิ์แรงราค อยากยวนยั่วทั้วนาง พลางก็เรียกผู้อื่นเล่าพูดเท่าๆ ทุกคน จนครบเสร็จเจ็ดนาง ปางนั้นถึงสุดาดวง พวงไข่มุกด์มีศรี หะซันมีวาจา ดูราแม่ไข่มุกด์ แสงสีสุกมลังเมลือง ขวัญเมืองแม่จงริน สุรากินอีกครั้ง พี่ตั้งใจให้พร ดวงสมรจุ่งศรีสวัสดิ์ นางสดับอรรถเร็วมา จึงเอายาแบ้งผง โปรยลงด้วยเร็วพลัน หะซันบทันทราบ อาบเอิบจิตต์มัวเมา รับเอาถ้วยสุรา จึงกัลยากล่าวคำ ไท้ทรงธรรมจงเสวย ให้เสบยเบาทุกข์ ขอความสุขจงมีแด่พันปีปิ่นเกล้า ข้าพระเจ้าขอสนอง จำนองโคลงถวายพร องค์อดิศรท่านไท้ ก่อนพระเสวยได้ สดับด้วยยินดี ดื่มนา

โคลง ๕

๒๗๒. บารมีพระมากพ้น รำพัน
พระพิทักษ์ยุคติธรรม์ ถ่องแท้
บริสุทธิ์ดุจดวงตะวัน ส่องโลก ไสร้แฮ
ทวยราษฎร์รักบาทแม้ ยิ่งด้วยบิตุรงค์

๒๗๓. ยืนยงจงรักเบื้อง บาทมูล ท่านเอย
ข้าบาทราชนิกูล ใหญ่น้อย
พระสนมสนิทพูน พิศวาส ท่านนา
ความเคียดเกียจคร้านก้อย กึงนั้นฤามี

๒๗๔. เจริญศิริชนม์ชีพยั้ง ยืนนาน ยิ่งเทอญ
พระพละปฏิภาน จุ่งแผ้ว
ดำรงสิริราชฐาน สมบัติ
ทอนทุกข์สุขสวัสดิ์แคล้ว คลาดพ้นพรรค์ภัย

โคลง ๓

๒๗๕. อาบูใจเบิกบาน พังขับขานเพราะพร้อง
ยกยศยิ่งใหญ่ต้อง จิตต์เพียงของหวาน
๒๗๖. เสียงบรรสานจับปี่ เรื่อยระรับร้อง
กลมกล่อมซ้อมเสียงซ้อง ซาบซึ้งซึมใจ ยิ่งนา

ร่าย

๒๗๗. ณ ทันใดอาบู แลนา ยกถ้วยชูบมิช้า แลนา อ้าปาก กินสิ้นหมด แลนา ไป่ปรากฏอันใด แลนา ผินหน้าไปหาน้อง แลนา คิดจักพร้องพจนา แลนา วาจาบทันไข แลนา ณ บัดใจ ตาหลับ แลนา ศีรษะพับสยบ แลนา ซบโต๊ะไป่ติงกาย แลนา ดูดั่งวายชีพมรณ์ แลนา เช่นภูธรทำแต่ปาง แลนา จึงอนงค์นาง เข้ารับ แลนา จับถ้วยมาจากมือ แลนา ซึ่งยังถือบทันวาง แลนา ปางภูบาลเห็นเสร็จ แลนา ธก็เสด็จไคลคลา แลนา ออกมาที่ หะซัน แลนา ธก็สรวลสันต์กิกก้อง เสร็จกิจสัมฤทธิ์ต้อง จิตต์ ไท้ปองประสงค์

โคลง ๒

๒๗๘. ความจำนงลุแล้ แต่แรกเริ่มมาแม้
ตราบสิ้นเสร็จการ
๒๗๙. สำราญจิตต์ท่านไสร้ เพราะพระองค์ท่านได้
ติดต้อยตามดู
๒๘๐. เห็นอาบูบเว้น ว่ากิจเละการเหล้น
ถูกต้องพระทัย ท่านนา
๒๘๑. ภูวไนยสั่งบ่ช้า เร็วเร่งผลัดเสื้อผ้า
เปลี่ยนให้ดั่งบรรพ์ เขาเทอญ

๒๘๒. ช่วยกันแต่งใหม่แล้ว ผู้อื่นไปจักแคล้ว
คลาดรั้วเรือนมัน

๒๘๓. ทันใดธเรียกร้อง ทาสซึ่งเคยเห็นห้อง
หับบ้านอาบู

ร่าย

๒๘๔. สูจงแบกเขาไป วางไว้ในเรือนเย่า เท่านั้นแล้วเร่ง
กลับ แต่อย่าหับทวาร ทำอาการจงเงียบ อย่ากรอบเกรียบออึง
ทาสท่านจึงทำตาม ข้อห้ามปรามเขาบ่ละ เสร็จธุระกลับมา เข้า
หาองค์ท่านไท้ แถลงกิจทั้งปวงให้ ทราบสิ้นทุกประการ

โคลง ๕

๒๘๕. ภูบาลสมจิตตยม ยินดี อยู่นา
โดยพระทัยปราณี ยิ่งน้ำ
อาบูหะซันมี ใจใคร่ เป็นนา
กาหลิบที่เลิศล้ำ หลับได้ดั่งประสงค์

๒๘๖. คงยี่สิบสี่สิ้น โมงประมาณ
ตามซึ่งขอวันวาร หนึ่งนั้น
ทำโทษพวกสาธารณ์ ที่เคลียด ชังนา
สมคิดจิตต์หมายหมั้น หมดข้อคะนึงหา

๒๘๗. เวลาดึกล่วงแล้ว หลายนา– ฬิกาเฮย
จึงท่านเสด็จมา สู่ห้อง
บรรทมภิรมผา– สุกสวัสดิ์
ไสยาสน์นาฏนางซ้อง สำเข้าอยู่งาน

ร่าย

๒๘๘. ล่วงรัตติกาลเวลา พระสุริยาเย้องรถ อรคตทิศอุทัย ดวงไถงส่องแสงสาย นายอาบูยังบตื่น ผู้คนดื่นเดินถนน บยินยล เรื่องรหัส ความสงัดสงบมิด เพราะท่านคิดบีดบ้อง ผู้ทร่าบพร้อง ไป่ได้ ให้ผู้ใดรู้ตระหนัก ได้ตัวจักลงทัณฑ์ ความเกียจกันกลชิด บีดบให้แพร่หลาย จักบรรยายหะซัน พิษยาพลันเสื่อมคลาย จน บ่ายคลายรู้สึก นึกว่าตนหลับใหล อยู่ในรัตนพิมาน หลับตาขาน คำเรียก เสียงพร้องเพรียกอึงคะนึง ถึงนางในทั้งปวง โอ้แม่พวง ไข่มุกด์[๓๒]แม่พระศุกรดารา จงมาหาพี่พลัน แม่แสงจันทร์[๒๓]เจ่มฟ้า ขอเห็นหน้าหน่อยอนงค์ จงอรณ[๓๓]ร่วมชีพ รีบเร็วมาอย่าช้า พร้อนกล้ากลุ้มกลัด วานช่วยพัดพี่บ้าง จงอนุชอย่าร้าง เริดไร้ ไมตรี พี่เลย

โคลง ๒

๒๘๙. เป็นโกลีหลากแท้ ยินตระหนักหูแล้
กระทั่งห้องมารดา เขานา

๒๙๐. รีบเร็วมาบ่ช้า ถึงจงร้องถามอ้า
ลูกแก้วเป็นไร พ่อเอย

๒๙๑. อันใดพานพาดต้อง เสียงโด่งดังร่ำร้อง
ดั่งนลูกเอย

๒๙๒. อาบูเงยพักตร์จ้อง โดยจิตต์กำเริบร้อง
เรียกอ้าอดสู

โคลง ๔

๒๔๓. ผู้ใดซึ่งเจ้าเรียก ลูกชาย เจ้านา
ริบบอกจุ่งเร็วยาย อยากแจ้ง
เจ้าและบัดนี้หมาย บใช่ ลูกฤๅ
จักประหลาดโลกแหล้ง เพื่อล้างลืมเร็ว

๒๔๔. หญิงเลวลูกเจ้าแน่ นอนฤๅ เจ้าเอย
พูดมะเมอเพ้อคือ ปดแท้
กูใช่หะซันถือ เป็นลูก แกเลย
คือว่ากาหลิบแล้ พระเจ้าทรงธรรม์

๒๔๕. นิ่งพลันอย่าพูดเอื่อม ออกวา- จาเฮย
ใครทราบจะนินทา ว่าบ้า
แกเองแหละเสียอา- รมณ์แน่ ยายเฮย
เราบอกอีกครั้งข้า แน่ไท้ทรงธรรม

๒๔๖. กรรมกรรมลูกน้อยแม่ เป็นไฉน นิเฮย
ใดไขว่ขัดดวงใจ จึงคลุ้ม
เป็นใดพ่อกล่าวใด ดูผิด ไปนา
หัวอกแม่กลัดกลุ้ม พ่างเพี้ยงพังแด

ร่าย

๒๔๗. แปรหูพึงแม่ก่อน จงผันผ่อนรำพึง คะนึงเบื้องบูรพา แต่เกิดมาแม่บำรุง ผะดุงเจ้าจนคุ้มใหญ่ ใส่ใจดูค่ำเช้า บให้เจ้าอนาทร จนบิดรวายชนม์ ยังสองคนลูกแม่ แต่พอเห็นหน้ากัน สารพันแม่ตามจิตต์ บได้คิดขัดแด แปรตามเจ้าจวบจน เจ้าคบคนชั่วช้า ผลาเงินทองแทบหมด แม่สู้อดใจออม ถนอมน้ำใจ

บสะเทือน เตือนแต่พอรู้สึก เจ้ากลับนึกเห็นชอบ ประกอบตน
เบ็นดี แม่ปราณียิ่งนัก บัดนี้จักคลั่งไคล้ ให้แม่นตรอมตาย พ่อ
โฉมฉายสุดสวาท อย่าประมาทจงตรอง มองดูเหย้าเรือนเรา
เคยนอนเนาแต่น้อย ไม่เคยคล้อยคลาจาก ผิดกันมากกับวัง ไป่
ควรหวังใจคิด ซึ่งการผิดไม่มี เลยสักทีใครจะได้ ขอพ่อตริตรอง
ให้ ถ่องแท้แก่ใจ พ่อเทอญ

โคลง ๓

๒๙๘. อาบูไหวจิตต์ระลึก นึกก็ชอบเช่นแล้
กูก็รู้ตระหนักแท้ เรื่องนี้มานาน
ตั้งศอกกรานคางนก ก้มพักตร์ตริกจิตต์คลุ้ง
ค่อยเหือดหายคลายพุ่ง กลับได้สมประดี มานา

โคลง ๔

๒๙๙. เรื่องนี้จริงแน่แล้ว มารดา ลูกเอย
ข้าอยู่ในคฤหา เก่าแท้
นั่นแม่ลูกคืออา- บูหะ ซันเฮย
แต่ซึ่งคิดเพื่อนแม้ เกิดด้วยเหตุใด

โคลง ๒

๓๐๐. แม่ดีใจใช่น้อย ดูดั่งดวงจันทร์ย้อย
หยิบได้ถึงมือ แม่นา
๓๐๑. คือเขาหลับตอกไสร้ จึ่งเกิดสุบินให้
เคลิบเคลิ้มใจเพื่อน ไปนา

โคลง ๓

๓๐๒. เบื้อนหน้ามาจะถาม ความนิมิตต์ลูกแก้ว
ทราบเรื่องสิ้นเสร็จแล้ว จักต้องเตรียมหัว หยันนา

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๓๐๓. ไป่รู้ตัวว่าใหล ในทันใดบ่ช้า
ยังบ่ทันปากอ้า โอษฐ์เออนสักคำ หนึ่งนา

โคลง ๔

๓๐๔. หะซันสำทับร้อง หญิงสา- มานย์เฮย
เอ็งบ่รู้วาจา กล่าวถ้อย
จักโลมจิตต์กูพา พลอยพ้น เพื่อนแฮ
กูบ่เชื่อสักน้อย อย่าแกล้งชักแช

๓๐๕. แน่แฮกูใช่อ้าย อาบู
มึงอยากเป็นแม่กู กล่าวอ้าง
กูร้ว่ากูภู- ธเรศ ไสร้เฮย
เป็นที่กาหลิบร้าง ยศไร้ไฉนดี

๓๐๖. บารมีพระเจ้าโปรด บำรุง พ่อเทอญ
คำหยาบอย่าพูดจุ้ง หยุดยั้ง
ไป่นานนักจักคุง คุมโทษ ทำแฮ
แม่จะเล่าเมื่อครั้ง ก่อนนั้นวันวาน

๓๐๗. นครบาลบูดบิ้งพักตร์ พามา
องค์อิแมนศิษย์หา หมดสิ้น
เขาเฆี่ยนแทบมรณา พลันขับ เสียเฮย
เพราะพูดบรู้ลิ้น ฆ่าได้ดุจมือ

๓๐๘. นี่คือตัวอย่างให้ พึงเห็น
อย่าหยิ่งยกตัวเป็น ปั่นไท้
ครู่เดียวจักเกิดเข็ญ ยับย่อย
พูดหนักนักมักให้ โทษแท้ถึงตน

โคลง ๒

๓๐๙. กล่าวยุบลหมดนั้น หวังจะเกียจกันชั
โทษให้เกรงขาม

๓๑๐. ความเป็นอย่างอื่นแท้ มัวมืดบรู้แม้
แต่น้อยจักรำ– งับนา

๓๑๑. ครั้นฟังคำเหล่านั้น กลับคิดเห็นเป็นหมั้น
แม่นแท้ทรงธรรม์

๓๑๒. ตอบไปพลันบ่ช้า ตัวหะซันใช่ข้า
แต่นั้นต่อไป เลยนา

ร่าย

๓๑๓. อย่าหมายใจว่าบุตร แต่นั้นหยุดนิ่งเนา เราพระเจ้าทรงธรรม เป็นแม่นยำถ่องแท้ อย่าพักแก้อันใด ใจเราจักเห็นผิดเป็นวิปริตไปตาม ความซึ่งทำโทษทัณฑ์ เราสั่งสรรพ์ทุกสิ่ง เขาจึงได้มาทำ คำซึ่งยายเจรจา กลับตรงมาเป็นพะยาน ป่วยการเราบเชื่อ เพื่อตัวพูดเปล่าดาย เราบอกยายอีกครั้ง นามเราตั้งมั่นคงพระเจ้าทรงธรรม์ไท้ เราได้บิดผัน บใช่ผันเราบหลับ พูดกับยายบัดนั้น ตันอยู่ชชัดเห็น เป็นที่เราชอบชัก ซึ่งประจักษ์แจ้งความตามยายเล่าสมคำ ที่เขานำไปแสดง ชแจงเรื่องลงทัณฑ์ คำเราอันบังคับ รับทำตามสิทธิ์ขาด เป็นสิหนาทไป่คลาย หนึ่งเราสบายเหลือแหล่ แต่ที่ได้ลงโทษ แก่คนโฉดชั่วช้า ต่อหน้าไหว้หลังหลอก สิ่งเดียวดอกสงสัย คือใครพาเรามา อยู่เคหาแห่งนี้ แต่อย่าชื่อนแช ให้ผันแปรวุ่นวาย เราเชื่อกายเราชัด คือแก่นกษัตริย์ผ่านเผ้า เถลิงพิภพเป็นเจ้า ปกหล้าประชากร

โคลง ๔

๓๑๔. มารดรไป่ทราบเค้า ความใด
แม้แต่คะเนใจ ห่อนต้อง
ว่าบุตรจักคิดไฉน จึ่งกล่าว ฉะนี้นา
เห็นจริตติดพ้อง พวกข้างขนานเบา

๓๑๕. เพลาเพลาลูกแก้วอย่า เจรจา ดังนา
เพ้อพูดพูดจักพา โทษให้
แม่เห็นพ่อเสียอา- รมณ์แน่ แล้วพ่อ
จงสงบสงัดไว้ สติตั้งดำรง

๓๑๖. หนึ่งจงเงยพักตร์ขึ้น นมัสการ
ขอพระโปรดบันดาล จิตต์เจ้า
ให้พ้นพิกาลพาล พาคลั่ง คลุ้มนา
ความคิดผิดข้อเค้า จักสิ้นเสื่อมกษัย

๓๑๗. ผิวใครผู้อื่นอ้าง คำอัน นี้นา
พ่อจะคิดฉันใด ดั่งนั้น
กำแพงย่อมมีกรรณ คอยสดับ
ดีชั่วใช่จักอั้น โอษฐ์เอื้อนออกเอง

โคลง ๒

๓๑๘. ปลอบหลายเพลงจักให้ สงบจิตต์อาบูได้
สักน้อยฤามี

๓๑๙. กลับพาทีหยาบช้า โดยอหังการกล้า
ต่อสู้มารดา เขานา

โคลง ๕

๓๒๐. พาหญิงผู้เฒ่านั้น รำคาญ จริงนา
จงหยุดอย่าจังทาน อีกไสร้
จักขึ้นพูดสามานย์ สืบต่อ ไปฤๅ
กูจักแก้จุ่งให้ เข็ดคุ้งเมือมรณ์

๓๒๑. ภูธรกาหลิบนั้น คือกู แลเฮย
ครองพิภพแผ่นภู ภาคพื้น
ตูบอกแก่สูส จำเชือ คำนา
ไป่เชื่อจักไป่พื้น ชีพได้คืนเป็น

ร่าย

๓๒๒. มารดาเห็นว่าบุตร บยั้งหยุดตามคำ สำคัญตนพิปริต คิดเห็นผิดเป็นชอบ ไป่สมประกอบคืนเดิม เติมทุกข์นางเหลือหลาย ฟูมฟายชลเนตรนอง สองกรข้อนอุระ ชกศีรษะร่ำไร รำพันไปนานา โอ้อนิจจาลูกแก้ว อกแม่จักดากแล้ว เพื่อเจ้าจริตเสีย ไปนา

โคลง ๔

๓๒๓. ละเหี่ยละห้อยร่ำ รำพัน ไปเอย
ไยพ่อมาใผ่ผัน เช่นนี้
อกแม่แต่นับวัน จักแตก ตายนา
บอยากอยู่อยากลี้ หลบหน้าลาวาย

๓๒๔. พ่อตายแม่ทุกข์เพียง มรณา ลูกเฮย
เห็นแต่พักตร์ลูกยา อยู่ด้วย
ชื่นใจแม่จึงผา- สุกสิ้น มานา
เสียจิตต์แม่จำม้วย อยู่ได้กลใด

๓๒๕. สิ่งไรลูกรักเจ้า จักประสงค์
บคิดค่าควรคง มากน้อย
คงให้สบจำนง ใจพ่อ นึกนา
สิบชงดั่งกิ่งก้อย บ่ได้เสียดาย

๓๒๖. ไป่วายวางกิจสู้ ทำสรรพ์ เสร็จพ่อ
พ่อจักกินใดพลัน ริบร้อน
ทุกวันบ่วายวัน ระวังนุ่ง ห่มนา
เจ้าเจ็บแม่ทุกข์ข้อน อกช้ำระบมหนอง

๓๒๗. ปองรักลูกน้อยยิ่ง หัวใจ แม่ฮา
อุตส่าห์รักษาไป ค่ำเช้า
อดกินอดนอนไฉน ไป่คิด เหน็ดเลย
ขอสิ่งเดียวจุ่งเจ้า แม่นั้นพลันหาย

๓๒๘. หมายฝากซากศพเจ้า จงผั้ง แม่รา
ก่อกุฎิการภายหลัง ฝากเจ้า
มาผิดแม่คิดหวัง คลาเคลื่อน ไปนา
ผีแม่จักทิ้งเหน้า อย่นั้นใครผั้ง

๓๒๙. แต่หลังแม่ลูบเลี้ยง เจ้ามา
จนเจริญพรรษา ใหญ่แล้ว
ไป่เคยคลาดมารดา ดลแด่น ใดนา
ใดทับถูกลูกแก้ว จุ่งให้ลืมหลง

๓๓๐. ผีดงผีป่าเข้า ประจำ เจ้าฤๅ
ผีส่อผีแสร้งนำ จิตต์ให้
นิมิตต์ติดตามสำ- คัญผิด ไปนา
เพื่อจักผลาญชีพได้ โทษด้วยเหลือเกิน

๓๓๑. ขอเชิญอะหล่าผู้ ทรงฤทธิ์ พระเฮย
โปรดขับผีป่าปลิด โทษร้าย
จากอกหะซันสถิต เป็นสุข สบายนา
โดยเดชพระคงผ้าย ผ่านพ้นภัยเข็ญ

ร่าย

๓๓๒. หะซันเห็นมารดา มาโศการ่ำไร ควรที่ใจจะสลด กลับกลายหมดบมียืน ไป่คืนคิดคุณแม่ ตั้งแต่สำคัญตน โดยวิกลวิปริต บได้คิดรั้งรา ลืมกายาบรู้สึก นึกขัดเคืองขุ่นข้อง ลุกขึ้นร้องตวาด หญิงอุบาทว์กาลี มิงพาทีหมั่นไส้ ฉวยไม้ใหญ่เงื้อง่า เร็วเร่งว่าบัดนี้ กูนั่นคือใครชี้ ออกให้ชัดเจน ใจนา

โคลง ๔

๓๓๓. มารดาเห็นบุตรเงื้อ ง่านใจ
นางบ่หวาดหวั่นไหว ครั่นคร้าม
หวังชัดใช่อื่นไกล คือลูก ตูนา
ตอบอรรถยกหัตถ์ห้าม ลูกน้อยอย่าแหนง

๓๓๔. ไยแคลงไป่ทราบผู้ บุรพกา– รีฤๅ
บังเกิดเกล้าตนมา โลกนี้
แม่คาดพ่อจักหา ลืมไม่ เจียวพ่อ
กลับบ่รู้เลยปี บ่นชั้นตนเอง

๓๓๕. จงเกรงพระเกียรติไท้ ทรงธรรม์
ท่านกอบพระคุณครัน ไม่น้อย
เจ้าเป็นแต่หะซัน ดอกลูก ชายแม่
แม่บอกเจ้าจริงถ้อย จุ่งได้คะนึงดู!

๓๓๖. อย่าสูอย่าพูดแล้ อย่าคิด บ่วยเลย
อย่าเทียบอย่าเทียมชิด ชื่อไท้
ซึ่งเป็นบรมอิศ– วรราช เรานา
พระเดชพระคุณได้ ปกเกล้าเรามา

๓๓๗. พ่ออาตราตริเหี้ยม อย่าหุน หันเฮย
เพรงเผ่าเคยพระคุณ ครอบเกล้า
บีจจุบันพระอวยบุญ ปกชีพ
อนาคตคุณพระเจ้า จักเลี้ยงพงศ์พันธุ์

ร่าย

๓๓๘. สำคัญให้อาบู รู้คุณภูธรธิราช หวังให้ขาดจำนง จักเป็นองค์ภูมิบาล จึ่งแถลงการณ์ดั่งนี้ แม่จักชี้ให้ทราบ แต่ขอกราบท่านก่อน ห่อนออกนามท่านเปล่า แม่จักเล่าจงยิน พระภูมินทรมหาราช พระบาททรงกรุณา ให้ไกยฟ้าเที่ยวด้น ค้นหาแม่จนพบ ท่านปรารภพระราชทาน ทองประมาณมากนัก จักนับถ้วนพันแท่ง เพื่อเราแพ่งภักดี มีใจตรงท่านทราบ จึ่งให้ลาภเหลือหลาย แม่น้อมกายน้อมเกล้า วอนพระเจ้าราธนา ให้รักษาพระองค์ ท่านทรงคุณพ่างนี้ แม่จักชี้ให้ชัด ทรัพย์สมบัติมาสู่ แม่จะอยู่เท่าใดก็จะไปปรโลก ทรัพย์อุปโภคศฤงคาร ทุกสิ่งสถานตกเจ้า พ่อคิดเค้าตรองตาม ความทั้งนี้เป็นไฉน คุณท่านไทยิ่งล้ำ ซ้ำมีแก่เจ้าหนัก ยิ่งนักกว่ามารดา เพราะชราภาพแล้ว จักตกอยู่ลูกแก้ว เร่งรู้ระลึกคุณ ท่านเทอญ

โคลง ๔

๓๓๙. ไฟฟุนบเหือดด้วย คำดับ นั้นนา
แก้บ่หลุดเลยกลับ เชื่อหมั้น
วิเชียรได้รับ คำสั่ง เรานา
เป็นหลักอยู่อีกชั้น หนึ่งให้เห็นสม

๓๔๐. คารมอีเฒ่าผู้ แพศยา
กูบอกมึงนักหนา อยู่แล้ว
ยังทำถ่อยเจรจา ดูถูก กูนา
เหม่เหม่จักไม่แคล้ว คลาดพ้นมือไป

๓๔๑. ไกยฟาอำมาตย์นั้น กูบัง- คับเฮย
ให้เบิกเอาทองคลัง นั่นนั้น
มาให้กับมึงยัง บอิด คณนา
กูกาหลิบแหละซั้น สั่งให้เขามา

๓๔๒. วาจามึงกล่าวนั้น ความคิด
ปรับว่ากูเสียจริต คลั่งคลุ้ม
เพราะอยากจะให้สนิท นับแม่ ลูกฤๅ
กูจักทำให้คุ้ม ที่ข้อดูแคลน

โคลง ๒

๓๔๓. ยกแขนเงื้อเงื้อดไม้ เฆี่ยนบ่หยุดเลยให้
แทบล้มบรรดาตาย

๓๔๔. บอกเร็วยายอย่าช้า ใครนั่นคือตัวข้า
อย่าได้อำปลัง

๓๔๕. รู้ฤๅยังไม่รู้ กูแหละคือพระผู้
เที่ยงแท้ทรงธรรม์

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๓๔๖. มารดาพลันตอบถ้อย เจ้าแม่คือลูกน้อย
ใช่ท้าวทรงธรรม

๓๔๗. พึงคำยิ่งโกรธแท้ เฆี่ยนจุ่งกลับคำแม้
ดอกดอคงตาย

๓๔๘. หวดหวดดายบ่ยั้ง บหยุดบห่อนตั้ง
แต่เขียวขู่เข็ญ

๓๔๙. เห็นบเห็นว่าเจ้า บบอกติเร้าเข้า
บ่ได้เมตตา

๓๕๐. มารดาหมายผิดพลั้ง คิดว่าลูกจักยั้ง
บ่กล้าทำตน

๓๕๑. บัดยินยลหลากล้ำ เฆี่ยนบ่หยุดเลยช้ำ
เจ็บทั้งสรรพางค์

๓๕๒. นางจึงจำเรียกร้อง หาเพื่อนบ้านพวกพ้อง
ช่วยด้วยจักตาย แล้วฮา

โคลง ๕

๓๕๓. ทั้งหลายอยู่ถิ่นใกล้ เรือนเคียง
สดับถนัดสำเนียง กึกก้อง
ชวนกันรีบพร้อมเพรียง คะคึก มาเฮย
เข้าระหว่างกลางบ้อง บัดรั้งไม้ไป

๓๕๔. เหตุไฉนเป็นดั่งนี้ หะซัน
จึ่งเฆี่ยนมารดาอัน เกิดเกล้า
ไป่กลัวพระบนสวรรค์ ทรงทราบ แลฤๅ
อาจจะละลืมเค้า ขอดข้อคุณเดิม

๓๕๕. ฮึกเหิมใจนักด้วย อันใด นั้นอ
จริศจะเลอะใหลใจ จังกล้า
มารดารักเจ้าใคร จักเปรียบ ปูนนา
ทำประนั้นแหนงบ้า แน่แล้วดูดู

๓๕๖. อาบูเพ่งเนตรแค้น เคืองครัน
ใครอะบูหะซัน ชังเว้า
ชาวบ้านสดับพลัน จงกลับ ถามนา
นี่บ่ใช่แม่เจ้า ดอกรอแคลงไฉน

๓๕๗. กวนใจใช่กิจเจ้า เป็นภาร
เราบ่รู้บ่ประมาณ บอกได้
หญิงนี้จักคิดการ เป็นแม่ เราเฮย
เราใช่หะซันไสร้ จักรู้จักมัน

๓๕๘. ทรงธรรม์กาหลิบแล้ ตัวกู แน่เฮย
ยังบ่เชื่อคอยดู กีได้
จักทำจุ่งให้สู รู้สึก ตัวนา
เกรงเกียรติเธอกราบไหว้ แทบเบื้องบาทกู

ร่าย

๓๕๙. ชาวบ้านดูเห็นบแคลง สำแดงตนเป็นบ้า จักนิ่งช้า ไป่ชอบ จักประกอบการกลี ตีเพื่อนบ้านเดินถนน กลดั่งทำมารดา เขาก็พากันช่วยจับ สับปอรัดมัดศอก ผูกตีนออกบมีได้ ไว้คนคุม กำกับ แล้วไปรับหมอมา กับศิษย์หาทั้งหลาย เขาก็เตรียมกาย มาสรรพ ขือสำหรับสวมมือ คือโซ่ตรวนทุกอย่าง เชือกหนังต่าง หวายตี มีมาครบทุกประการ ครั้นถึงสถานทันใด เขาก็ไปแก้มัด จัดการจักจำจอง อาบูสองแขนสลัด เหวี่ยงอีดอัดวายโวย เขาก็

โบยด้วยเชือกหนัง ดังเสียงตึกตนชา สองสามคราก็สงบ เขาจำครบทุกประการ ออกจากสถานพาไป ผู้คนในถนนอึง วิ่งปรึงปรึงสอสอ บางคนย่อด้วยกำหมัด บางคนซัดหลังโครม บางคนโถมเข้าตบ อาบูหลบบใคร่ทัน บางคนมันร้องด่า ว่าถ้อยคำหยาบคาย เจ็บมากมายเย็นยับ ปรับเป็นบ้าเป็นถบฏ อาบูจดจ้องไป บัดใจถึงโรงบ้า เขาก็ร้าตัวเข้ากรง ซี่เหล็กลงสลักหมั้น กั้นบให้เห็นใครอยู่ภายในแต่บ้า เขาเฒียนห้าสิบที ตีทุกวันบเว้นวาย หลังไหล่ลายยับระยำ ทำบมีกรุณา ถึงเวลาเขาสอบถาม ยามนี้เจ้าเป็นไฉน คลายใจฤายังกลุ้ม คลุ้มกมลมั่นหมาย ว่ากายเจ้ายังคง ดำรงอยู่ตามเค้า เป็นพระเจ้าทรงธรรม์ ฤาบิดผันเปลี่ยนผลัด อาบูสะบัดพักตรสนอง เราไปปองยินดำ อย่าแนะนำเราบเอา เราบใช่บ้าหลังตัวเรายังปกติ ส่วนท่านสิว่าบ้า ข้าไบ่อยากโต้ทาน ตามแต่การจะเป็น เห็นเพอกรรมเราเอง แต่เพรงบันดาลดล จนท่านได้เฒียนขับเรารับสั่นทุกสิ่ง จะขอนึ่งทุกเมื่อ เพอบรู้เหตุได้ จักบอกอย่างอื่นให้ ท่านรู้เห็นใจ จรึงนา

โคลง ๒

๓๖๐. อาบูในเมื่อนั้น คิดบรู้เหตุอั้น
อกแท้แลฉงาย

๓๖๑. ความเจ็บกายบอบช้ำ บวมเบ่งบ้างเขียวคล้ำ
ดั่งบ้ายหมึกมอม

๓๖๒. ร่างกายผอมเหือดแห้ง เข่าขัดเหยียดขาแข้ง
ขัดข้องกีดขวาง

๓๖๓. ทั่วสรรพางค์เมือยร้าว ยอกเสียดเสียวปลาบด้าว
ค่างแล้ชายโครง

๓๖๔. โคลงศีรษะสุดปล้ำ เจ็บบาดแผลแหล่ล้ำ
พ่างม้วยมรณา

๓๖๕. พลางโศการ่ำไห้ จริงกลับว่าบ้าได้
ดั่งนี้แหนงตาย จริงนา

๓๖๖. ไป่รักกายเท่าเผ้า ตามแต่พระเป็นเจ้า
จักต้องพระทัย ท่านเทอญ

๓๖๗. จริงฉันใดแม่นแท้ บกลับคืนคำแม้
จักม้วยชีพปลง แลนา

โคลง ๕

๓๖๘. สงสารหญิงเฒ่าผู้ มารดา
สู้ติดตามมาหา ค่ำเช้า
เห็นลูกถูกอาชญา ลำบาก
นางยิ่งทุกข์ร้อนเศร้า โศกน้ำตานอง

๓๖๙. มองเห็นลูกน้อยนั่ง ในกรง เหล็กนา
ชลเนตรนองน่านลง พร่างพร้อย
ผอมนักพ่อจักปลง ชนมชีพ เสียเฮย
สะอึกสะอื้นโอดอ้อย อึ่งพร้องพรรณนา

ร่าย

๓๗๐. ไยพ่อมาดั่งนี้ แก่แม่รา ปิบ่นบเป็นตน แก่แม่รา ทนเวทนาสาหัส แก่แม่รา หมดผู้เมตตาเจ้า แก่แม่รา เศร้าอยู่ตรงนัยน์ตา แก่แม่รา ขอแม่ยาจุ่งได้ แก่แม่รา ให้แม่ยาแก่มือ แก่แม่รา ไยพ่อถือทิฐิ แก่แม่รา ไยบปริปากพร้อง แก่แม่รา โอ้อกแม่จักต้อง แตกแล้วดวงใจ แม่เอย

โคลง ๔

๓๗๑. เข้าไปหาลูกแล้ว วอนสอน สั่งนา
พ่อจุ่งละอาวรณ์ เร่งนั้น
รู้สึกซึ่งโทษกรณ์ ตนผิด ผันนา
พอจักพ้นโทษหมั้น แม่นแท้ทันใด

๓๗๒. ตั้งใจแต่เผ้าพูด ทุกวัน
ส่วนอะบูหะซัน ตอบถ้อย
แม่อย่าพูดเลยฉัน บอยาก ฟังนา
ขอตริตรองสักน้อย หนึ่งให้เต็มใจ

๓๗๓. แม่ไปสู่เย่าแล้ว กลับมา เล่านา
ปลอบลูกพลางน้ำตา ถั่งท้น
จักออกปากลูกยา สลักขัด เสียเยย
ลมจับพับผ่อยพ้น นับครั้งคราวหลาย

ร่าย

๓๗๔. ฝ่ายอาบูหะซัน ลำบากครันทรมาน เพื่อตริการบมิตก นั่งกอดอกรำพึง คะนึงไปหลายชะนิด คิดฝ่ายข้างเบื้นจริง ควรอ้างอิงหลายอย่าง บ่างแต่งตนเบื้นราช นอนเหนืออาสน์บัลลังก์ยังตื่นนอนได้ถาม ดูถ้อยความสมหมด อีกปรากฏอำนาจ เราประกาศสั่งใด เขาก็ไปทำตาม ความเคารพนบนอบ ตามระบอบแบบกาหลิบ หยิบยกได้เบื้นพะยาน ถ้าคิดการว่าผิ้น ดูก็ขันชอบกล คนทั้งปวงหายหมด ไป่ปรากฏผู้ใด ไกยฟาเอกอำมาตย์อยู่ริมบาทยุคล ทั้งมนตรีใหญ่น้อย มากนับร้อยนับพัน หนึ่ง

วัลลภยุนุก แต่งตนสุกใสสะอาด อีกนางนาฏกำนัล งามเฉิดฉันแช่มช้อย ไป่ติดต้อยตามกู ดูฉ็น่าอัศจรรย์ ดูเฉกฉันมิใช่ กูเป็นใหญ่บังคับ ให้เขาจับทำโพย โดยพลการเขาหลาย ผิดเชิงนายกับบ่าว ท่าวจักทอดธุระ กะว่าฝันเป็นแน่ แต่อีแมนและศิษย์มีความผิดเราสั่ง ทำโทษดั่งบรรหาร อีกประการหนึ่งไสร้ เราใช้ให้ไกยฟา นำทองมาให้แม่ ก็ได้แน่สมคำ ทำตามเราบังคับ นับว่าฝันฉันใด ไป่เข้าใจเรื่องราว สาวต้นหายปลายหลุด คิดบหยุดเลื่อนใหล เหตุอันใดดั่งนี้ คือว่าใครจักชี้ ออกให้สว่างไสว ได้นา

โคลง ๓

๓๗๕. วนเวียนใจไตร่ตรึก เห็นยิ่งลึกยิ่งซึ้ง
จนจิตคิดอ้อง อัดอั้นตันใจ

๓๗๖. ใครจักไขความขำ นำเหตุบอกจุ่งแจ้ง
รู้ชัดใช่จักแกล้ง กล่าวอ้างอวดใคร เลยนา

โคลง ๔

๓๗๗. ทันใดดำรินั้น มารดา มานา
เห็นลูกซูบกายา ย่อมแท้
หน้าซีดสลดอา การอ่อน หิวเฮย
ครวญคร่ำร่ำไห้แม้ เลือดย้อยลามไหล

๓๗๘. อกใจแม่แยกแล้ว ลูกรัก แม่เฮย
พลางค่อนอกฮักฮัก ร่ำไห้
พ่อเจ็บแม่นี้จัก ตายก่อน พ่อนา
พ่อจุ่งจำแม่ไว้ มั่นแล้วลาตาย

๓๗๙. ไป่วายน้ำเนตรพร้อย พร่ำพรู
จับจิตต์นายอาบู วาบว้ำ
เอ็นดูแก่แม่ตู จักมอด ม้วยนา
ยกหัตถ์สะลามน้ำ เนตรล้นลามไหล

๓๘๐. แต่ไปเป็นโทษนั้น นมนาน
ยี่สิบเอ็ดวันวาร ล่วงแล้ว
บเคยจักกราบกราน แด่แม่ เลยนา
เห็นค่อยเย็นใจแผ้ว พักตร์พร้องพาที

๓๘๑. บุญมีมาช่วยแล้ว ลูกเอย
เบาสร่างฤๅทรามเชย จุ่งแจ้ง
ความคิดผิดพ่อเลย ลืมละ ไปฤา
ตาแม่จะเหือดแห้ง ห่างน้ำตานอง

๓๘๒. หะชันสนองตอบถ้อย มารดา
ด้วยท่วงทีกิริยา เรียบร้อย
แม่เอยลูกเกิดมา มีโทษ นักนา
ขอแม่โปรดลูกน้อย หนึ่งให้อภัยกรรม

๓๘๓. ลูกทำแผกแม่แล้ ทั้งหลาย ก็ดี
ขอแม่และเขาวาย ขุ่นข้อง
ลูกผิดเพราะฝันหมาย เป็นเหตุ จริงนา
จึงแม่มาพลอยพ้อง ทุกข์ด้วยเหลือหลาม

๓๘๔. ความฝันลูกเร่องน้ อัศจรรย์ นักนา
เหมือนบ่ใช่ความฝัน ถ่องแท้
ดั่งจริงทุกสิ่งสรรพ์ ยามเมื่อ ต้นนา
ใครถูกดั่งลูกแม้ จักรู้ฤๅมี

๓๘๕. บางที่จะยิ่งร้าย แรงไป
ถึงลูกก็สงสัย ไปแล้ว
เพราะเหตุสิ่งใดใด ดั่งซึ่ง เป็นนา
คนตื่นเป็นไปแคล้ว คลาดแม้นเสมอกัน

๓๘๖. แต่ฉันไปคิดค้น ความใด อีกเลย
หากคิดว่าผันไป เท่านั้น
แต่นับถือใจ เป็นดั่ง เดิมนา
คืออะบูแม่นหมั้น ลูกน้อยมารดา

๓๘๗. เป็นมาแต่แรกนั้น เหลือเกิน
เพราะจิตต์ลูกเผลอเพลิน พลาดแท้
แต่นจักบเดิน ทางผิด แล้วแม่
จกนับถือแม่แม้ ดุจดังเดิมกัน

๓๘๘. หลายวันแต่โศกสร้อย มานาน
น้ำเนตรนองคอธาร ถั่งท้น
ครั้งนี้กลับเป็นบาน ใจหลั่ง ไหลนา
ยิ่งอย่างยินดีพ้น ที่อ้างอันใด

๓๘๙. ปราศรัยลูกรักเจ้า แม่รา
แต่แม่ยืนวาจา พ่อพร้อง
สันทุกข์สร้างโศกา สั้นขุ่น เคืองพ่อ
ดังมะหะหมัดมาบ้อง บัดเปลื้องภัยมรณ์

๓๙๐. อนุสสรในเหตุสั้น ซึ่งเป็น นั้นฤา
พ่อไปเห็นแม่เห็น หากรู้
เจ้าเลี้ยงพ่อค้าเย็น วันหนึ่ง นั้นนา
ใช่อื่นเลยแหละผู้ นั้นนั้นนำความ

๓๕๑. ไป่ตามคำสั่งเจ้า สัญญา ไว้นา
ไปบ่บีดทวารา ละไว้
จึ่งฝูงบีศาจสา- มารถสู่ สิงพ่อ
ทำจิตต์แห่งเจ้าให้ เคลิบเคลิ้มลืมกาย

๓๕๒. ควรถวายอภิวาทเจ้า โลกา
ทรงโปรดพ้นภยา- พาธร้าย
ขอพระจุ่งรักษา สงวนต่อ ไปเฮ
จักรอดจากบาปบ้าย เพราะเบื้องบาทบงสุ์

๓๕๓. ความตรงประกอบแท้ มารดา
ลูกบ่ทันสงกา ก่อนนั้น
คืนเดียวกับมนมา ขาน- มัตตเฮย
ซ้อมสั่งกันแม่นหมั้น บอกให้หับทวาร

๓๕๔. ใบบานเบิกอยู่แล้ว ยามลูก ต้นเฮย
จึ่งบีศาจมันผูก จิตต์ข้า
แม่คิดไม่ผิดถูก ทุกอย่าง จริงนา
แม้นแม่บกล่าวอ้า จักอั้นอำตาย

ร่าย

๓๕๕. ความสบายใครเปรียบ เทียบมารดาอาบู ดูเห็นบุตร คืนคง ตรงสติสมประดี ไป่มีอาการแปลก อย่างเยี่ยงแรกยินยล เขาจรดลด่วนไป ถึงทันใดที่หมอ ขอรับลูกคืนกลับ รับประกัน มั่นคง เขาบงวยงงเยี่ยงกี บัดนี้หายเห็นสนิท หมอติดใจไป่แล้ว

เขาริบแคล้วคลามา ตรวจกิริยาทุกอย่าง เห็นสระสร่างสมประดี หมอปราณีเปลื้องปลด เครื่องจำหมดจากกรง มารดาตรงเข้าจุง พะยุงกันริบมา ถึงเคหาบมินาน เขาบริหารหยูกยา อาบูค่อยเคลื่อน คลาย เนิ่นวันหลายแหล่ล้ำ ด้วยระบมบอบช้ำ เหือดแห้งหิวโหย ยิ่งนา

โคลง ๒

๓๙๖. โดยอย่างนี้สักน้อย ค่อยเหือดหายคลายสร้อย สร่างเศร้าเบาบาง

๓๙๗. พลางคำนึงเหนื่อยแท้ ดูอยู่คนเดียวแล้ว บ่ได้สบายเลย

๓๙๘. เคยกินกับพวกพ้อง กินเดี่ยวบได้พร้อง วากย์เว้าเหงาใจ

๓๙๙. คิดฉันใดจักได้ มีเพื่อนกินด้วยให้ สนุกน้ำใจเรา

๔๐๐. เนาในโทษทุกข์เศร้า กลืนบ่ลงเลยเข้า อ่อนเปลี้ยกำลัง

๔๐๑. มีเพื่อนดั่งก่อนนั้น เราจะพ้นเร็วหมั้น แม่นแม้นดั่งเดิม

ร่าย

๔๐๒. ในจิตต์เหิมเห็นสนุก ลืมความทุกข์แต่หลัง จัดเรือนดังแต่ก่อน ผ่อนเงินจ่ายจัดหา เครื่องโภชนาพร้อมสรรพ สำหรับกินสองคน เตรียมไว้บนเรือนแล้ว เขาริบแคล้วคลาออก นอก

บ้านยั้งยังสะพาน นั่งพักปานครั้งแรก คอยเพื่อนแขกเมืองมา
จักชักพาสู่เหย้า เขากระทำดั่งเค้า ก่อนนั้นทุกประการ แลนา

โคลง ๕

๔๐๓. ภูบาลกาหลิบเจ้า จอมภพ
บัดบพิตรปรารภ รีตไท้
นับวันก็บรรจบ จวบมาศ แล้วนา
จักเสด็จตรวจให้ ทั่วทั้งเมืองหลวง

๔๐๔. พอดวงภานุมาศคล้อย คลาลง
ผันเพศพานิชทรง เสร็จแล้ว
จากอาสน์ทาสหนึ่งคง คู่เสด็จ ท่านนา
โดยระยะมรรคาแคล้ว เขตต์ข้ามสะพานคลา

๔๐๕. อาบูมาก่อนท้าว เธอสัก หน่อยเอย
นั่งกับหังพิงพะนัก ไขว่ห้าง
สังเกตเนตร์มุ่งพักตร์ ตรงสุด สะพานเฮย
ใครแขกแปลกมาบ้าง จักเชื่อเชิญไป

๔๐๖. บัดใจเห็นถนัดหน้า ฤาแคลง ใจเลย
กาหลิบพาณิชแปลง ก่อนนั้น
ทรงเพศพ่อค้าแขวง มุศสุล
บ่าวเก่าตามหลังหมั้น แม่นแท้ไป่ฉงน

๔๐๗. เหตุผลซึ่งเกิดขึ้น แต่ปาง ก่อนเฮย
ชายนี่แหละนำทาง หมดสิ้น
เข็ดขยาดบ่อาจวาง สติมั่น อยู่เลย
ตัวสั่นหวั่นใจหวิน หวาดเพียงพังขวัญ

๔๐๘. มีอรันรุมอกร้อง องค์อะ- หล่าเฮย
ขอเดชปกข้าพระ บ่างน
คนชั่วชาติยักษ์ปะ ข้าอก พระเอย
พระโปรดให้เขาล ลาศแคล้วอันตราย

๔๐๙. วุ่นวายจักใคร่ร้อน เร็วหน หน้าเอย
แต่เจอะจวนเต็มที ไป่พ้น
ถ่ายเทเล่ห์ใดดี หนอเมือ นนอ
นึกเหมาะมองของคัน เขี่ยคุ้ยดินหา

ร่าย

๔๑๐. ส่วนราชาเห็นพลัน พร้อมกันกับอาบู ดูกิริยาเมิน หมาง ข้อระคางเรืองเดิม เติมสนุกท่านไท้ เหตุธให้สิบสวน ความทั้งมวลทราบหมด ธจึงกำหนดหฤทัย จักไปเล่นอาบู ดูให้สนุกอีกใหม่ หนึ่งธใคร่สงเคราะห์ เพราะเมตตาเต็มจิตต์ คิดบำรุงทั่วหน้า แต่ผ่านฟ้าโปรดปราน การสนุกยิ่งนัก คิดแต่จักให้ขันเป็นอัศจรรย์เล่นหลาก กาลภาคนี้เสด็จมา เพื่อปรารถนาจะลองความขำปองปกบิด จักมิดชิดฤาไม่ ใคร่ทราบความแน่นอน ครั้นภูธรธเห็น หะซันเป็นที่โกรธ ธก็ปราโมทย์ดวงมาน เพื่อตริการสมหมาย กรายกรมาแทบใกล้ ทำระลึกขึ้นได้ เพ่งหน้าอาบู

โคลง ๒

๔๑๑. ดูเหมือนหนึ่งว่าน้อง คือหะซันถูกต้อง
ดั่งนั้นแลฤา เจ้าฤา
๔๑๒. อ่ออ่อคือแม่นแท้ พี่จากเจ้านานแล้
จึ่งได้แปลกกัน

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๔๑๓. สะลามพลันแช่มช้อย ขอพี่กอดรัดน้อย
หนึ่งให้ชื่นใจ พี่รา
๔๑๔. เดือนเท่าใดนิ่งอ้อง เดือนนักนิกเคืองข้อง
จึงแข้นสนองคำ

โคลง ๕

๔๑๕. เราจำบ่ได้ไป้ อยากรับ สะลามเฮย
เราบ่อยากคำนับ ตอบบ้าง
เร็วเถิดท่านเร่งกลับ ไปกิจ การนา
เบือนบ่หันหน้าข้าง เขกผู้พาที
๔๑๖. ข้านึกคนเก่าได้ เคยมา ก่อนนอ
เดือนหนึ่งในเวลา เช่นนั้น
เจ้าชวนสู่คฤหา- ลัยรับ รองเธอ
ลืมหมดฤๅแต่กี่ ก่อนนั้นฤๅนาน
๔๑๗. ตอบสารเราไป่รู้ จักใคร
เพียงแต่คะเนใจ ก็ข้อง
เจ้าพูดเรื่องอันใด บทราบ หมดนา
อย่าพูดยืดยาวต้อง เนิ่นช้าเชิญไป
๔๑๘. องค์ไทธิราชได้ ฟังสาร
ซึ่งหะซันเคืองขาน หยาบช้า
ไป่ถือไป่เดือดดาล แดเคียด เขาเลย
เพราะพระกรุณาเกล้า เกลื่อนให้หายระคาง

๔๑๙. ทราบทางแบบอย่างบ้าน หะซัน
ซึ่งบ่รับแขกอัน สู่แล้ว
เขาทูลแต่แรกวัน ประสพ กันเฮย
ทำไป๋ทราบแสร้งแผ้ว พักตร์ย้มยวนถาม

๔๒๐. คิดยามครั้งก่อนนั้น หน่อยรา
คงระลึกขึ้นมา ใหม่ได้
เจ้าพี่รักกันปรา- โมทย์จิตต์ น้อยฤา
เห็นไม่ลืมเร็วให้ พี่เศร้าเสียใจ

๔๒๑. สิ่งไรถูกต้องดอก กระมัง
เจ้าจึ่งชิงจึ่งชัง จึ่งขึ้ง
หาผิดบ่พบยัง ฉงายเงื่อน น้องเอย
แหนงพี่วานอย่าอึ้ง จุ่งเอ่อนออกความ

๔๒๒. ยามนั้นพี่บอกเจ้า ชัดเจน
มีธุระพึงเกณฑ์ กะให้
จักช่วยบ่เบี่ยงเบน เบือนบาก เลยนา
ใช่แต่เบาบ่าไสร้ สิ่งสิ้นสบสถาน

๔๒๓. รำคาญเราไป๋รู้ สิ่งใด หมดเฮย
บอยากพึ่งบุญใคร หนึ่งด้วย
อำนาจท่านจักไฉน เราไป๋ รู้เลย
เห็นแต่จักพาม้วย กับบ้าเสียคน

๔๒๔. อีกหนเราบอกเจ้า จุ่งไป๋ เสียนา
เราบ่ชอบหฤทัย เท่าก้อย
อยู่นานเท่าใดใด คงป่วย เปล่าเฮย
เราบ่อยากพูดน้อย หนึ่งให้เสียตัว

๔๒๕. เสหัวเสแสร้งกอด หะซัน
ไยสลัดตัดรอนฉัน เฉกน้
ไป่อยากจะจากกัน ยามโกรธ น้องเอย
ปางจากกันก่อนกี้ กอบด้วยยินดี

๔๒๖. เปรมปรีดิ์ปราโมทย์ครั้ง ดราวเคราะห์ ดีเฮย
ขึ่งเผอิญจำเพาะ พบเจ้า
ไม่อยากจากไปเพราะ ใจพี่ หวังนา
จักใคร่ไปสู่เหย้า กับน้องอีกครา

๔๒๗. อาศัยค่ำหนึ่งยั้ง หยุดพัก
กินอยู่กับน้องรัก เยี่ยงโพ้น
ได้ดื่มสราสัก นิดหน่อย
เหมือนเมื่อครั้งคราวโน้น สนุกน้อยไปฤา

๔๒๘. เราถือเราไป่ต้อง เกรงใคร ใครเลย
บอยากคบคนใจ มุ่งร้าย
ลากพิษติดหลังไป ดั่งหนึ่ง เจ้านา
จำรักษาตนผ้าย ผ่านพ้นคนพาล

๔๒๙. โบราณท่านกล่าวไว้ อย่างยล
จงหยิบกลองของตน ริบผ้าย
ลองเทียบเปรียบสกนธ์ ดูเถิด
คงทราบสิ่งซึ่งละม้าย ไม่ต้องชี้แจง

๔๓๐. เราแสดงแด่ท่านแล้ว หลายครา
เราไป่ปองปรารถนา นั่งใกล้
พานพบและคบหา คนเช่น ท่านเลย
เป็นสัจตัดขาดได้ ตราบสิ้นสุริยัน

๔๓๑. ทรงธรรม์พึงตอบเปรียว แรงจัด
เธอกลับเข้ากอดรัด อีกครั้ง
เจ้าว่าพี่ควรขัด – ใจแต่ ออมนา
ขอจุ่งเจ้าหยุดยั้ง อย่าพร้องไปควร

๔๓๒. ใคร่ครวญดูอย่าเหียม หุนหัน พ่อเฮย
ค่อยพูดค่อยจากกัน ก่อนบ้าง
ทุกข์โศกโรคภัยอัน ใดเกิด มีฤๅ
จงเล่าเถิดอย่าร้าง พรั่รำวความ

๔๓๓. ตามจริงใจข้าคิด นิจกาล
ให้แต่เพื่อนสำราญ ห่างร้อน
อย่างไรจะเบิกบาน ใจเพื่อน
จักช่วยชูเชิดชอน เชนนนกจรง

๔๓๔. แม้สิ่งซึ่งรักนั้น กลับกลาย
เป็นเหตุให้อันตราย ดั่งแกล้ง
ไปเลยไปอย่ายากหมาย ให้เกิด มีเลย
ไยจึงเกิดกรรมแสร้ง ส่อให้น้องแหนง

๔๓๕. พี่แสดงค่อยแหอดชัง เคืองระคาง
ชวนนั่งลงเคียงพลาง พลอดพร้อง
อันเหตุซึ่งเราจาง ใจเบือ เบือนฤๅ
เหลือคับเหลือคิดข้อง จึงแค้นเคืองระคาย

๔๓๖. บรรยายราวเรื่องให้ ท่านพึง
คงจะเห็นสมดัง คิดข้า
ถึงท่านรักจริงจัง จำเคลือบ แคลงนา
เพราะเหตุชอบกลถ้า ท่านบ้างคงเป็น

ร่าย

๔๓๗. เรืองนเห็นอัศจรรย์ เดิมเราฝันว่าเรา เนาในราช นิเวศน์ ไสเยศเหนือรัตนาสน์ เบื้องบนราชบัลลังก์ ต้นขนยัง บอุทัย เหลือบแลไปเห็นนารี มีมาคอยปฏิบัติ อีกขนัดยุนุก เรานึกฉุกใจถาม เขาแถลงความถ่องแท้ . ตัวเราแล้พระเจ้า ทรง ธรรมเผ้าพสุธา ส่วนกายาเราไสร้ เขาให้ทรงเครื่องกษัตริย์ ออก ยังรัตนบัลลังก์ ฝ่ายหน้าหลังซ้ายขวา เสนาเฝ้าเป็นขนัด บัด บัญชาสั่งซน ดั่งวันนั้นเจรจา เอาอีแมนมาลงทัณฑ์ เก็บไปฝัน สันสรรพ เขาก็รับทำตาม ได้ถ้อยความเหมาะหมั้น ครั้นเราให้ ไกยฟา เอาทองมาให้แม่ ใช่ว่าแต่ความฝัน ดูขันทั้งสองอย่าง ค่างอีแมนก็ถก ผูกเมียนแทบมรณา ฝ่ายมารดาแห่งเรา เขาก็ เอาทองมาให้ เรื่องนี้ไสร้ชอบกล รอยผิดลหฤทัย ปิ่นราไชศวรรยา เผอิญมาดำริ ตริให้สมกับฝัน เพื่อมันหมายพิฆาต จะฆ่าอาตม์ แทนทด ยังไม่หมดเท่านั้น ครั้นกลับมาข้างใน เขาพาไปห้องหับ นับได้สี่ตำแหน่ง ดูเครื่องแต่งโอฬาร งามพิศดารเหลือเล่า โอ้ยัง เหล่ากำนัล งามเฉกฉันนางฟ้า ในใต้หล้าอย่ายล คนฉันเราเกิดมา จนมรณาไม่พบ บอกข้าครบชื่อเสียง ต้นขนเพียงดั่งบ้า ร้องเว้อ ว้าอึงคะนึง จึงมารดาเราห้าม เราบคร้ามทุบตี ลืมอินทรีย์สิ้นสุด ไม่ยั้งหยุดโทโส แผดเสียงโกลาหล คนเขามาจับกุม รุมกันว่า บ้าหลัง เขาจับขังเมียนขับ หลังไหล่ยับเยินระยำ เรายังสำคัญหมั้น ว่าตัวนั้นเป็นกาหลิบ ความคิดดิบดึงดัน เหตุผลอันเกิดเป็น เห็น ประจักษ์อำนาจ ฝูงบีศาจสังหรณ์ แทบเมื่อมรณ์มลายชนม์ กลับ คืนตนไม่มอด รอดเพราะองค์อาหล่า ฆ่าเหล่าร้ายหายศูนย์ พระ

คุณพูนเพียบภู ตูจิ่งพ้นอันตราย เขาบรรยายโดยพิศดาร ปานซึ่งเป็นทุกอย่าง ไปี่เว้นว่างสักอัน เล่าดุจฝันจริงจัง ลงภายหลังเขาจึ่งแนะ ว่านี่และท่านเห็น เป็นอัศจรรย์ฤาไม่ เหตุนี้ใช่ธรรมดา ซึ่งมีมาเพราะใคร ท่านจะไปจากเรือน เราได้เตือนกำชับ ให้ท่านหับทวารไว้ ท่านบได้ทำตาม จึ่งเกิดความอุบาทว์ ฝูงบีศาจเข้าสิงร่างกายาเราผัน ถึงสิ่งสรรพ์ดีดี ปลายมือมีอันตราย จนเจียนตายมอดม้วย เป็นเหตุทั้งนี้ด้วย ท่านแกล้งลืมหลง ใช่ฤา

โคลง ๒

๔๓๘. กาหลิบทรงสดับถ้อย ชอบพระทัยไม่น้อย เพราะข้อคำขัน

๔๓๙. ธทราบสรรพ์สุดผู้ ดีกว่าอาบูรู้ เรื่องด้วยเธอทำ เองแล

๔๔๐. ความขำงำไปี่พุ้ง มัวแต่คิดอันคลุ้ง บ่แจ้งใจเลย อกอา

๔๔๑. แสร้งทำเฉยเงื่อนงำ เห็นพักตร์หะซันซ้ำ สุดยั้งไปี่คง อยู่เลย

๔๔๒. เล่าตามตรงบูดบิ้ง ตรองตรึกดูลึกซึ้ง โศกเศร้าไปี่หาย

๔๔๓. พึงบรรยายสุดพร้อง กลั้นบ่หยุดเลยต้อง ระหรี่ริกหัว

โคลง ๓

๔๔๔. ตัวหะซันนึกใน ใครพึงเราเล่านั้น คงสลดจิตต์หมั้น แม่นแม้นตัวเป็น

๔๔๕. เห็นกาหลิบหัวหยัน ขัดใจครันจึ่งร้อง
ถามว่าคำเราพร้อง ปดโบ้ตรงไหน

โคลง ๕

๔๔๖. เหตุใดท่านจึ่งล้อ เลียนกัน
ฤๅท่านเห็นสำคัญ ว่าแกล้ง
ฤๅท่านอยากเยาะหยัน เราเล่น
เราบ่มีจิตต์แสร้ง หลอกล้อลวงเธอ

๔๔๗. เออเราจักให้ท่าน เห็นจริง
ตัวพะยานยืนอิง เหมาะหมั้น
แผลนแหละจึ่งชิง- ชังท่าน นักนอ
เราจะหลอนเล่ห์นั้น ประโยชน์ได้สิ่งไร

๔๔๘. ทันใดแหวกเสื้อซ่ง สวมกาย
ดูเถิดอกไหล่ลาย บ่นปี้
ล้วนรอยเชือกหนังหลาย วันร่ำ ตีแฮ
เจ็บบอบจนบัดนี้ ถูกต้องยังเสี้ยว

๔๔๙. กาหลิบเหลียวพักตร์จ้อง ดูแผล เห็นเฮย
หวั่นกมลหม่นแด เดือดร้อน
สังเวชมนัสแล เต็มเนตร ไฉนฤๅ
หัตถ์ลูบอุระเองข้อน อกซ้ำสงสาร

๔๕๐. ภูบาลเร่งนึกน้อย หฤทัย ท่านนา
การเล่นเป็นเกินไป กว่าข้อ
ตริพลางตรัสปราศรัย แด่หะ- ซันเฮย
โทษพี่ควรแล้วน้อ ที่น้องแหนงใจ

๔๕๑. กรรมใดบังเกิดขึ้น บันดาล
ให้พลิ้มหับทวาร เบิกไว้
แค้นกายประมาทการ เกินเหตุ
จึ่งเกิดอันตรายให้ ท่านเพี้ยงวายชนม์

๔๕๒. รู้ตนตูผิดเจ้า ควรเคือง แท้เฮย
คิดบ่ผิดใจเปลือง ปล่งเศร้า
ไป่แกล้งท่านจักประเทือง ยกโทษ ก็ดี
ยังคิดไป่สิ้นเค้า คิดขึ้นควรขนาง

๔๕๓. สนองพลางคลอดล่าวน้ำ ชลนัยน์ นองฤา
รันทดถอนหฤทัย ท่านอั้น
อาบูหะซันใจ สลด ลงเอย
เชื่อว่าไป่แกล้งหมั่น หมดข้อกังขา

๔๕๔. จึ่งว่าอย่าทุกข์ร้อน รนใจ ท่านเอย
เราบ่คิดสงสัย ว่าแสร้ง
กรรมเราจึ่งเป็นไป ตามแต่ กรรมนา
ท่านรักเราหากแจ้ง เสร็จสิ้นทุกประการ

๔๕๕. พึงสารเห็นเหือดสิ้น สงกา
จึ่งประภาษพูดจา ชักชี้
ขอไปร่วมเคหา เลี้ยงเล่น กันเอย
เหมือนอย่างยามก่อนกี้ อีกครั้งยังเพลิน

๔๕๖. สรรเสริญยกย่องทั้ง ปลอบโยน
จนจิตต์อาบูโอน อ่อนได้
กาหลิบค่าใครโดน คำท่าน ยอนา
แข็งเท่าแข็งหักให้ อ่อนได้โดยพลัน

๔๕๗. หะซันสบถไว้ นานมา
ไป่อาจทานวาจา ท่านน้าว
ออกปากรับจะพา ไปอีก คราวนา
แต่เรียกทัณฑ์บนท้าว ท่านไว้คำคง

๔๕๘. ประสงค์แห่งท่านนั้น เรารับ
แต่จะขอกำชับ ท่านไว้
จากสถานท่านจงหับ ทวารแห่ง เรานา
บีศาจจักไม่ได้ ช่องร้ายทำเรา

๔๕๙. ขอเอาความสัจให้ สาบาน ก่อนรา
จึงจักไม่ลืมปาน ก่อนนน
กาหลิบก็รับสาร คำสัจ
สองจึงชวนกันดื่น ดวนเรามาเรือน

๔๖๐. กาหลิบเบือนพักตร์ข้าง หะซัน
จึงกล่าววาจาพัน ผูกไว้
ท่านจงเชื่อคำอัน เรากล่าว เทอญนา
เราบ่พลิกแพลงให้ แปลกถ้อยพาที

๔๖๑. มิตรดีแม้นมาตรเจ้า จักหา
ให้ประสพวิญญาณ์ ยากได้
ดั่งเราที่ปรารถนา ให้ท่าน ดีแฮ
ไม่เนิ่นนักจักให้ ท่านแจ้งเห็นจริง

๔๖๒. สิ่งสนุกดีมากนั้น ไป่อยาก แล้วพ่อ
ยั่นจะบอบลำบาก แบบพ้น
สนุกสีทำกราก กรงเหล็ก ไว้นา
ท่านจะทำเยี่ยงนั้น เช่นนั้นเรากลัว

๔๖๓. ขอตัวไปรับแล้ว ถ้อยคำ ท่านเอย
ดีชั่งท่านจะนำ อย่าพร้อง
กาหลิบสดับสำ- รวลตอบ สนองนา
เราไม่คิดเกี่ยวข้อง อีกแล้วเลิกกัน

๔๖๔. เพราะครันท่านว่านี้ ชอบใจ เรานอ
เราบ่ต้องการใด ดุจพร้อง
ขอแต่อย่าทำไถล ลืมพูด เสียเลย
เราไปคิดบีดบ้อง เบี่ดไส้ไขพุง

ร่าย

๔๖๕. จุงกันเดินมาพลาง ทางสนทนาสรวลสันต์ สัญญากัน มั่นคง พอสริยงลับไม้ มาเกือบใกล้บ้านหะซัน ชวนกันขนบน เรือน เตือนให้นั่งเหนืออาสน์ หมอนใหญ่พาดพิงองค์ อาบูลงนั่ง เคียง กับข้าวเรียงพร้อมสรรพ ชวนกันรับอาหาร ไปเป็นการ เอิกเกริก ของคาวเลิกเสร็จแล้ว ขวดเหล้าแก้วผลไม้ ตั้งโต๊ะไว้ เสร็จพลัน ต่างชวนกันกินสุรา พลางสนทนาต่าง ๆ หลายอย่าง หลายเรื่องราว ดื่มเหล้าคราวครบหก ยกถ้วยชดไปพลาง กาหลิบ ทางสังเกต หะซันเนตรขุ่นแดง ไปเคลือบแคลงเห็นถนัด เขา เมาจัดมืนมัว ธก็สั่นตัวไต่ถาม ถึงเรื่องความรักหญิง เจ้ารักจริง เต็มใจ มีที่ไหนอยู่บ้าง จงบอกพี่อย่าร้าง ซ่อนเร้นกันไย เมื่อน

โคลง ๒

๔๖๖. อาบูใจซื่อแท้ หมายว่าเพื่อนกันแล้
บ่ได้ระแวงระไว

๔๖๗. พูดตามใจอยากได้ ออกหมดจนสิ้นไส้
พล่ามเพ้อตามคะนอง

โคลง ๕

๔๖๘. ไป่ปองแล้วเล่ห์มั้ ป่วยการ ท่านเอย
ขอสู่ฤๅคู่งาน คู่ห้อง
เห็นเป็นเครื่องรำคาญ ใจเปล่า เปลืองนา
ดั่งบ่าวเขาใช้ต้อง วุ่นว้าวายสะเบย

๔๖๙. เฉยเฉยอยู่เช่นมั้ เหลือสบาย
ขานสัจปฏิญาณกาย ท่านได้
เราชอบแต่เพื่อนชาย ชวนสนุก
เลยงเล่าเลยงข้าวให้ ครึกครื้นเฮฮา

๔๗๐. สุราอย่างเอกพร้อม มีสรรพ
เพื่อนพูดถูกสำรับ ร่วมรู้
หาแต่สบายกับ ความสนุก
มีเสร็จเท่านั้น อดได้ไป่ประสงค์

๔๗๑. ตรงหญิงผู้อื่นนั้น ทำเนา
บผิดบแผกเรา ร่ำอ้าง
เห็นอยู่แต่เงาเงา จักกลับ ใจนา
พบดั่งฝันนั้นบ้าง แหละต้องรักจริง

๔๗๒. หญิงนั้นงามเลิศล้ำ ศุภลักษณ์ ท่านเอย
มรรยาทดูน่ารัก เพริศพร้อม
พาทีเฉียบแหลมชัก ชวนชื่น
รู้ขับศัพท์สีซ้อม เสร็จสิ้นดุริยางค์

๔๗๓. ได้นางเช่นนั้นแหละ ชอบใจ เราเฮย
จักบ่มีการใด ขัดข้อง
ฟังพูดจักพูดไพ- เราะโสต
ดีดขับสรรพ์ร่ำร้อง เครื่องเล้าโลมคมล

๔๗๔. แม้นคนอย่างว่าได้ พบปะ
เต็มจิตต์เราจำละ เกลียดได้
คงรักชะลอยจะ รับแต่ง งานนา
เลี้ยงอยู่คู่ชีพไว้ ตราบเท้าวันตาย

๔๗๕. แต่หมายบ่ได้ป่วย การนึก ท่านเอย
คนอย่างเราแลลึก ไปพ้อง
ตายแล้วเกิดเล่าตรึก ไตรเปล่า
ไปประสพพบต้อง แต่เพียงตายล

๔๗๖. อันคนอย่างนี้ย่อม อยู่ใน
พระราชนิเวศน์ไท ผ่านหล้า
เสนาบดีไพ- มูลย์ยศ ยิ่งนา
ถึงจะมีเงินอ่า สุดเออมองเขา

๔๗๗. มาเรากินเล่าให้ สบายใจ เราเทอญ
คิดอ่านไปทำไม เรืองนั้น
หยิบถ้วยส่งรินไป รับดื่ม กันนา
กาหลิบท่านจึงชั้น สับถ้อยพจมาน

๔๗๘. สงสารอย่างท่านกล้า กลั่นดี
ขาดที่รักไปมี ร่วมร้อน
คนเดียวทอดชีวี วายสุข เสพนา
แม้นแอบสตรีชะอ้อน สุขอ้างอันใด

๔๗๙. ใจเราไปเร่าร้อน ขวนขวาย
จะยากอันใดราย เรืองชู้
สาวทรามสวาทหลาย คนมาก มีนา
เราทราบเชิงชั้นรู้ อยู่บ้างทางเมีย

๔๘๐. เห็นเสียแล้วจักแก้ ยากนัก
แม้นไม่รักทำรัก ไม่ได้
ต้องคิดคับอกอัก อ่วนจิตต์ เปล่านา
จักเพิ่มทุกข์ใจให้ เพื่อด้วยเบาตรอง

๔๘๑. แต่สนองคำตอบโต้ ไปมา
จนลุล่วงเวลา ดึกแล้ว
กาหลิบท่านเห็นอา- บุยิ่ง เมาแฮ
ควรจะคืนวังแคล้ว จึงคล้อยพจมาน

๔๘๒. อันการเรื่องนี้ตก การตู เถิดเอย
ตูทราบประสงค์สู สบสัน
จักหาทีดัด จงสบ ใจพ่อ
ไปพักให้ด่าวดิ้น เดือดร้อนรนใจ

โคลง ๒

๔๘๓. ตรัสปราศรัยเสร็จแล้ว พลางท่านหยิบจอกแก้ว
ขวดเหล้ามาริน

๔๘๔. อาบูผินพักตร์แย้ง จึ่งขยายห่อแบ้ง
หยิบขึ้นโปรยลง

๔๘๕. เป็นผงเหลืองติดถ้วย รินสุราลงด้วย
ดูดสิ้นศูนย์สี

๔๘๖. มีวาทีถั่งถ้อย เชิญท่านรับถ้วยน้อย
ดื่มน้ำสุราใน

โคลง ๓

๔๘๗. จงตั้งใจให้พร แด่บังอรหนุ่มเหน้า
ซึ่งพี่สัญญาเจ้า จักค้นสืบหา
๔๘๘. คงได้มาบำรุงรัก ชวนชักความสุขให้
สมดั่งจิตต์คิดไว้ ผ่องแผ้วหฤทัย

ร่าย

๔๘๙. อาบุใจเบิกบาน ปานดั่งอมฤตรส โสรจสรงหมดสรรพางค์ รับถ้วยพลางออกวาจย์ ความสุขมากจงมี ท่านพาที ดั่งนั้น เราจำซั้นตอบสนอง ปองการุญคุณขอบ ตอบไมตรีท่านรัก ควรประจักษ์ใจถนัด ชัดว่าใครไม่มี เป็นเพื่อนดีเทียมเทียบ ความเล็กเปรียบกึ่งก้อย ท่านยังคล้อยเมตตา จักเสาะหามาให้ ส่วนเราไส้จำประสงค์ จำนงตามท่านรับ ขอคำนับส่งไป แก่นางใดซึ่งท่าน จะผ่านพบหามา ต้องวิญญาณ์ค่อยไซร้ ขอจุ่งนางนั้นได้สุขรั่งจิรกาล ยิ่งเทอญ

โคลง ๔

๔๙๐. เสร็จสารยกถ้วยชด สุรา ตกท้อง
ไหลล่งลำกัณฐา ศัยอาสน์
หาวงาบทาบเศียรอา- สะกดล้มระทมนอน
หลับแน่แม้ดั่งต้อง

ร่าย

๔๙๑. จึงภูธรธบัญชา เรียกทาสมาบังคับ ให้รับแบกเหนือบ่า เสด็จนำน่าจากห้อง หยุดยั้งบ่องบิดทวาร ตามสัจสารสำเร็จ ธก็เสด็จลีลา จากเคหาหะซัน โดยมรรคาดุจก่อน ห่อนเนิ่นนาน

ถึงวัง เข้าทวารหลังทางลับ กลับขึ้นราชคฤหาสน์ ยาตรยังห้องนพรัตน์ พร้อมขนัดกำนัล เผ้าเคียมคัลคอยสดับ ตรัสบังคับสั่งให้ทำสิ่งใดจักได้ รับถ้อยบรรหาร ท่านแล

โคลง ๔

๔๕๒. ภูบาลบังคับให้ เปลี่ยนภู- ษาเฮย
เครื่องแต่งแห่งอาบู ออกไว้
ทรงเครื่องขัตติเยศดู งามสรรพ
ให้นิทรเหนืออาสน์ใกล้ ที่เลยงก่อนกาล

๔๕๓. พนักงานทุกพวกทั้ง หญิงชาย ก็ดี
เตรียมจัดการทั้งหลาย อย่าเว้น
งานใครเร่งขวนขวาย จงสรรพ สเฮย
คอยรับใช้วิ่งเต้น จุ่งพร้อมตามเพรง

๔๕๔. กูเกรงจะตื่นช้า ไป่ทัน
พอสว่างจงพลัน ปลุกข้า
สั่งเสร็จเสด็จพลัน สู่ที่ ผทมเฮ
หลับสนิทบเนิ่นช้า รุ่งเรืองรำไพ

ร่าย

๔๕๕. เมศเรอไคลเข้าเคียง เพียงพระแท่นบรรทม ทูลบรมกษัตรา พระสุริยาจวนรุ่ง จักพวยพุ่งอำพร เชิญภูธรสร่างนิทรบพิตรแว่วยินสาร เสด็จจากสถานไสยาสน์ สู่สุทธอาสน์สระสรง ทรงสุคนธ์หอมขจร บวรภูสิตเสร็จ เสด็จสู่ห้องก่องแก้ว เห็นตระเตรียมเสร็จแล้ว ท่านให้ประจำ ที่นา

โคลง ๓

๔๙๖. ธกำชับสั่งสาร ให้ว่าขานตอบถ้อย
จุ่งอย่าเผลอพลาดน้อย หนึ่งให้แคลงใจ
๔๙๗. พนักงานใดแต่คืน ยืนจุ่งเรียกพรั่งพร้อม
ใกล้อาสน์อาบูล้อม รอบเพียงแสงสาง
๔๙๘. อนงค์นางและยุนุก ทุกคนรับสั่งแล้ว
พลอยสนุกใจแผ้ว ผ่องหน้าแย้มสรวล
๔๙๙. ชวนกันไปประจำ จำนำที่ขับร้อง
ระวังบ่ได้บิดบ้อง ท่านท้าวเล็งแล

โคลง ๔

๕๐๐. กาหลิบแปรเนตรจ้อง ไตรตรา
เห็นเสร็จสมอัธยา ท่านแล้ว
จึงเสด็จคระไลมา สู่ที่ เร้นแฮ
คอยกว่าอาบูแผ้ว พิษพ้นคืนสกนธ์
๕๐๑. บัดดลสร่างคลุ้มพลิก กายา
แต่บ่ลืมนัยนา หลับพริ้ง
บิดดัดหยัดมือขา อย่างเมื่อย เหน็บเฮย
กระลับกระเลือกกายกลิ้ง กลอกเกล้าครวญคราง
๕๐๒. ปางนั้นคณะอนุชน้อย นงพาล
เจ็ดพวกประโคมขาน เรื่อยร้อง
ไพเราะเสนาะป่าน ดุริเยศ ทิพย์ฤๅ
เสียงตระลบละเวงห้อง หับเพียงเวียงอินทร์

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๕๐๓. อาบูยินตระหนักแจ้ว จับกรรณ
นึกตระหนกใจครัน ครั่นคร้าม
เสียงเสนาะสนั่นอัน ใดเกิด มีนอ
ลืมเนตรเล็งแลข้าม ขอบห้องมองดู

๕๐๔. เอาะกูมาพะพ้อง หมู่ไพ- รีฤๅ
ยุนุกนารีไสว เรียบเผ้า
ห้องหับประดับใด ดูดุจ เดิมนา
ทุกสิ่งประสพเข้า อย่างเค้าเดิมผัน

๕๐๕. ทันใดพิณพาทย์สัน เสียงสงัด
กาหลิบจะพึงอรรถ ซึ่งพร้อง
หญิงชายหยุดยืนประหยัด ดูเสงี่ยม สงบนา
เป็นทีเคารพต้อง แบบเบองขัตติยา

๕๐๖. อาบูร้องโอ้อ- นิจจา
กูกลับฝันเห็นมา อีกแล้ว
ฝันนี่สิพา กูคลั่ง คลุ้มนอ
กรรมส่งคงไม่แคล้ว เฆี่ยนเข้ากรงขัง

๕๐๗. อนิจจังใจจิตต์ร้าย แรงหนอ
คือเพื่อนเราชอบพอ รับเลี้ยง
ควรหรือกลับข่มคอ เราฆ่า เสียเฮย
คงจะจังทานเพียง แต่ครั้งหลังมา

๕๐๘. อนิจจาอ้ายชาติข้า อมพระ
สบถสะบัดตัดสละ ค่างทิ้ง
คนคดกบฏประ- ทุษต่อ มิตรเฮย
ลันปลีกปีกมีกลัง กลับได้หลายเพลง

๕๐๙. กูเกรงกูจึ่งได้ สัญญา
มันกลับเบี่ดทวารา โร่ไว้
บีศาจจึ่งสวนมา สิงสู่ กูแฮ
ทำจิตต์ความคิดให้ เฟื่องพุ้งผันเห็น

๕๑๐. มาเป็นกาหลิบแล้ว อีกคราว
เห็นสบครบสิ่งราว กับแกล้ง
หลงเชื่อจะเกิดฉาว กันอีก คราวนา
จำจะหลับตาแสร้ง เซอะซ้ำทำเฉย

๕๑๑. ไป่เงยก้มพักตร์ขว้ำ มือบีด พักตร์แฮ
ตรองตรึกระทึกจิตต์ เจ็บไหม้
แค้นขัดอัดอกคิด จักขาด ใจนา
ตัวสั่นหวั่นหวั่นให้ อกขึ้นขนแสยง

๕๑๒. ค่อยแพลงพลิกหน้าเบี่ด ตามอง
เห็นอยู่ทุกสิ่งปอง ไป่เปลื้อง
โอ้พระใหญ่ยิ่งครอง ภพโลก พระเฮย
ข้าพระมอบชีพเบื้อง บาทได้เอ็นดู

๕๑๓. ขอชูชีพิตข้า บาทบงสุ์ พระเฮย
ขจัดขจายมารจง จิตต์ร้าย
เพราะเดชแห่งพระองค์ กำจัด
คงขยาดฤทธิ์ผ้าย ผ่านพ้นปวงภัย

๕๑๔. ทันใดหลับเนตรซ้ำ พาที
กูจะทำใดดี ไป่รู้
จักนอนทอดอินทรีย์ จนเที่ยงเย็นนา
กว่าจะพ้นมารผู้ เผ่าร้ายมะลายถอน

ร่าย

๕๑๕. แต่นิ่งนอนช้านาน จิ่งนงคราญชื่นจิตต์ ขันสถิต ปลายอาสน์ แทบเบื้องบาทบงกช ประณตแทบบาทมูล กราบทูล เตือนพระสติ อ้าจงดำริบพิตร พระอาทิตย์อุทัย ไขรัศมีสว่างหล้า ข้าขอเชิญผ่านเกล้า พระเจ้าต้นบรรทม ตามบรมประเพณี มีแต่เบื้องโบราณ ตรัสราชการแต่นด้าว โดยเยี่ยงขัตติเยศท้าว ท่านไท้ภูมิบาล แลนา

โคลง ๒

๕๑๖. นิ่งพึงสารแสล้ม ค่อยเบิกเนตรหัตถ์แย้ม สบหน้านงเยาว์

๕๑๗. เรารู้จักแม่นแท้ นี่ชอชื่นจิตต์แล้ รูปคล้ายนางสวรรค์

๕๑๘. รัญจวนใจจอดน้อง นึกนึกจะใคร่พร้อง กลับคร้ามขามตัว

๕๑๙. รักหักกลัวค่อยน้อย ออกอรรถหัดทานถ้อย จุ่งเจ้าไปไกล พี่นา

๕๒๐. คือใครเจ้าเรียกไซร้ พระบาทฑรงธรรมให้ พี่รู้หน่อยรา

๕๒๑. ผิดกายาค่อยไสร้ ข้าบ่ใช่ท่านไท้ นี่เจ้าลืมหลง ไปฤา

โคลง ๔

๕๒๒. นามองค์ภูวนาถข้า ไป่แคลง พระเยย พระยศพระยังแสดง โด่งหล้า

เป็นเจ้ามัสลมั่น[๓๔]แสวง หาชอบ
ทั่วโลกล้วนเป็นข้า บาทไท้เถลิงถวัลย์

๕๒๓. ทรงธรรม์แคลงเคลือบน้ำ หฤทัย
ถวิลว่าไยผทมใน ทีนี้
ไป่อยู่ ณ ห้องไส- ยาอาสน์ ฉะนั้นฤา
ข้าพระจักทูลชี้ เหตุให้เห็นความ

๕๒๔. ยามค่ำขณะนั้น นฤบาล
เสด็จเสวยสำราญ ผ่องแผ้ว
บรรทมหลับ ณ สถาน ทิพยอาสน์
ยังบ่ได้เสด็จแคล้ว สู่ห้องบรรทม

๕๒๕. พระสนมจึ่งพรั่งพร้อม ปรึกษา กันเฮย
ไป่ชอบปลุกไสยา ผ่านเผ้า
เพราะจิตต์คิดผูกอา- ลัยบาท พระเฮย
จักใคร่เชิญพระเจ้า ปกเกล้านิจกาล

๕๒๖. นงพาลพูดยั่วเย้า หลายกล
จับจิตต์อาบูจน จิตสดุ้ง
นั่งขันพินิจยล สนมนาฏ นางเฮ
รู้จักชักจิตต์พุ้ง ฝ่ายข้างรักริ่ง

๕๒๗. จึ่งนางทั้งเจ็ดเข้า เคียงประคอง
แอบอาสน์อาบูสอง ฝ่ายเผ้า
นวลนางชื่นจิตต์สนอง เสนอกราบ ทูลนา
ข้าแต่พระบาทเจ้า พิภพผู้ทรงธรรม์

๕๒๘. ตะวันกึ่งขอบฟ้า ฝ่ายบูรพ์ ทิศเฮย
เชิญบพิตรเสด็จยูร- ยาตรเต้า

ประทับอาสน์ไอศูรย์ เสวยสวัสดิ์
เนืองอนงค์น้อมเกล้า ขับร้องบำเรอถวาย
๕๒๙. ทั้งหลายล้วนแต่แกล้ง รบกวน
ไปนั่งอดสำนวน อยู่ได้
เราใช่บดีศวร สูดอก น้องเอย
คือหะซันดอกไสร้ อย่าแสร้งแนะนำ
๕๓๐. สดับคำรับสั่งอ้าง หะซัน นามเฮย
คือชื่อชายใดฉัน เฉกนี้
ไปเคยประสพกรรณ แต่สัก คราวเลย
แม้นึกโดยเดาลี้ ลับล้นเหลือเดา
๕๓๑. พวกเราใครทราบบ้าง อย่างทรง ตรัสเฮย
แม่อรุณหล่อนจง บอกบ้าง
ไฮ้อะไรจะมาหลง ถามใส่ ฉันนา
ถึงจะเมี่ยนถามอ้าง ออกได้เยียไฉน
๕๓๒. ถามใครไปรู้สัก นางเดียว
จนจิตต์จึงจำเหลียว สู่ไท้
เป็นความสัจจริงเจียว ไปทราบ เขาเลย
ชั้นชอบอยากได้ สดับอ้างนามเขา
๕๓๓. เนาในนิเวศน์ไท้ ธิบดินทร์
ถนอมพระบาทประดิทิน แทบไท้
เคยทราบพระยศยิน ตระหนัก หูเฮย
ซึ่งตรัสว่าผิดไสร้ ค่อยน้อยขอเถียง

๕๓๔. พังเสียงยินยั่งหมั้น คงนัก
ไฉนจะแจ้งประจักษ์ ไป่รู้
เอนกายทอดเกศพัก พิงอาสน์
กูนี่คือใครผู้ หนั่งนั่งควรฉงน

ร่าย

๕๓๕. นารียลหะซัน ผันกายเอนเหนืออาสน์ ไป่ยุรยาตร จากเตียง จึงเข้าเคียงข้างองค์ ส่วนอนงค์นางชันจิตต์ ทูลบพิตร ไปพลัน ตะวันสายแสงกล้า ไยผ่านฟ้าไสยาสน์ ไป่ออกราช พินิศจัย กิจการในอำนาจ ราชาธิราชอาณา ทั่วสีมามณฑล จะ ทุรนเดือดแด แปรบเห็นที่พึ่ง หนั่งพระองค์ทรงอนุญาต แก่ ข้าบาททั้งหลาย หมายเป็นราชประเพณี ปางภบดีไสยา ถึงเวลา ทุ่มยาม อย่าเข็ดขามขยาด ขลาดพระเดชบดีศวร ควรอุ้มองค์ ทรงนั่ง ทูลตามสั่งตักเตือน แม้นใครเชือนเกรงกลัว ตัวจะต้อง เป็นโทษ พระองค์โปรดดั่งนี้ ข้าบาทชี้ข้อถวาย ขอมอบกายชีวิต แด่บพิตรอยู่เกล้า ข้าพเจ้าขอทำ ตามราชกำหนดหมาย เพื่อพ้น ตายวายผิด ทูลพลางสะกิดชวนกัน เข้ายืนยันประคอง สองข้าง แอบพะยุงมา สู่ราชาสนนาถ วางเหนือราชบัลลังก์ ตั้งอยู่ยังกลาง ห้อง เสียแซ่ซ้องประโคม ครึกครื้นโครมเนียรนาท เจ็ดนางผาด ผินผัน ยุดมือกันรำพ้อน งามชะอ้อนอ่อนองค์ ตีวงเวียนเหียนหัน บ้างบิดผันเยื้องกราย ชายชำเลืองนัยนา ให้สบตาอาบู งามโฉม ตรูอ้อนแอ้น แม้นนางเทพธิดา ฟ้องฟ้ามาระบำ จำเรียงรายรอบ

ข้าง อาจเอื้อมอ้างเอาเปรียบ ไม่มีเทียบเทียมเสมอ ในอำเภอ
แผ่นภพ จบแหล่งหล้าใครยล จิตต์วิกลพิศวง จำจำนงคลั่งไคล้
สติจักดำรงได้ แต่ผู้ฤๅมี เลยนา

โคลง ๒

๕๓๖. ดนตรีศัพท์ครั่นครน เสียงสะเทือนสะท้น
ทั่วทั้งมณเฑียร

๕๓๗. นางรำเวียนรอบข้าง ซ้อนซับสลับสล้าง
ไล่เลี้ยวพัวพัน

โคลง ๓

๕๓๘. อาบูผันพักตร์ตาม ดูยิ่งงามยั่วแย้ม
งามพักตร์ผ่องผัดแต้ม แต่งแบ้งผะดุงพรรณ

๕๓๙. เครื่องทรงสรรพ์พิเชียร รำวงเวียนพร่างแพร้ว
แลประสพแสงแก้ว ปลาบต้องตาพราย

๕๔๐. ตะลึงกายเพ่งพิศ งามติดตาใช่น้อย
ดั่งจะลืมโศกสร้อย ที่ต้องตนมา

๕๔๑. วุ่นวิญญาณ์ยุ่งเหยิง ใจหนึ่งเริงรื่นพุ้ง
ใจหนึ่งหวาดสะดุ้ง ปลุกปล้ำใจเอง

๕๔๒. เกรงแต่จะกลับกลาย หมายเป็นกาหลิบแท้
เกลือกจะมีโทษแม้ ดั่งต้องแต่หลัง

๕๔๓. จักถามพึงดูก่อน พูดห่อนยินถนัดได้
เพราะเหตุดนตรีไสร้ กลบแส้เสียงหาย

โคลง ๕

๕๔๔. หัตถ์ซ้ายยึดหัตถ์สร้อย ไข่มุกด์
ขวาจับดาวพระศุกร นิ่มน้อง
ห้ามให้ดุริยางค์ทุก วงหยุด เสียงนา
ถามหน่อยนางจงพร้อง อย่าล้อหลอนกัน

๕๔๕. ตัวฉันจริงแน่นั้น คือใคร แม่นา
บอกพี่เถิดดวงใจ อย่าแกล้ง
ข้าแต่พระจอมไอ- ศุริยราช พระเอย
พระหากดำรัสแสร้ง จักให้พิศวง

๕๔๖. พระองค์คืออิสสรไท้ ทรงธรรม
ใยจึ่งทรงลืมจำ ไป่ได้
เผื่อข้าพระขอนำ เหตุเล่า ถวายแฮ
การซึ่งพระทรงไว้ แต่ครั้งวันวาน

๕๔๗. บรรหารชานโทษให้ ลงอา- ญาเฮย
องค์อิแมนศิษย์หา สถ้วน
กรมเมืองจึงพามา ทำโทษ
ทวนตระเวนแล้วล้วน ขับให้ไปไกล

๕๔๘. พระทัยพระโอบเอื้อ กรุณา
พระโปรดให้ไกยฟา มาตย์ไท้
นำถุงกรอกทองตรา พันลึ่ม
ให้แม่อาบูได้ รับด้วยยินดี

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๕๔๙. ยังมีหลายสิ่งสู้
ทูลแต่พอพระทรง
สอบถามทั่วหมู่อนงค์
คงกราบทูลท่านไท้

๕๕๐. ครันครันนางพวกนั้น
แม้นว่าพึงคำสู
จักพาพี่อ่อนหู
เจ้าบ่เต็มเต็งต้อง

๕๕๑. สำอางสะอาดเพียง
งามติดตาพี่ผัน
ทำโพยแม่ตนอัน
กรรมกอสอเหตุเขา

๕๕๒. ริ้งรังกรงเหล็กตรง
หาสุขสักครู่คลาย
เชือกหนังต่างเส้นหวาย
สามวิก[๓๕]ไป่วายต้อง

๕๕๓. มารศรีไยแม่ทิ้ง
บโอบเออสักอัน
บัดนี้จะมายัน
เห็นอย่างไรน้อย

๕๕๔. จนจิตต์จักแก้อก
เมื่อพระอยู่ไสยา
บรรทมต้นกี่ใน
ข้าพระจักทูลชี้

พระองค์ ตรัสแฮ
ระลึกได้
และยุ- นุกเทอญ
ถูกต้องสมกัน
ทำตู แน่แฮ
ซึ่งพร้อง
เหลือเบื่อ แล้วแม่
ปรับบ้าคณานาง
นางสวรรค์ พี่เอย
เรียกเจ้า
เกิดเกศ มานา
เขตตบาคุมขัง
ตรากกาย
ไป่พ้อง
ตีขับ เมียนแฮ
เมียนห้าสิบที
ทรงธรรม์ เสียเฮย
หนึ่งน้อย
ยินพ เล่าแม่
นึกให้เห็นฉงน
ฉันใด เล่านา
ทน
สถานท นแฮ
อันอ้างอันใด

๕๕๕. หลากไฉนไยฉะนี้น่า อัศจรรย์ นักนอ
กูจะฝันไปฝัน แน่แท้
คำบอกทุกสิ่งอัน ดูถูก ต้องแฮ
เราอยู่ห้องนี้แล้ สว่างแล้วตนนอน

๕๕๖. อนุสสรสองฝ่ายแย้ง ทางกัน
ถูกเฆี่ยนคอความฝัน เหมาะหมั้น
ฤๅในขณะวัน นี้ใฝ่ ฝันนา
สองอย่างต่างเชิงชั้น ชัดทั้งสองสถาน

๕๕๗. ผิวการถูกเฆี่ยนนั้น นิมิตต์ จริงฤๅ
คงบ่มีแผลติด อาตม์พร้อย
แหวกเสื้อสบแผลพิศ ดูด่าง ดำนา
ยังเจ็บจับต้องน้อย หนึ่งรู้สึกสกนธ์

๕๕๘. จงยลเถิดนิ่มน้อง นงพาล พี่เอย
แผลสิ่งใดจึ่งปาน หนึ่งน
พี่เห็นจึ่งเห็นการ เป็นแน่
ใช่นิมิตต์แม่นผิว่ นิมิตต์แล้วมีไย

๕๕๙. แม้วใครนอนหลับแล้ว สุบิน
แผลติดกับกายิน อยู่ได้
ผิดอย่างห่างอจิน- ไกย์ไป่ มีเฮย
เคยบ่เป็นเลยไสร้ สิ่งนี้เป็นพะยาน

๕๖๐. เหลือประมาณเหลือคิดข้า จักทูล พระเอย
เพื่อพระเคราะห์บดีศูรย์ ท่านไท้
ทูลได้แต่ในมูล เหตุซึ่ง เห็นแฮ
พระนิทรทันไสร้ ตราบสิ้นราตรี

๕๖๑. ไป่มีเสดจด้าว แดนใด ใดเลย
แม้เสดจทางไหน อยู่บ้าง
ข้าพระจักแจ้งใจ ทุกเมื่อ พระเอย
เผ้าบาทบคลาดข้าง คำเช้าทิวาวัน

๕๖๒. ขันขันคำกล่าวนี้ ก็สม จริงนอ
น่าจะนิกนิยม เชื่อได้
ใครเลยจะลบคม ดาบหอก เล่นเฮย
หลอกเล่นกับวังไท้ ดังนี้แหนงตาย

๕๖๓. ชะรอยกายเราโรคร้าย ใดมี
จึงเจ็บเสียวอินทรีย์ บอบช้ำ
คงเป็นนฤบดี ธรรมิก ราชเฮย
แท้เทียงบเพลียงพล้ำ เรืองร้ายเราผัน

๕๖๔. คิดไปอันหนึ่งแล้ว แหนงแคลง เล่านา
แผลงดั้งรอยเชือดแสดง เหตุอ้าง
นึกนึกก็ระแวง ผันดอก กระมังนา
เห็นแน่แต่ผันข้าง หนึ่งแล้วคงตรง

๕๖๕. จงนายยุนุกนั้น วานมา
ช่วยกัดหูเร็วรา อยากรู้
จักต้นฤๅทรา ผันใฝ่
ต้นหลับจับเหตุสู้ อย่างนี้เห็นพลัน

๕๖๖. บัดนั้นยุนุกผู้ ตัวนาย
คำนับนอบน้อมกาย จดจ้อง
เน้นถนัดกัดตรงปลาย กรรณหะ- ซันฤๅ
เจ็บหนักชักหูร้อง โอดโอ้โอยพ่อโอย

ร่าย

๕๖๗. โดยสำเนียงครวญคราง ฝูงอนงค์นางขับขาน บรรสานศัพท์พิณพาทย์ เสียงเนียรนาทสนั่น ครั่นครื้นเครงกึกก้อง ทั่วทั้งห้องพิมาน ส่วนนงคราญกำนัล ต่างชวนกันรำร่าย ฝ่ายยุนุกรำตาม งามโฉมยงอะเคอ งามผ้าเสื้อสีขาว ประดับพราวเพชรรัตน์ งามกรชัดกรีดกราย ทำจับชายภูษา บ้องพักตราอายเอียงบ้างเมินเมียงชะม้าย กลับเบ้องซ้ายย้ายขวา ดั่งกินนรำร่อนอ่อนระทวยนวยนาด งามประหลาดเหลือประมาณ แล้วขับขานโอดครวญ บ้างโหยหวนรี่เรื่อย พังฉ่ำเฉื่อยชูใจ ใครยลยินพิศวงไป่ดำรงจิตต์ได้ จักรุ่มรัญจวนให้ อยากใกล้เคียงนาง ยิงนา

โคลง ๓

๕๖๘. อาบูคลางแคลงจิตต์ คิดตกลงบ่ได้
จะตัดสินจิตต์ให้ แน่แท้ฉันใด

๕๖๙. หูยินนัยนายล หลงเล่ห์กลมืดม้วย
นึกสนุกใจด้วย ใคร่เหล้นเหมือนกัน

โคลง ๒

๕๗๐. เปลื้องเสื้ออันพร่างแพร้ว ล้วนแต่ทองแกมแก้ว
ปลดแก้ลงกอง

๕๗๑. ถอดหมวกทองเพ็ชรพร้อย สายสะเอ้งอีกสร้อย
เครื่องต้นแต่งตน

๕๗๒. ยลยังอยู่แต่เสือ อีกกับกางเกงเนือ
แนบชั้นในบาง

๕๗๓. ยืนขันกลางนุชห้อม พลอยร่ำทำเพลงซ้อม
รับเต้นรำตาม

ร่าย

๕๗๔. ลืมความทุกข์แต่หลัง แลนา ตัณหาบังความขลาด แลนา จิตต์พิปลาสลืมละเลิง แลนา เต้นเบิดเบิงโฉงเฉง แลนา ปากทำเพลงฉุยฉาย แลนา ซัดแขนกรายเล่นไหล่ แลนา พลิกมือไพล่ { คว้างแคว้ง / พล่องแพล่ง } แลนา ต้น { ต้องแต้ง / ต่องแต่ง } ตุบตับ แลนา รี่ร่าหรับร่ายแระ แลนา เลียบเลียมและ { ล้อหลอก / โลมเล้า } แลนา ยั่วเย้าหยอก { ยิ้มยวล แลนา เกาะแกะกวนกอแก แลนา คลัวหยอกเย้า } เคลียแคลเคล้าคลอ แลนา กรุยกรีดกรอกกริ่มเกร่อ แลนา เห็นเหิมเห่อเพื่อพุ่ง แลนา ไป่กระเดื่องสะดุ้งฟูมฟาย แลนา รำหลากหลายทำนอง แลนา ไป่ถูกละบองทำนุกแลนา เหลือสนุกน่าขบขัน แลนา ฝ่ายทรงธรรม์กาหลิบ แลนา บพรับพริบเนตรลง แลนา ทรงพระสรวลกิกก้อง พลางท่านตรัสเรียกร้อง หยุดฮ้าอาบู

โคลง ๒

๕๗๕. กูจะตายจุ่งหมั้น เอ็งยิ่งทำดั่งนั้น
จักให้กูหัว ตายฤๅ

๕๗๖. นั่งตรงตัวไป่ได้ ท้องจะหักแล้วไสร้
อย่าเต้นนักเลย

โคลง ๔

๕๗๗. อาบูเงยพักตร์ขึ้น แลเห็น
ร้องอุเหม่ตัวเข็ญ คู่เขี้ยว
สูเฮยจะให้เป็น บ้าอีก แล้วฤๅ
คิดว่าฝันบ่รู้เลี้ยว ลดล้วนแกล้งทำ

๕๗๘. ขาดคำพิณพาทย์สิ้น สุดเสี่ยง
จิตต์หะซันแค้นเพียง คลั่งคลุ้ม
ออกมาอย่าขืนเมียง แอบอยู่
จักผจญจงคุ้ม ที่ข้อเคืองใจ

๕๗๙. ตัวใครที่คิดแกล้ง ทำกัน
ยังจะแค่นมาหยัน อีกได้
หัวเราะและจะบรร- ลัยเพราะ เราฤๅ
ฤๅว่าแกล้งจักให้ ฝ่ายข้าเจ็บตาย

๕๘๐. แน่ะนายตัวเจ้าแหละ ทำเรา
เขี่ยนแม่ตีพ่อเอา เกือบม้วย
เขี่ยนขับจับตัวเนา กรงกราก ไว้แฮ
เจียนสลบตบตีด้วย ดั่งนี้ดฤๅ

๕๘๑. หนึ่งคือตัวท่านแล้ แนะนำ
เขี่ยนอิแมนสำมะยำ บ่นป
ตัวเราบ่ได้ทำ เองดอก
มล้างบาปมือเรานี้ ท่านต้องรับเอง

๕๘๒. แต่เพรงจนตราบนี้ นมนาน
ท่านเล่นเราหลายสถาน แทบม้วย
ไม่สะกลับจะพาล เอาผิด อีกนา
สนุกสนานใดด้วย ดั่งนจงทำ

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๕๘๓. พึงคำซ้ำตอบถ้อย ทางสนอง
ว่าชอบประกอบคลอง แม่นแท้
อย่าสูอย่าหม่นหมอง เพื่อเหตุนั้นเลย
ตูจะตอบแทนแม้ จุ่งเจ้าเต็มใจ

๕๘๔. จึ่งคระไลจากห้องซ่อน กายา
แสดงพระเดชมหิมา หมดแจ้ง
หะซันเพ่งราชา ชัดตระหนัก
รู้ว่ากาหลิบแกล้ง เปลี่ยนบ้องแปลงไป

๕๘๕. ตกใจจักเปรียบพ้น คณนา
ซบเกศอ่อนกายา กราบไหว้
กราบทูลถ่ายโทษา ซึ่งหยาบ คายเฮ
กาหลิบท่านโปรดให้ โทษนั้นอย่าถวิล

๕๘๖. บัดผินพักตร์สั่งให้ พนักงาน
จัดพัสตราลังการ ครบถ้วน
เป็นของพระราชทาน แก่หะ- ซันเฮย
ทุกสิ่งประเสริฐล้วน เลิศล้ำอำไพ

๕๘๗. ทันใดเสด็จเข้า กอดรัด
ออกโอษฐ์โปรดตำรัส เรียกน้อง
เจ้าจงแสดงอรรถ ความประ- สงค์นา
สิ่งซึ่งจะสบต้อง จิตต์นั้นอันใด

๕๘๘. อ้าไทธิเบศผู้ ทรงธรรม์
พระเดชพระคุณครัน ครอบเกล้า
ข้าพระไบ่อยากอัน ใดบ่าง นันา
ขอแต่พระบาทเจ้า จุ่งแจ้งความจริง

๕๘๙. สิ่งใดซึ่งพระเจ้า ทรงทำ
จงจิตต์ข้าพระนำ คลั่งได้
สิ่งนั้นแหละเป็นสำ- คัญเมื่อ นั้นนา
ขอพระจงแจ้งให้ ทราบสิ้นสุดการ
๕๙๐. วิญญาณข้าบาทพุ้ง เพื่อนนัก
ไปทราบเรื่องราวสัก กิ่งก้อย
แม้นทราบเสร็จสิ้นจัก เบาอก ใจเฮ
สระสว่างกระจ่างถ้อย ที่เศร้าบรรเทาคลาย

ร่าย

๕๙๑. พึงคำนายหะซัน ธก็สรวลสันต์ดำรัส แถลงรหัสอันทำ นำมาเล่าสิ้นสรรพ แล้วธกลับปราศรัย ใจเราบคิดเห็น เจ้าจักเป็นมากมาย ปลายได้ทุกข์แทบม้วย เหตุด้วยเราผู้เดียว เรานึกเสียวจิตต์สลด ระทดท้อหฤทัย การอันใดท่านหมาย จักกลับหายวายโศก สิ่งวิโยคทุกข์ร้อน ซึ่งซับซ้อนแต่หลัง ยังไม่หมดปลดเปลื้อง เบื้องนี้จงแถลงเลศ เหตุนั้นทราบจิตต์ตระหนัก เราจักให้อนุญาต อย่าขยาดยำเยง เกรงอันใดผิดพลั้ง เรายับยั้งยกโทษ โปรดบให้มีภัย ต้องการใดเร่งแสดง แถลงจงเร็วอย่าช้า จงทราบสักหน่อยอ้า อย่าเอื่อนอำปลัง อยู่นา

โคลง ๒

๕๙๒. พึงรับสั่งท่านไท้ เสมออมฤตได้
ดับร้อนเย็นกมล
๕๙๓. ทูลยุบลผ่านหล้า พระเดชปกเกล้าข้า
บาทล้ำเลอคุณ พระเฮย

๕๙๔. บุญเผื่อพูนมากแล้ จึ่งพระเล่นด้วยแม้
ดั่งได้ผ่านเมือง

๕๙๕. ไป่มีเครื่องเท่าเผ้า พระโปรดเล่นเย็นเกล้า
จักได้ปางใด พระฮา

๕๙๖. ชื่นชมใจดุจม้วย แล้วพระชุบชีพด้วย
ฤทธิ์พ้นความตาย

๕๙๗. ความสบายยิ่งผู้ ใครจะเทียบเทียมสู้
ค่อยน้อยไป่มี แม่นแล

โคลง ๕

๕๙๘. พระปราณีจักให้ ทุกประการ
ข้าบาทรับพระราชทาน ใส่เกล้า
สรรพทรัพย์สิ่งธนสาร ปวงเสร็จ
ไป่ยิ่งอยากอย่างเค้า คิดข้อความประสงค์

๕๙๙. จงใจสวามิภักดิ์เจ้า จอมภพ
ในจิตต์คิดปรารภ ใครได้
เห็นบาทนฤนาถสบ สมัยไม่ วายนา
ฉลองพระคุณใกล้ใต้ บาทเบื้องเรณู

๖๐๐. ขอตูเข้าออกเผ้า ยามใด
จงอย่ามีใครใคร เกียจห้าม
ขอชมชื่นหฤทัย พระเกียรติ คุณนา
ทุกเมื่ออย่าต้องคร้าม ตราบม้วยอาบู

๖๐๑. ภูวไนยกาหลิบได้ สดับสาร
เสมออมฤตจาน จิตต์เอ
สบราชหฤทัยขาน คำสั่ง
รังสฤษฎ์หะซันเกอ กอบให้สมประสงค์

๖๐๒. จึ่งทรงอนุญาตให้ หะซัน
เผ้าบาททุกคืนวัน จุ่งใกล้
ในนอกนิเวศน์ครร- ไลออก เข้านา
ทุกเมื่อยามอยากได้ ออกเข้าตามใจ

๖๐๓. ทันใดดำรัสตั้ง เติมยศ
ตำแหน่งคลังปรากฏ ชื่อตั้ง
อีกกาญจนแทนทด ที่เจ็บ ป่วยนา
พันลิมและห้องรั้ง ร่วมรั้ววังเวียง

๖๐๔. เย็นเพียงฝนตกต้อง ชนกรร- หายแฮ
โสรจทราบซึมอกพลัน สร่างร้อน
ดุจจิตต์หะซันอัน สิ้นโศก ศัลย์แฮ
อิ่มอกยกหัตถ์ช้อน เชิดขึ้นบังคม

๖๐๕. ปางบรมกาหลิบเจ้า ธรณี
เปรมโปร่งหฤทัยปรีดิ์ ผ่องแผ้ว
ยามควรด่วนจรลี จากอาสน์
ออกหมู่อำมาตย์แคล้ว คลาดขึ้นโรงคัล

ร่าย

๖๐๖. กษณะพลันอาบู ดูเห็นช่องชอบกาล จึ่งจากสถาน ธิบดินทร์ เดินดุจปินสู่เหย้า เข้าเรือนริบมาหา ไหว้บาทาแม่ตน แถลงยุบลถ้วน ล้วนบใช่ความฝัน คือทรงธรรม์ปิ่นภพ ธปรารภ กรุณา มาเพื่อจะสงเคราะห์ ฉะเพาะเราแม่ลูก ธผังปลูกเลี้ยงดู ตูยินคำท่านไท้ ธเล่าให้ทราบสรรพ์ การเดิมอันเป็นมา ล้วนราชา ธหยอก หลอกให้คิดนานา ฝ่ายมารดาครั้นยิน ผินกอดบุตรสุด สวาท น้ำตาหยาดย้อยหยด หมดความทุกข์ทำงน พระเจ้าดลจิตต์

ไท้ ให้กรุณาลูกแม่ ปางนี้แต่จะสำราญ ขอภูบาลปิ่นเกล้า พระเจ้าจงเสวยสวัสดิ์ ขจัดสรรพอันตราย ทุกข์กำจายหายโศก พระโรคเบาบิฑา ชนม์พรรษายืนยิ่ง สิ่งพิบัติขัดข้อง อย่าพานพ้องเบืองบาท ราชศัตรูทุกทิศ ยำเยงฤทธิ์แสยงสยด อย่าหาญคดคิดทระนง จงจิตต์มาสวามิภักดิ์ พำนักนาถนฤบาล ครองพสุธารธำรง สืบพระวงศ์กษัตริย์ โดยสวัสดิ์นิรันดร ข้าขอพรพระองค์ ผู้ทรงเดชานุภาพ ทราบเหตุทั่วโลกา จงกรุณาบันดาล การซึ่งข้าพรรณนา สมปรารถนาดุจพร้อง พระโปรดพระช่วยป้อง ปกไท้ธิบดินทร์ ด้วยเทอญ

โคลง ๒

๖๐๗. ยินมลากเหลือที่อ้าง ดั่งทูตสวรรค์พาคว้าง
เหาะขึ้นพมานบน

โคลง ๓

๖๐๘. หน้าเบิกกลบัวบาน ตริตรองการหน่อยแล้ว
บ่ายมุขสู่ลูกแก้ว กล่าวถ้อยสั่งสอน

โคลง ๔

๖๐๙. มารดรจะแจ้งเจก นิติสาร
ตามคติโบราณ กล่าวไว้
วุฒิสี่ประการ[๓๖] ควรประกอบ ยศแฮ
สำหรับขัตติยราชได้ เลือกเลียงมนตรี

๖๑๐. หนึ่งมีพงศ์พันเนือง เสนา นานฤๅ
หนึ่งเจริญชนมา- ยุแล้ว
หนึ่งเรียนรอบวิทยา ยลทราบ เสร็จเฮย
หนึ่งยิ่งบัญญาแผ้ว ผ่องพ้นโฉดเขลา

๖๑๑. ควรเนาตำแหน่งได้ ฐานัน- ดรเฮย
ฤๅบ่ครบสี่สรรพ์ แต่ได้
สองสามสิ่งสำคัญ ควรปลูก เลี้ยงแฮ
วายว่างห่างวุฒิไท้ ท่านเว้นไป่ผะดุง
๖๑๒. เจ้าจุงดำริรู้ ประมาณ ตนเทอญ
พระโปรดชุบเลี้ยงปาน ดั่งน้
เพราะเหตุวุฒิสถาน ใดซึ่ง มิแฮ
เห็นตระหนักจักลี้ หลีกพ้นเห่อเหิม
๖๑๓. จักเติมจตุรแบบเบื้อง อธิบดี[๓๖]
พระราชกำหนดมี กล่าวอ้าง
สำหรับมาตย์มนตรี ประพฤติ ตนนา
เจนจบขนบขนาดสร้าง สิ่งล้วนควรแสวง
๖๑๔. อย่าแพลงอย่าพลิกเค้า คุณภ- ธรเฮย
มั่นจิตต์คิดกตัญญู ต่อท้าว
ใดดีช่วยช้อนชู เชิดเกียรติ ท่านนา
พระประสงค์สุดด้าว จุ่งส้ อาสา
๖๑๕. เวลาเช้าค่ำตั้ง ความเพียร เทอญพ่อ
ราชกิจอย่าพาเหี่ยร อย่าคร้าน
ไป่รู้จุ่งสอบเรียน ทราบผิด ชอบนา
ประมาทมักพลาดค้าน เดาะด้วยคิดทะนง
๖๑๖. สงครามมาเหยียบด้าว แดนไกล ใกล้ฤา
ทอดชีพอาสาไป อย่าคร้าม
สงวนราชรักษาไผท ที่เกิด ตนแฮ
ผิวเหตุเขตตขัณฑ์ข้าม ขอบพ้าจุ่งไป

๖๑๗. การในนัคเรศรู้ พิจารณ์ ความฤๅ
โดยแบบบทอัยการ เที่ยงแท้
เหินห่างอคติสถาน ทัณฑ์เที่ยง ตรงแฮ
มละวิหิงสาแปล้ ปลดเปลื้องเดียดฉัน
๖๑๘. รำพันยังไม่สิ้น สุดความ
สอนแต่พอจำยาม แรกนี้
จงหมั่นตริตรองตาม คำแม่ สอนนา
ทราบชัดจึงจักชี้ อันเอออนอรรถสอน

โคลง ๒

๖๑๙. มารดรโอวาทแล้ว จึ่งประสิทธิ์พรแก้ว
แม่ผู้ดวงใจ แม่รา
๖๒๐. ไปอยู่ในนิเวศน์ไท้ จงระมัดตนให้
ท่านท้าวเอ็นดู พ่อเทอญ

โคลง ๔

๖๒๑. จงเจริญชนมชีพพ้น ภยา- พาธเทอญ
จงยิ่งยศบรรดา- ศักดิ์ได้
จงลุลาภโภคา มลมั่ง มีแฮ
จงสพพระทัยไท้ ธิราชเกอกรุณา
๖๒๒. ขออะหล่าจอมโลกผู้ ผะดุงสรร- พสัตว์เฮย
พึงแผ่รัศมีกัน กอบกั้ง
อาบูหะซันบรร- เทาโทษ ทุกข์นา
ให้สถาพรยั้ง อย่ารู้โรยรา

๖๒๓. อาบูรับถ้อยท่าน มารดา สอนเฮย
พรแม่อยู่เกศา ลูกแก้ว
จวนนักจักอำลา ไปราช– วังแฮ
รีบออกจากบ้านแคล้ว คลาดเข้าวังสถาน

โคลง ๓

๖๒๔. บมินานข่าวขจร ชาวนครทราบแส้
ต่างล่ำลือเล่าแม้ หมดด้าวภูวดล
๖๒๕. จนหัวเมืองรู้รหัส ดูอัศจรรย์ใช่น้อย
ต่างพูดกันค้อยค้อย บรู้โรยรา

โคลง ๔

๖๒๖. เจรจากันทั่วท้อง ธรณี
เห็นอย่ผ้เดียวดี ยิ่งล้ำ
สนุกฮึกอัศจรรย์มี หลายอย่าง
หลายทบหลายทอดซ้ำ สบได้เบ็นดี

ร่าย

๖๒๗. หะซันมีสวามิภักดิ์ จงรักในเบื้องบาท กาหลิบราช– นฤบดินทร์ ตามภูมินทร์จรดล ทั่วทุกหนแห่งใด บห่างไกลเผ้า สนิท ชิดชอบพระอัยยา มิปรีชาชาญฉลาด บประมาทลืมพร คำแม่สอนใส่เกล้า เช้าค่ำคำนึงนึก ตรึกประกอบการตาม เนื้อ ความแม่ตนสั่ง ทำดั่งแม่ตนสอน ภูธรยิ่งเมตตา เพิ่มยศฐาน์ศักดิ์ ทรัพย์ สรรพอุปโภคบริโภค เสพนฤโศกสืบมา ส่วนราชานั้นไสร้ ยามใดไท้ธประพาส หะซันคลาดบสบาย วายสนุกทุกเมื่อ เพื่อ เขาช่างเจรจา ให้เฮฮาเสสรวล ชวนหฤทัยเบิกบาน เนืองนิจกาล ใกล้เคียง เพียงข้างองค์ภูวนาถ ปางพระบาทเสด็จพัก ยังตำหนัก

โซบิเด[๓๓] มเหสีสายสมร ภูธรพาหะซัน ตามจรัลด้วยไท้ ท้าวธตรัสให้พระนาง ทราบเสร็จทางซึ่งทำ นำหะซันมาวัง นางพึงเห็นอัศจรรย์ ธก็สรวลสันต์และสังเวช เหตุกรุณาอาบู ซื่อสัจดูมั่นคง อนงค์นาถปราศรัย ไต่ถามไปนานา อาบูก็กราบทูล ตามเค้ามูลทุกประการ บทันนานก็สนิท ชิดชอบหน้านางใน บมีใครรังเกียจ เกลียดหะซันสักคน ต่างตนมีใจรัก ต่างพร้อมพรักชวนกัน เล่นทุกวันมิได้ขาด ทั้งพระบาททรงธรรม์ เมตตาครันไม่น้อย ได้ประทานนับร้อย พูมเพื่อยรวยหลาย แลนา

โคลง ๒

๖๒๘. หายทุกข์โศกหมดม้วย มีแต่ยินดีด้วย
ท่านท้าวกรุณา ยังแล

๖๒๙. เสนาหาท่านไท้ ยิ่งกว่าชีพิตให้
มอดม้วยแทนองค์ ได้นา

๖๓๐. จิตต์ซื่อตรงต่อท้าว สมเด็จปิ่นภพด้าว
ท่านรู้เห็นใจ จริงนา

๖๓๑. วันหนึ่งไทประทับห้อง พระราชเทวีพร้อง
เรื่องด้วยอาบู

โคลง ๔

๖๓๒. ข้าดูเห็นเนตรเจ้า หะซัน
มานี่เที่ยรทุกวัน ไปเว้น
บแลื่นเลยผัน พักตร์เพ่ง เดียวนา
ชะรอยจะลอบรักเร้น บ่าวข้าพึงพอ

๖๓๓. นอซาตอล, อัวดัด[๓๙] ผู้โฉมเฉลา
หมดเหมาะดังกลึงเกลา กล่อมเกลี้ยง
ข้าใคร่จะให้เขา เคียงคู่ กันนา
สมพักตร์จักพอเลี้ยง อยู่ด้วยกันดี

๖๓๔. พาที่ถูกต้องดั่ง สัญญา พี่แล
ลิ้มบ่นึกน้ำพา พูดไว้
เมื่อไปที่เคหา เขาบอก เราแฮ
พรับจะหาให้ แต่ครั้งนั้นมา

๖๓๕. จะหาเกลือกไป่ต้อง ใจเขา
คิดอยู่เพียงสองเรา ไป่ได้
เป็นแต่จะทายเดา น้ำจิตต์ ได้ฤๅ
ควรสอบทั้งสองให้ สบน้ำใจกัน

๖๓๖. จึ่งผันพระพักตร์เออน โอษฐ์ถาม
สองจะยอมกันตาม คิดนี้
ฤๅคิดเคี่ยดเกี้ยจขาม ใดอยู่ บ้างฤๅ
ชอบบ่ชอบใจชี้ ออกให้เห็นความ

๖๓๗. พึ่งถามธิราชพร้อง หะซัน
น้อมประณตเกศยัน ภาคพน
พระคุณพระทรงธรรม์ จักเทียบ ได้ฤๅ
ปราโมทย์มนัสต้น อกข้ายินดี

๖๓๘. จักมีผู้อื่นให้ ฉันใด พระเฮย
ฤๅยิ่งกว่าจอมไผท ท่านให้
ขอเททอดจิตต์ใจ หมดมอบ นางนา
เป็นคู่ชูชีพได้ สืบแส้ตระกูลวงศ์

๖๓๙. นางคงยั้นหัตถ์ให้ โดยดี พระเสย
เพราะบ่มีราคี ขุ่นข้อง
พระปองโปรดเป็นศรี ศุภสวัสดิ์
ข้าพระคิดชอบต้อง ดั่งเบ้องบริหาร

๖๔๐. พึงสารสังเกตหน้า นารี
ก้มพักตร์บพาที ซ่อนแย้ม
ท่านยลทราบยินดี ในจิตต์ เขานา
แดงก่ำกำหนดแก้ม เกิดข้อขวยอาย

๖๔๑. ไป่กลายคำสั่งไท้ บังคับ
ให้เร่งตระเตรียมสรรพ เสร็จพร้อม
ตามเคยแต่งสำหรับ พระราช ทานแฮ
ในราชนิเวศน์ห้อม แห่ถ้วนทุกประการ
ร่าย

๖๔๒. ครั้นจวนวารวิวาห์ ชวนกันมาตกแต่ง แบ่งกันทำ
เป็นด้าน ร้านตะเกียงเรียงราย ผูกเป็นลายต่างต่าง โคมสว่าง
แขวนไสว ใบพฤกษาดอกผล ผูกระคนไขว่กัน บันเป็นช่อง
จังหวะ ทั่วระยะราชวัง ตลอดเรือนหลังเรือนน่า ดูสง่างดงาม
ยามค่ำจุดอัคนี ส่องแสงสีไพโรจน์ โชติช่วงดุจกลางวัน แต่
บรรดาดนตรี ซึ่งมีในราชฐาน ให้ประโคมขานคะคึง ดำแคง
อึงเอิกก้อง สะท้านสะเทือนท้องธรณี รุมเภรีฮึกโหม โครมครัน
ครั่นบรรลือ คือเล่นการมหรสพ คำรบถ้วนทศวาร บ้างขับขาน
ซ้อมซอ บ้างเดินคลอกันไคล เที่ยวเล่นในราชฐาน ล้วนนงคราญ

กำนัล กันบให้ชายปน ระคนเข้าใกล้เคียง ใครเมินเมียงมาสบ หอมตระลบคันธรส กลิ่นปรากฏพุ้งขจร เพียงอมรแมนสวรรค์ ในนันทวโนทยาน สถานเทพวัชรินทร์ ยามเทวินทร์ประพาส ด้วย นางนาฏสุรกัญญา พันพรรณนาถ้วน ทุกสิ่งประเสริฐล้วน เล่ห์ ด้าวดาวดึงส์ แลนา

๖๔๓. จึงจัดห้องสุพรรณ อันจะทำวิวาห์ งามรจนาประดับ ประดิษฐ์ คิดกรองมาลย์มั่วห้อย ร้อยตาข่ายมาลัย เขวนระไบ ครุยม่านห้อม ล้อมสี่ด้านดูวิไล ไขกลิ่นอายอวลตระลบ อบทั้ง ห้องหอมขจร ทำบวรเบญจา ล้วนมาลาแพรพรรณ ไล้สุวรรณ จำหลัก มีพะนักอิงอาสน์ ดุจหนึ่งราชบัลลังก์ ริมผนังสองสำรับ สำหรับบาวสาวนง แลวตงตงผูมา ชวยวาหรายรอบ เบนเขตต ขอบมณฑล หนกลางห้องตั้งเตียง เรียงเตาธูปกำยาน เครื่อง สักการบูชา หมึกปากกากระดาษ วางโต๊ะพาดพร้อมสรรพ สำหรับ กิจทั้งปวง ดวงอัจกลับระย้าแก้ว จุดเพลิงแพร้วพรายแสง ขาว เขียวแดงดูอดิเรก เหลืองม่วงเมฆมากมาย หลายสีแซมสอดสลับ วามวาบวับสว่างไสว หอมมาลัยลอยตระลบ อบทั่วห้องแห่งหั้น กำหนดในวันนั้น จักได้แต่งงาน กันนา

โคลง ๕

๖๔๔. มีการกำหนดเก้า ราตรี แล้วเฮย
วันสิบสบวิถี ฤกษ์ได้
วิวาหสวัสดี โดยเยี่ยง อย่างแฮ
เชิญประชุมกันให้ พร้งพร้อมเวลา

๖๔๕. สุริยาตกต่ำคล้อย มัวมน มืดเอย
สาวบ่าวต่างแต่งตน ห่างห้อง
ชำระสระสีสกนธ์ กายผ่อง ผิวเหง
หญิงและชายพวกพ้อง ช่วยแต้มแต่งกาย

๖๔๖. เฉิดฉายพรายเพริศพริ้ง พัสตรา- ภรณ์เหง
ตามอย่างหญิงชายนา ศักดิ์ย้อม
เพื่อนสาวแห่สาวมา สู่ที่ ประชุมนา
นั่งที่เก้าอี้ล้อม รอบด้วยแขกเชิญ

๖๔๗. เจ้าบ่าวเดินจากห้อง แห่เทียน รายเหย
นับยี่สิบคู่เวียน รอบข้าง
มีหม่มะโหรีเนียร- นาทเสนาะ เสียงนา
เดินสับสลับสล้าง ละเลาะห้อมแห่ไป

๖๔๘. เข้าในห้องแก้วก่อง แกมกาญจน์
นั่งอาสน์เบญจาสถาน สถิตยั้ง
อาบูอยู่ขวาพาล- พธูอยู่ เฉวียงเหง
พร้อมเพื่อนสาวบ่าวตั้ง โสตเหงี่ยพึงสาร

ร่าย

๖๔๙. บนานจึงอิแมน ผู้แทนศาสดาจารย์ อ่านสารสัญญา ให้ผู้มานั่งชุม- นุมกันพึงเป็นพะยาน ข้อคำขานเชิดชู ว่าอาบูหะซัน อันเป็นข้าภูธร นอซาตอลอัวดัด ข้าพระรัตนารี มิจิตต์จงสัญญา เพื่อนราธิเบศ ผู้ปกเกศชาวประชา ทรงกรุณาพระราชทาน ให้สมานสมรไมตรี เป็นสวามิภริยา เขาทาสาทั้งสอง

ปองจิตต์ยอมยินดี ตามประเพณีในโลก บอาโกคแผกใจ รังเกียจ
ใดต่อกัน ขอทำสัญญาไว้ ฝ่ายชายไสร้จะถนอม ยอมรับตาม
โกหร่าน ไป่คิดอ่านปรวนแปร แชเชือนล้มลำเอียง แม้นจักเคียง
คู่เคล้า บเกินเค้าเหลือขนาด ตามในศาสน์กำหนด รักเท่าหมด
เสมอกัน ฉันภรรยาหลวงสี่ ไป่กดขี่เป็นทาส เกินอำนาจสามี
อยู่โดยดีด้วยกัน ตราบชีวันมรณา คำสัญญาสตรี จักไป่มีชู้ชาย
หมายบีดปกลอบลัก หนึ่งจะจงรักภัศดา พึงวาจาสั่งสอน ยามกิน
นอนปฏิบัติ เป็นอัตราอาจิณ ตามระบิลโกหร่าน ท่านผู้สร้างโลกา
เล็งนัยนาเป็นหลัก ประจักษ์พระหฤทัย ช่วยคุ้มภัยเภทพ้อง อย่า
ตกต้องสองรา หนึ่งผู้มาเป็นพะยาน ลงลักษณ์เสาส์นเส้นหมึก
จารึกชื่อเป็นพะยาน ไปตราบกาลชีพม้วย โดยสุขสวัสดิ์ด้วย
พระเจ้าปกครองสองเทอญ

โคลง ๔

๖๕๐. เสร็จสนองคำสัจสิ้น สัญญา
สาวบ่าวลงเลขา ค่างท้าย
บรรดาที่ได้มา ลงชื่อ หมดเฮย
สิ้นเสร็จเจ้าสาวผ้าย ผัดหน้าแต่งกาย
ร่าย

๖๕๑. จักบรรยายตำรา การวิวาหมงคล หนอาหรับฉะบับ
บูรพ์ ทั่วตระกูลเสนา บรรดาจะแต่งงาน เมื่อเล่นการมหรสพ
ครบนพวารเสร็จสรรพ์ วันที่สิบส่งสาว อ่านเรื่องราวสัญญา เชิญ

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

เพื่อนมาเป็นพะยาน แล้วมีการขับรำ จับระบำกลางห้อง เจ้าสาว ต้องแต่งสกนธ์ ครบเจ็ดหนเปลี่ยนผลัด จัดพัสตราเจ็ดสี ดวงมณี เครื่องประดับ เจ็ดสำรับแปลกกัน วันเดียวแต่งเจ็ดคาบ อาบน้ำ ผัดพักตรา แต่งตนมานั่งยล กลขับรำบำเรอ เสนอดนตรี ประโคม .ประโลมลานแล้วสรรพ กลับไปแต่งตนใหม่ เปลี่ยน เครื่องใช่อย่างเก่า กลับมาเล่าหลายหน จนครบถ้วนเจ็ดครา วัน วิวาหมงคล ดลวันใดจึ่งได้ สี่สิบวันนั้นใช้ สุดท้ายปลายคราว แลนา

โคลง ๔

๖๕๒. บ่าวสาวแต่งเมื่อนี้ ศุกรวาร
วันซึ่งเคยนมัสการ ทั่วหน้า
จึงแต่งเยี่ยงอย่างปาน เสาร์ก่อน
เวียนร่ำตามสี่ผ้า ตลอดสิ้นสัปตวาร

๖๕๓. บรรสานสี่สอดเสื้อ วันเสาร์
พื้นม่วงอ่อนงามเพรา เพริศพริ้ง
อาภรณ์พิจิตรเฉลา ฉลักสุ- พรรณแซ
นิลมณีรัตน์กลิ้ง กลอกน้ำสลำสลัว

๖๕๔. แต่งตัวบัทมราคนั้น วันรวี
จรูญจรัสรัตตมณี แจ่มจ้า
แสงจับรับพรรณฉวี แดงเปล่ง
สวมสนอบสนิทผ้า แต่พื้นพรรณแดง

๖๕๕. จันทร์แปลงนุ่งห่มผ้า โขมพัสตร์
แต่งเครื่องสีขาวจรัส ผ่องแผ้ว
มุกดาสกาวรัตน์ เรียบระดับ
แปลงเปลี่ยนโอปอล์แก้ว กอบรุ้งเรืองชู

๖๕๖. ชมพูพรรณพัสตร์ใช้ อังคาร
มณีจัดรัตนประพาล เผือดคล้ำ
ประดับสรรพอลังการ งามแง่
ผาดพิศพิจิตรล้ำ เล่ห์เพียงอัปสร

๖๕๗. พัสตราภรณ์พุธพ้น เขียวสรร– พสิ่งเฮ
ขจรสรัตน์บลันธน์ เลอมแพรว
มรกตสดสับรร–
ช้าช่อนอาภรณ์แผ้ว เจิดเพริศ พรายแฮ
เพ่งเพียงพะวงตาย

๖๕๘. แต่งกายพฤหัสบดีล้วน สีเหลือง
ดูดั่งกาญจนประเทือง เทียบแท้
ไพฑูรย์รัตน์รองเรือง รังสฤษฎ์
ผาดผ่านสังวาลแม้ กลับกลิ้งกลอกฉาย

๖๕๙. พรรณรายเพ็ชรรัตน์รุ้ง เรืองจรัส จรูญเฮย
วันศุกรประสาธน์จัด รจิตไว้
น้ำเงินพิพิธพัส–
งามเงื่อนเตือนเนตรให้ ตราส่ง ซบแฮ
แต่ตั้งตะลึงหลง

๖๖๐. บรรจงปลงเปลื้องเครื่อง คราใด
หญิงแห่ห้อมกันไป นั่งยั้ง
เหนื่ออาสน์วรวิไล เล็งขับ รำเฮย
บรรจบครบเจ็ดครั้ง จึ่งแล้วการลง

๖๖๑. เจ็ดวงพิณพาทย์ทั้ง หญิงชาย
วงละเจ็ดคนราย รอบล้อม
คนรำละวงหมาย นับเจ็ด คนนา
เก้าสิบแปดคนพร้อม ผลัดเข้าวงละครา

โคลง ๒

๖๖๒. เวลาเสร็จเลิกแล้ว ต่างต่างอวยพรแผ้ว
จุ่งพ้นภยัน- ตรายนา

๖๖๓. อยู่ด้วยกันเรียบร้อย จงอย่าหมองหมางน้อย
หนึ่งท้าวันตาย เทอญนา

๖๖๔. ต่างผาดผายสู่บ้าน เป็นพวกเดินแผ่ผ้าน
ต่างเต้าตามกัน

๖๖๕. ภายหลังพลันหน่อยไสร้ เฒ่าแก่ส่งสาวให้
สู่ห้องหะซัน

โคลง ๕

๖๖๖. โดยการกำหนดได้ สิบวัน
แสนสนุกหฤหรรษ์ ทั่วหน้า
วิวาหกรรมพลัน สำเร็จ ลงแฮ
เพื่อพระเดชเจ้าหล้า หากให้สมบูรณ์

๖๖๗. เพิ่มพูนผาสุกเพียง ผัวเมีย
เช้าค่ำร่ำคลอเคลีย ชะอ้อน
บานเบิกดุจดวงพะเยีย หิมะหยาด เย็นเฮย
แซงเสียดเบียดสีซ้อน สบน้ำใจถวิล

๖๖๘. ประดิทินเทียมเทียบหน้า อิงอร
สนิทแนบแอบอกนอน นุ่มเคล้า
หาไหนไปเล่ห์สมร เสมอชีพ เรียมเลย
หอมบ่วายรสเร้า รื่นเพียงพวงผกา

๖๖๙. นอซาตอลแต่ตั้ง ปฏิบัติ
ตามหะซันบมิขัด เคียดข้อง
สองรักภิรมย์สวัสดิ์ วายโศก
เพราะนิสสัยใจต้อง ต่อน้ำใจกัน

๖๗๐. จัดสรรกับข้าวแต่ง ของกิน
คาวสดเสพอาจิณ ค่ำเช้า
ดุจหนึ่งเครื่องนริน- ทรราช เสวยแฮ
ลิ้มลับบนับเค้า คิดข้างทุนรอน

๖๗๑. ตื่นนอนแต่เช้าไป่ กอบการ ใดแฮ
เสพซึ่งสรรพาหาร เอกล้ำ
ผลไม้ไป่ขาดพาน เพียบภาชน์ ไว้นา
หาแต่อย่างดีซ้ำ เสร็จพร้อมเมรัย

๖๗๒. เสาะหาไป่ต้องเลือก ถูกแพง
เหล้าม่วงเหลืองด่อนแดง กบตู้
ของกินทุกสิ่งแสวง หาแต่ ดีนา
แพงถูกบอยากรู้ เสร็จเพียงคนครัว

๖๗๓. เมามัวสนุกแท้ สนทนา กันเฮย
แต่สิ่งซึ่งหรรษา สบสัน
ประดิษฐ์คิดสักวา คำขับ ร้องแฮ
ร้องรำสำราญสัน เล่นทั้งดนตรี
๖๗๔. เครื่องดีเครื่องดัดทั้ง เป่าขับ
ทราบเสร็จถูกสำรับ เล่นได้
มือดีดปากร้องศัพท์ เสนาะกล่อม กลมแฮ
ทุกสิ่งสองคนใช้ คล่องด้วยชำนาญ
๖๗๕. ประพฤติปานดังนี้เนิ่น นานมา
ส่วนจะได้บคิดหา เพิ่มไว้
ส่วนเสียบ่นำพา ตามแต่ เสียนา
เงินจะเหลืออยู่ได้ เหตุด้วยอันใด
๖๗๖. ไป่นานเจ้าหนี้ส่ง บัญชี
ผ้าผ่อนพรรณมณี ซึ่งซื้อ
เมื่อคราวแต่งงานมี รายมาก มายแฮ
ดูตลอดกอดมือต้อ ติดอั้นตันใจ
๖๗๗. ทันใดผู้ซึ่งให้ ทำครัว
นำสมุดรายตัว จ่ายแล้ว
บัญชีติดพันพัว เงินมาก
คอยบ่ได้นานแคล้ว คลาดเข้ามาเตือน
๖๗๘. จักเบือนจักบิดได้ ฉันใด เล่านา
คิดบ่ตกลงใจ วุ่นแท้
พากันนับตรวจใน กำบั่น
เงินจะหมดจริงแล้ เสร็จแล้วเป็นจุณ

๖๗๙. เงินทุนที่ท่านให้ แต่งงาน
จ่ายหมดพอเหมาะการ ที่ใช้
จำใจจ่ายเจ็บปาน อกพุ พังนา
เสพสิ้นไปจักได้ ทรัพย์ซื้อแต่ไหน

๖๘๐. เสียใจรู้สึกสิ้น ทุนทรัพย์
ทราบผิดจะคิดกลับ ไปไม่ได้
นั่งถอนหฤทัยทับ ทุกข์เทวษ
รวยบ่ร่วมมีไร้ ทรัพย์สิ้นสุดสกนธ์

๖๘๑. จนใจกอดเข่าเข้า รำพึง
เพ่งเนตรกันตะลึง อัดอั้น
จะนิ่งอย่จนถึง ตัวอด ตายฤา
คิดบ่โปร่งเลยหมั้น แม่นแท้คงมรณ์

ร่าย

๖๘๒. ถอนใจพลางอาบู คิดดูถึงความหลัง ยังบลืมคำราช ปางพระบาทเมตตา ให้เรามาอยู่วัง ดั่งนี้เธอคำรัส ตรัสอนุญาต มั่นไว้ ว่าบให้เราบ่น ว่าค่นจนเป็นอันขาด เพราะพระบาทกรุณา เมตตาเรายิ่งนัก บัดนี้จักไปกวน เห็นไม่ควรการชอบ ธก็ประกอบ ให้บ้น เป็นอนันต์เอนก เราโหยกเหยกไปเอง นึกยำเยงเดชไท้ ด้วยธให้บมินาน เราใช้การบเป็นผล จนทรัพย์สิ้นเนื้อตัว โดยธจะ หัวก็อาย แก่เพื่อนชายทั้งหมด คิดถอยถดหฤทัย ครั้นจะไปหา แม่ หยิบทรัพย์แต่ส่วนเรา เอามาใช้จำหน่าย ฝ่ายมารดาจักเห็น ว่าเราเป็นคนชั่ว มั่วมูลมากเมามาย อยู่ใกล้กายจอมกษัตริย์ ไม่

ควรขัดสนทรัพย์ กลับจะว่าไป่วาง ความชั่วทางเคยยาก โอ้ลำบาก
ยิ่งล้ำ ยิ่งคิดเจ็บใจช้ำ เช่นต้องตาวรอน อกนา

๖๘๓. นอซาตอลอัวดัด คิดอึดอัดใจตน ยลที่ได้โดยจะหา
แต่องค์นารีรัตน์ คงไป่ตัดเมตตา แต่คิดมาไป่ชอบ เมื่อแรกมอบ
ตัวเรา ให้แก่เขาแต่งงาน ธก็ประทานเหลือหลาย พอผะดุงกาย
เลี้ยงชีพ ฝ่ายเรารีบใช้สอย บคิดถอยตริกตรอง เราสนองคุณนาง
ไป่คุ้มปางท่านให้ ครั้งนี้ไสร้จะขอ ดูมิพอพึงควร กวนหฤทัยใช่
เหตุ โอ้สมเพทตัวกู ดูชั่วช้ามิเป็นการ จักทรมานกรอบแห้ง ดุจ
ดั่งพิรุณแล้ง ลวกกล้าแดงหย่อง แลนา

โคลง ๔

๖๘๔. ทั้งสองตรองตริกเพี้ยง ในใจ
ใครบ่ปากขานไข สักข้อ
อาบูนิ่งนึกใน ใจปรุ โปร่งแฮ
ออกปากไป่ยากน้อ แน่ะเจ้าจงพึง

๖๘๕. แต่หลังเราเลอะแล้ว เหลือหลาย
นับแต่วันจะวาย สุขส้อง
ใจเจ้าจักอุบาย เบื่อนบิด ไฉนนา
จึ่งจะพ้นทุกข์ต้อง ตกไร้อประมาณ

๖๘๖. การนี้ขาคิดไว้ ในใจ
บยากบากอันใด ง่ายได้
ความเสียบ่ต้องไข คำเล่า ใครนา
และไป่กวนท่านไท้ อีกทั้งมหิษี

๖๘๗. โดยดีดอกจะได้ เงินมา
พอจ่อมจ่ายเยียวยา ยากไร้
แต่จำจะต้องอา- ศัยแก่ กันแฮ
จึงประกอบการได้ เสร็จสิ้นสมประสงค์

๖๘๘. อย่าพะวงวิตกด้วย ความผิด เลยเฮย
คงบ่มีดีคิด เหมาะหมั้น
ต้องหัดกิริยานิด หน่อยจึง ดีนา
พอช่วยการสิ่งนั้น แน่นเข้าควรกัน

๖๘๙. สำคัญการเรืองนี้ เป็นดี
กาหลิบและเทวี ร่วมพ้อง
จักเปรมโปรดปรานปรี- ดามาก
ดิดบ่มีขัดข้อง เท่าเส้นใยยอง

๖๙๐. ความปองจะให้เชื่อ ง่ายดาย
เราจะต้องคิดตาย จึงได้
คงสมเสร็จดั่งหมาย ใจหมด
กาหลิบพระนางไท้ เชื่อแท้บคลา

๖๙๑. นอซาตอลสดับร้อง อนิจจัง
จักเสร็จสองคนดัง คิดนั้น
ใจเจ้าจักตายหวัง ตามแต่ เจ้าเทอญ
ข้าบ่อยากเลยหมั้น แม่นแล้วไปตาย

๖๙๒. เสียดายชีวิตยั้ง อยู่ดี กว่านา
ยังบ่นึกสักที อยากม้วย
เร็วนักจักผลาญชี- วิดับ เสียแฮ
บอยากโดยเจ้าด้วย สุดแท้แต่ใจ

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๖๙๓. คิดไปอย่างอื่นนั้น ไม่มี แล้วฤๅ
ตามแต่จะยลดี ไม่พ้อง
อยากตายจุ่งเป็นผี เดียวเถิด
ข้าไม่รับเกี่ยวข้อง คัดค้านขอตัว

๖๙๔. น่าหัวความคิดตื้น นักหญิง
ไหวนิดคิดเร็วจริง จบแล้ว
นิ่งก่อนอย่าค้อนติง พึงพูด ก่อนรา
ทำแต่เสียงแจ้วแจ้ว จักรู้อันใด

๖๙๕. บเข้าใจที่ม้วย มีหมาย จริงฤๅ
เราบ่ตายทำตาย ดอกเจ้า
อะไรด่วนวุ่นวาย พูดมาก
มาจะบอกขอเค้า จุงเข้าใจถ้น

๖๙๖. อ่อกระนั้นดอกฤๅจะ หลีวไย
ตายเล่นตายเมื่อใด ก็ได้
เดิมคิดว่าบรรลัย จริงเล่า
ทำอย่างไรบอกให้ ทราบแล้วจักตาม
ร่าย

๖๙๗. ความสำคัญขันขำ ซึ่งจักทำเป็นตาย มีแยบคายลึกซึ้ง ไม่มีขึงเคืองระคาย ข้าจะตายก่อนเจ้า จงทราบเค้าเงื่อนงำ นำผ้าห่อดั่งศพ ครบแล้วจัดลงหีบ ดั่งจะรีบไปฝัง ผ้าโพกบังหน้าไว้ ตั้งเท้าให้ไปฉะเพาะ เหมาะตรงเมืองเมกกะ[๓๖] คือเมืองพระมะหะหมัด ตามลัทธิถือกัน เมื่อจัดสรรพร้อมสรรพ กลับไปนั่งครวญคร่ำ ร่ำโศกาจงหนัก ประหนึ่งรักภัสดา อีกพัสตราซึ่งนุ่ง ฉีกจงยุ่งยับเยิน

สยายผมเดินรำพัน ถึงรักกันนานา โศกาดูรพิลาป ทาบดือกร่ำไร ไปยังราชเทวี โซบเดนนงลักษณ์ พระนางจักตรัสถาม ทูลแถลงตามข้อคดี คงมีความสังเวช เหตุนางกรุณาเจ้า สิ่งของเข้าควรประทาน ทรัพย์สักการส่งศพ ครบทั้งผ้าสุพรรณ อันจะคลุมสรีระจะได้เป็นเกียรติยศ ให้ปรากฏสมศักดิ์ หนึ่งคงจักสงสาร ประทานค่าห่มนุ่ง ซึ่งฉีกยุ่งบเป็นอัน ได้จัดสรรหาใหม่ เจ้าจงไปล่มาเรือน แล้วทำเหมือนดั่งข้า บเนิ่นช้าเราจะไป ยังท่านไทกาหลิบ พริบตาเดียวสมหมาย เราเชื่อกายเราชัด ว่าปิ่นกษัตริย์สุริยวงศ์ คงประทานพี่บ้าง บ่ต่ำกว่าได้ข้าง ท่านไท้มหิษี เลยนา

โคลง ๕

๖๙๘. ความคิดดีมากทาง สองสถาน
ฝ่ายลาภคงเป็นการ สนุกด้วย
กาหลิบและนงคราญ คงโปรด
ความชอบมีไม่ม้วย หมดข้อกรุณา

๖๙๙. เวลานี้เสร็จพร้อม ควรลง มือเฮย
ข้าทราบทุกสิ่งประสงค์ เสร็จแล้ว
จักทำจุ่งดีจง สำเร็จ
แม้วคลาดคาดคิดเคล้ว จึงแค้นเคืองเมีย

๗๐๐. ไม่เสียการดอกข้า เคยเป็น
ผู้จัดการศพเห็น อยู่แล้ว
บ ยากบากคับเข็ญ ใจดอก
ทำเถิดอย่าให้แคล้ว เคลื่อนพ้นเวลา

โคลง ๓

๗๐๑. อาบูพึงชอบใจ ทอดตนในห่อผ้า
เมียช่วยจัดบชำ เรียบร้อยดีบดี
๗๐๒. ดูดุจผีตายพลัน หันตีนต่อแด่นด้าว
เมืองเมกกะอะคร้าว วัดดั้งเดิมมา
๗๐๓. ภรรยาจัดสำเร็จ เสร็จแล้วทำสลดให้
น้ำเนตรตกอกไข้ ขนาดเพียงผัวมรณ์
๗๐๔. กรรมอกชกหัว ทุ่มทอดตัวสะอื้น
เสียงสะท้อนสะท้น พ่างเหย้าเรือนพัง
๗๐๕. ผ้ารุงรังฉีกขาด รัวแร่งกลาดติดห้อย
เป็นท่อนเล็กท่อนน้อย ยับทั้งกายา
๗๐๖. เปลื้อยเกศายุ่งเหยิง ประปรกเชิงดั้งบ้า
ทุบอกชกเกศร้า แย้งยอผมตน
๗๐๗. น้ำอัสสุชลอาบพักตร์ ส่ำหนักหนุ่มเหน้า
โซบิเดเบ็นเจ้า ร่ำร้องเสียงดัง
๗๐๘. พระนางพึงประหลาด ตรัสใช้ทาสหนึ่งให้
มาสอบสืบเหตุได้ ทราบสิ้นคือใคร
๗๐๙. ทาสกลับไปกราบทูล มูลเหตุซึ่งโศกสร้อย
คือแม่อัวดัดน้อย ร่ำร้องเหลือประมาณ แลนา

โคลง ๔

๗๑๐. นางพึงสารสะดุ้ง สงสัย
อัวดัดมีเหตุใด เกิดขึ้น
เสด็จสู่ทวารใน หวังทราบ ชัดนา
ประสพอัวดัดสะอื้น โอดโอ้อาดูร

๗๑๑. ทวีคูณความโศกขัน พอเห็น องค์เอย
พร้องพร่ำน้ำตากระเด็น รั่วร้า
ทำให้พระนางเอ็น- ดูยิ่ง ก่อนนา
กอดบาทหยาดซ่งน้ำ เนตรต้องเบียกโซม

๗๑๒. นางประโลมปลอบให้ สร่างศัลย์
ภัยพิบัติใดอัน ตกต้อง
จงแถลงลักษณะพลัน ภูทรบ ก่อนนา
ใดขัดจะแก้ข้อง ขุ่นให้พลันหาย

๗๑๓. ทูลถวายไป่ออกสะอื้น อาลัย อยู่เฮย
หล่อหลั่งคั่งชลนัยน์ หยัดย้อย
อนิจจาอนาถใจ จะขาด พระเอย
ทลเท่านั้นได้น้อย หนึ่งแล้วโศกา

๗๑๔. เกิดมาแต่น้อยไป้ เคยมี ทุกข์เลย
เพราะพระเดชกษัตรี ปกเกล้า
ข้าบาทพึ่งเคยทวี ทุกข์ใหญ่ พระเฮย
รัดรวบควบกันเข้า ม่าข้าจำมรณ์

๗๑๕. จำจรมากราบเบื้อง บาทบงสุ์ พระนา
ไป้นกที่จำนง อันแล้ว
เห็นอยู่แต่พระองค์ ปกเกศ
ข้าพระเหลือจะแผ้ว ทุกข์พ้นตนตาย

๗๑๖. นายหะซันซึ่งได้ โปรดปราน
ข้าพระให้แต่งงาน เสร็จแล้ว
รักกันมิทันนาน เป็นอนิจ นักนา
หลัดหลัดมาพลัดแคล้ว เคลื่อนพ้นกันไป

๗๑๗. ทันใดยิ่งโศกซ้ำ แสนทวี
ยอหัตถ์ชัดอกตี ตีร้อง
ชบเกศเกลือกธุลี ละอองบาท นางนา
ดั่งจะวายชีพพ้อง เพื่อนด้วยเป็นสอง

๗๑๘. พึ่งสนองนึกอนาถโอ้ อนิจจา
ออหะชันไยมา ด่วนม้วย
ไปนึกจักมรณา เร็วรวด ฉะนี้เลย
เร็วนักจักเป็นด้วย เหตุร้ายอันใด

๗๑๙. ไปเคยเจ็บไข้แต่ คราวเดียว
ไววองคล่องประเปรียว ไหล่หล้ำ
แหลมหลักฉลาดเฉลียว ล้วนสนุก
แสนสุดเสียดายลา เลหเพียงพงสมร

๗๒๐. อาวรณ์วิตกน้ำ ตาไหล ปรีนา
ครวญคร่ำร่ำพันไป ไป่เว้น
พระสนมหมู่นางใน พลอยโศก
เพราะว่าเคยพูดเหล้น อยู่เที่ยรทุกวัน

๗๒๑. นานครันแต่ร้องร่ำ ไรรัก
ชลเนตรน่านนองพักตร์ ชุ่มหน้า
จึ่งโซบิเดซัก ถามทาส ตนแฮ
เอ็งชาติคนชั่วช้า จักแกล้งกันกระมัง

๗๒๒. กูยังสนเท่ห์แท้ ทางความ
เอ็งจะแกล้งคุกคาม บีบคั้น
คับจิตต์จึ่งไป่ขาม คิดชีพ ตนนา
ทำอย่างไรบ้างนั้น บอกข้าตามจริง

๗๒๓. สิ่งนี้ข้าบาทหมั้น หมายถนัด
เคยฉลองบทรัช. เนิ่นช้า
ใจจิตต์พระทราบชัด ทุกสิ่ง พระเอย
จงพิเคราะห์ใจข้า– บาทนี้เป็นไฉน

๗๒๔. สิ่งไรพระใช้สำ สยสรรพ์ ก็ดี
ยังบ่เคยบิดผัน ค่างทิ้ง
แต่ผัวที่รักกัน กลหนึ่ง ชีพนา
ควรจะทำกลอกกลิ้ง เกลียดได้ฉันใด

๗๒๕. น้ำใจประดิพัทธ์เพี้ยง ชีพิต ข้านา
ปฏิบัติบได้คิด ทดท้อ
อาบกลับมีจิตต์ สวนสอน ถามเทอญ
คงสั้งสันทุกข้อ ตุลข้ากราบทูล

๗๒๖. อันศูนย์ชีวิตน้ เวรา เขาแล
สร้างสิบสะสมมา เท่านั้น
กราบทูลทอดหน้าตา ตายสนิท
โซบิเดเชือหมั้น หมดสิ้นสงกา

๗๒๗. กัลยาเคยเชื่อไว้ วางใจ มาแล
นางรับราชการใด เรียบร้อย
หาชอบกอบการไกล โกงเกียจ
จึงบ่เคลือบแคลงน้อย หนึ่งด้วยคำลวง

๗๒๘. ดวงสมรจึงสั่งเจ้า พนักงาน
ให้เบิกกระษาปณ์กาญจน์ ครบร้อย
กับผ้าลดามาลย์ ดวงมาศ
ให้แก่อัวดัดน้อย บัดน้อยนาน

๗๒๙. ยินสารรับสั่งแล้ว สรังไคล
เบิกจากพระคลังใน นับให้
อัวดัดรับด้วยใจ ใสสุทธิ์
กราบแทบพระบาทไท้ ท่านด้วยยินดี

๗๓๐. เทวีดำรัสชั้ำ สั่งสรรพ์
ไปเถิดจงเร็วพลัน อย่าช้า
จับจ่ายซึ่งสุวรรณ สการศพ เขาเฮ
ส่วนหีบจะปกผ้า ซึ่งให้เห็นควร

๗๓๑. กระบวนทำศพนั้น สผจง
อย่าต่ำอย่าสูงคง ทีตั้ง
ทำแล้วจุ่งหย่าหลง ครวญคร่ำ ไปนา
มาอยู่ยงเรือนรัง จะเลยงดังเดิม

โคลง ๒

๗๓๒. ใจยึกเหิมห่อแท้ การสนิทนักแล้
บ่ได้รานระคาย

๗๓๓. สบายใจไม่น้อย ออกจากที่เผ้าคล้อย
คลาดพ้นพักตร์มา

๗๓๔. เช็ดน้ำตาเหือดแห้ง ยิ้มแฉ่งเดินอ้องแอ้ง
สู่ห้องหับตน

๗๓๕. ยลอาบูอุดอู้ นอนณโลงคุดคู้
หรีหร้อหงันหงัน แลนา

๗๓๖. ลุกขึ้นพลันอย่าช้า มาสดับเรื่องข้า
ซึ่งได้ไปทำ

๗๓๗. ลุสำเร็จสรรพไสร้ โซบิเดโปรดให้
ลาภล้ำเหลือหลาย

๗๓๘. เราไป่ตายอดแล้ว เพราะพระทูลกระหม่อมแก้ว
ก่อกู้เป็นตัว

๗๓๙. บอกพลางหัวยะแย้ม หน้าสดใสแสล้ม
เล่ห์ได้ไปสวรรค์ มานา

โคลง ๕

๗๔๐. หะซันสดับถ้อย ภรรยา บอกแฮ
ลุกริบเร่งเร็วมา กอดน้อง
เห็นทรัพย์ยิ่งปรีดา สมดุจ นึกนา
ไป่มอดเพราะหมดท้อง เทียงแท้เราสอง

๗๔๑. ความปองยังไป่สิ้น สุดฤทธิ์
เมียบอกผัวข้าคิด ใคร่ม้วย
ตามการซึ่งเป็นกิจ ข้าจัก ทำนา
ดูฉลาดเจ้าด้วย จักได้มาไฉน

๗๔๒. ใจหญิงหยิ่งง่ายแท้ เทียวหนอ
นิดหนึ่งมาคุยป้อ ข่มได้
เตรียมแก่จะกดคอ ผัวขี่ เล่นเฮย
ใครนั่นแนะนำให้ นึกบ้างเป็นไร

๗๔๓. อันในกาหลิบนั้น อย่าหมาย
ว่าจะมีเคลือนคลาย คลาดได้
คิดเองกลับฉลาย ความคิด มิฤๅ
อย่าพร่ำทำแฉะให้ เนิ่นช้าป่วยการ

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๗๔๔. อย่านานนอนเถิดเจ้า ทำตาย
จงอย่าพูดวุ่นวาย อวดรู้
ข้าเองจะขวนขวาย ให้เสร็จ สมนา
คอยเถอะข้าจะสู้ อย่างเจ้าดุจกัน

ร่าย

๗๔๕. ในกษณะนั้นหะซัน ให้ภรรยาทำตาย คลุมร่างกาย ดุจก่อน ผ่อนลงโลงเสร็จสรรพ์ ผันเท้าสู่เมกกะ ทุบอุระโศกา แต่งกายาอย่างยุ่ง นุ่งห่มไม่สมประดี โพกเคสีเอียงขว้า เดินหน้างำเงอนเศร้า ไปที่เผ้าภูบาล ยังโรงธารที่ปรึกษา ขณะเสนาแน่นนัน์ ถลันเข้าเคียงทวาร ป่านดั่งทุกข์โศกนัก ชักเชิ็ดหน้ามาถือ อย่ในมือเวียนซับ รับชลนาไหลหลั่ง ดั่งลงบไต้ขาด มือพาดอกชักหัว ดุจหนึ่งกลัวไม่พร้อง ที่ท่าทำแทนร้อง ทุกข์ให้บังคมทูลท่านนา

โคลง ๔

๗๔๖. ฮารูนอาลรานจิตเจ้า จอมนรา กรเยย
ยลหะซันพักตรา โศกสร้อย
เคยเห็นแต่หรรษา สนุกสบ สมัยเธย
เป็นประหลาดไม่น้อย ซึ่งหน้ามัวมล

๗๔๗. บัดดลท่านหยุดยง ราชการ
ถามเหตุอันใดพาน พะพ้อง
จึงทำกิริยาปาน ดั่งโศก ฉะนี้นา
แสดงอรรถอย่าขัดข้อง หน่อยข้าขอฟัง

๗๔๘. หะซันยังก้มพักตร์ โศกศัลย์
ทูลแด่พระจอมธรรม์ ผ่านเกล้า
สรรพเคราะห์สิ่งอื่นอัน ใดไป่ เสมอเลย
เป็นที่รักสุดเศร้า โศกเพียงพังสมร

๗๔๙. นอซาตอลซึ่งไท้ ประทาน ข้าแล
หวังจักได้สำราญ ร่วมห้อง
บัดนี้เกิดบันดาล เป็นอนิจ- จานา
พูดบ่ทันหมดร้อง ร่ำเพียงบรรลัย

๗๕๐. ส่วนไทธิราชได้ สดับสาร
ทราบตระหนักนึกประมาณ แม่นแท้
ชะรอยเมียจะวายปราณ ปราศชีพ จริงนา
จึงรีบมาบอกแม่ อนนนโยม

๗๕๑. ปราณีอัวดัดผู้ สวามิภักดิ์
เพราะว่านุชนางรัก จึงให้
เป็นเมียคู่คิดจัก ให้สุข เกษมนา
ไม่ทราบว่าจักไร้ ชีพสิ้นเร็วศูนย์

๗๕๒. อาดูรพูนเทวษด้วย อาบ
มุขมาตย์มนตรีดู บ่ได้
ชลนัยน์หล่ามไหลพรู พรายพร่าง
สมเพชจิตต์คิดให้ นึกหน้าอนิจจัง

๗๕๓. ภายหลังกาหลิบเอ็อน โอษฐ์ถาม
อ้ายชาติข้าเลวทราม ชั่วช้า
เอ็งทำกดขี่ตาม ใจดุ ใดนา
เขาจึงน้อยจิตต์กล้า กลัดกลั้นใจตาย

๗๕๔. ไป่หมายรักร่วมห้อง จริงจัง
ลืมคิดข้อความหลัง ซึ่งน้อง
จงจิตต์จักใคร่หวัง ฝังปลูก
จึ่งสละรักต้อง ยกให้อยู่กิน

๗๕๕. นารินนับร้อยทั้ว ทั้งวัง ก็ดี
เธอบ่โปรดใครดัง หนึ่งนั้น
หลู่คุณไป่คิดสัง- เวชจิตต์
เจ้าจึ่งแกล้งฆ่าผัว บ่นั้นไป่พลัน

๗๕๖. หะซันนึกกริ่มยิ้ม ในใจ
ภายนอกโศกาลัย โอดอ้อน
ข้าแต่พระจอมไตร- ภพนาถ พระเฮย
ทูลบ่ทันเสร็จสะท้อน จิตต์เออนออกคำ

๗๕๗. ทรงธรรมธิเบศเผ้า ภูวนา- ยกเฮย
พระโปรดเกล้าเมตตา ชุบเลี้ยง
ข้าบาทซึ่งชออา- ยูหะ- ซันแฮ
พระเดชพระคุณเพี้ยง แผ่นพ้าดินแดน

๗๕๘. ยังไป่แทนทดโต้ ตอบสนอง หนึ่งเลย
ฤๅจะกลับลืมผอง ฉันใด้
ราตรีทิวาตรอง ตริยิ่ง ตริเฮย
จิตต์ระลึกพระคุณไท้ ทุกครั้งหายใจ

๗๕๙. หนึ่งไสร้อัวดัดผู้ ภรรยา ข้านา
ประกอบด้วยปรีชา คล่องคล้อย
เป็นที่รักร่วมอา- รมณ์ร่วม ชีพเฮย
ไยจะคิดฆ่าสร้อย สวาทให้ศูนย์ชนม์

๗๖๐ กรรมดลเป็นดั่งนี้ ทำไฉน
ข้าบาทเป็นจนใจ เจ็บช้ำ
ขอพระจุ่งตริไตร ตราถ่อง แท้เทอญ
ยังแต่ตูข้าปล้ำ ทุกข์แท้เดียวดาย

ร่าย

๗๖๑. ทรงพิ้งคลายเคลื่อบแคลง เห็นเนตรแดงถั่งชล ธเชื่อกลหะซัน หนึ่งทรงธรรม์เคยสดับ หะซันกับภรรยา แต่วิวาห์กันแล้ว บคลาดแคล้วไปจาก ต่างรักมากมูลสนิท บมีผิดพ้องใจ ขัดเคืองใดปรากฏ ธก็เชื่อหมดทุกประการ จึงบรรหารตระบัด ให้คลังจดจ่ายทอง ปองครบรอยเชนกัน ผ้าเครื่องลลดวงมาศ สำหรับลาดคลุมศพ จัดมาครบธให้ อาบูได้พระราชทาน แล้วธพจมานสั่งพลัน ผ้าสุพรรณนั้นให้ ได้คลุมศพภรรยา ยังกาญจนาจงจ่ายฝ่ายการฝังทั้งปวง สรวงสักการตามกิจ จงเร่งคิดจัดผจง คงยศดั่งนางใน ตามใจซึ่งรักกัน จงสร้างศัลย์โศกเศร้า ทำเร่งทำเทอญเจ้า จุ่งให้เต็มใจ เจ้าเทอญ

โคลง ๕

๗๖๒. หมายใดไป่พลาดพลั้ง เสียที
จึงหะซันเปรมปรีดิ์ ไม่น้อย
ถวายกรอ่อนอัญชลี แทบบาท
ลาหลีกลีลาคล้อย สู่เหย้าเรือนตน

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๗๖๓. จรดลโดยด่วนขึ้น เคหา
ยอหัตถ์เบิดทวารา ย่างเข้า
เมียนอนอยู่นานระอา ใจเหนื่อย นักนา
พอตระหนักผีเท้า เหยียบผ้างพันสะเทือน

๗๖๔. คอยเตือนจักเนิ่นช้า นานนัก
เสร็จฤยังอยากประจักษ์ จิตต์แท้
วิ่งไปรับผัวรัก ร้องไต่ ถามเฮย
ชะนะเสมอฤาแพ้ บอกเร็วรู้พลัน

๗๖๕. หะซันส่งทรัพย์ให้ ภรรยา
ติดตลกเจรจา หยอกเย้า
เมียยังอยู่กับตา ตนประจักษ์
แต่ว่าทรายสุดเค้า ขนาดเศร้าโศกเบื่น

๗๖๖. เห็นฉลาดฤาไม่เจ้า จงวิจารณ์
ยังบ่เคยสักวาร ว่าต้อง
เห็นจริงทุกสิ่งปาน ดั่งผึก ฝนแฮ
ในโลกมีแต่น้อง กับข้าสองคน

โคลง ๒

๗๖๗. ยกยอตนป้องบ้อ ขิกขิกหริกหริกหร้อ
หยอกเย้ากันพลาง

๗๖๘. กางกรก็อดนิ่มน้อง เจ้าจุ่งอย่าแพ่อพร้อง
แพร่ให้โด่งดัง

๗๖๙. พึงไปอีกหน่อยไสร้ กาหลิบกับนางไท้
จักแย้งคำกัน

๗๗๐. ต่างองค์ดันเดือดดอ คงจะสิบสักมอ
หนึ่งให้แน่นอน

๗๗๑. คงภูธรสนุกแท้ อีกมเหสีแล้
โปรดล้ำสรวลเส

โคลง ๓

๗๗๒. บางทีเดชะบุญ มาอุดหนุนส่งให้
ลาภจะมีอีกไสร้ ส่วนข้างรางวัล

๗๗๓. เพราะทรงธรรม์มหิบี ทรงปราณีอยู่ด้วย
ทั้งที่เราทำม้วย ท่านได้สนุกสนาน นักแล

ร่าย

๗๗๔. ปริกษาการเสร็จพลัน ชวนกันนิ่งนั่งคอย ชะรอย
ใครจะมา สอบกิจจาแม่นหมั้น กษณะนั้นฤบาล การสำคัญสั่ง
เสร็จ ธใคร่เสด็จโดยพลัน จะครรไลข่าวทัก ยังตำหนักโซบิเด
มเหสีสายสมร เพื่อบังอรทราบเหตุ จะทุกข์เทวษวิตก เร่าร้อนอก
รำคาญ จึ่งบรรหารให้ยั้ง การอันขั้งค้างเกิน พรุ่งนี้เทอญจึ่งประกอบ
กาลชอบท่านควรกลับ เสนีรับบัญชา บังคมลาครรไล ส่วนจอม
ไทธิบดี เสร็จจรลีจากอาสน์ เมศรามาตย์โดยเสด็จ เสร็จสู่ห้อง
ฝ่ายใน ธจึ่งไขสิงหนาท ประภาษชวนเมศเรอ พระนางเธอจะโศก
ด้วยวิโยคจำจาก ข้ารักพรากตายไป ใจกูใคร่เยี่ยมเยียน โศกศัลย์
เจียนค่อยคลาย ภิปรายแล้วลีลา เมศเรอมาเบื้องหลัง บัดดล
ยังเรือนนาง เยี่ยมโดยทางทวารห้อง เห็นพระน้องสถิตอาสน์
ไสยาสน์แสนโศกา ชลนานองเนตรช้ำ เห็นมเหสีซ้ำ โศกเศร้า
ทับทวี ขนนา

โคลง ๕

๗๗๕. ภูมีค่อยย่างเยื้อง ครรไล
เอียงแอบองค์อรทัย แกล่ใกล้
เออนอรรถตรัสปราศรัย โดยอ่อน หวานนา
พิทุกข์หฤทัยไท้ ควบด้วยนงคราญ

๗๗๖. จงวิจารณ์ถี่ถ้อย คำตู เตือนนา
ไปเพราะต้องกับหู แต่แก้
ให้กลับสะเบยขู เมื่อคิด เห็นแฮ
จักระงับทุกข์แม้ โศกเศร้าพลันหาย

๗๗๗. ร่างกายเพราะเจ้าโปรด เป็นมา
ประสิทธิดวงวิญญาณ์ อยู่ด้วย
ยามใดพระปรารถนา ให้กลับ
จำจากพรากกันม้วย สู่ฟ้าเมืองบน

๗๗๘. กังวลวิตกด้วย น้อหา ตอลเฮย
เป็นที่สบหฤทยา แม่นั้น
เพราะดีทุกอย่างหา เปรียบยาก นักแฮ
ยามเมื่ออยู่เลยครั้น มอดแล้วกำสรวล

๗๗๙. พอควรเขาชั่งได้ สวามิภักดิ์
ปรากฏเห็นความรัก แห่งเจ้า
โศกไปใช่เขาจัก คืนชีพ เป็นนา
อย่าแม่อย่ายิ่งเศร้า สร่างเท้อญดวงสมร

๗๘๐. บังอรรักชีพไว้ จักดี กว่านา
ชีพนุชดุจหนึ่งชี- วิตข้า
เจ้าทุกข์ยิ่งทับทวี ทุกข์พี่
ชนม์ชีพจักยืนช้า เหตุน้องนางเดียว

๗๘๑. พึ่งเสียวทราบซึ้งสุด อารมณ์
น้อมเกสกราบบังคม ยอบเกล้า
คำปลอบพระอุดม ดุจทิพย์ ธารนา
มาโสรจสรงใจเศร้า สร่างสิ้นถวิลหวัง

๗๘๒. แต่ยังพึ่งแผกเค้า เหลือคะเน
ไยพระตรัสปรวนเปร ดั่งนั้น
พระแกล้งกล่าวคำเส ไสเกลื่อน กลายฤา
ฤาว่าเป็นคำหมั้น แม่นแล้วฉันใด

๗๘๓. คือใครตายแน่นั้น ยังฉงน
อัวดัดข้ายังยล อยู่แท้
โรคภัยบ่มีดล ใดแก่ เขานา
ผัวดอกสิ้นชีพแล้ ล่วงได้กึ่งวัน

๗๘๔. ทรงธรรม์พึ่งถ้อยท่าน แย้มสรวล อยู่นา
กวักหัตถ์เมศเรอชวน ช่วยพร้อง
สูพึงซึ่งสำนวน นางกษัตริย์ กล่าวเฮย
ทราบกิจผิดฤาต้อง ถ่องแท้เป็นไฉน

๗๘๕. นิสสัยหญิงท่านว่าไว้ คำมี อยู่นอ
พึงบ่มั่นวาที มักพลั้ง
ผิดชอบไป่ควรตรี- ชาโทษ เขาแฮ
ต้องบทจำงดยั้ง ยกให้ไป่ประมาณ

๗๘๖. การนี้เจ้ารู้ชัด เสร็จสรรพ์
ยลและยินกับกรรณ เช่นข้า
จริงเท็จจะควรบั่น เป็นฝ่าย ไหนเฮย
กูจักชี้แจงถ้า ถ่องให้เธอพึง

๗๘๗. จงยังความโศกเศร้า แสนศัลย์ เสื่อมเทอญ
ตัวอะบูหะซัน บ่ม้วย
เขาสุขสบายวัน น้อยู่ ดีนา
โศกก็โศกแต่ด้วย บ่าวเจ้าตายจริง

๗๘๘. พะยานอิงเป็นหลักหมั้น สัตยา ยลเฮย
ตัวหะซันยังมา เม่อก
พูดพลางร่ำโศกา ครวญคร่ำ
บอกว่าเมียตายล้ ล่วงแล้วจักผึง

๗๘๙. พี่ยังให้ผ้าบัก พ้นสุวรรณ
ผืนหนึ่งคลุมศพมัน ซึ่งม้วย
กับทองลิ่มร้อยบรร- จนครบ ถ้วนเฮ
นายเมศเรอรู้ด้วย หมดสิ้นสมกัน

๗๙๐. จอมขวัญพึ่งถ้อยพระ ภูบดี
สนองอรรถพระสวามี คอบแค้น
ไฉนพระจึ่งพาที เทียมเล่น ฉะนี้นา
ยามเม่อทุกข์ร้อนแม้น สุขแล้วตามพระทัย

๗๙๑. อันใจข้ารุ่มร้อน โศกศัลย์
เพราะอะบูหะซัน ตอกไท้
อัวดัดซึ่งเป็นภรร- ยาอยู่ ดีนา
ชอบแต่พระจักให้ ช่วยข้าจึ่งควร

๗๙๒. กาหริบสรวลตอบเจ้า อย่าสง- สัยเลย
ไปหยอกดอกโฉมยง อย่างนั้น
เมียมันมอดมั่นคง เป็นแน่
ผัวอยู่ยั่งยืนหมั้น แม่นแล้วอย่าแคลง

๗๕๓. พึงแสดงแห้งเหี่ยวย้ำ ยืนคำ อยู่ฤๅ
น้อยจิตต์คิดใคร่กำ- สรดให้
ข้าแต่พระทรงธรรม สดับก่อน พระเฮย
ขอกราบทูลท่านไท้ อีกครั้งไปคลาย

๗๕๔. ผู้ตายเป็นแน่นั้น หะซัน
อัวตัดผู้เมียมัน แหละหม้าย
มาบอกทุกสิ่งอัน จึงทราบ ความนา
พึงจะจากเรือนผ้าย เมื่อกไปนาน

๗๕๕. พะยานยืนพวกนั้น กำนัล
ทั้งหมดมั่วมลกัน ร่ำไห้
ไปเชื่อสอบถามพลัน ทราบเสร็จ
จริงบ่จริงจักได้ ถ่องแท้ทุกสถาน

๗๕๖. หนึ่งกาญจนครบร้อย จำนวน
คลุมศพผ้าทองควร ค่าให้
คอยองค์อดิศวร เสด็จฝ่าย ในนา
จักเยี่ยมพระบาทไท้ ข่าวถ้อยทูลถาม

๗๕๗. พึงความกาหลิบซ้ำ สรวลสันต์ สนั่นเฮ
ขึ้นพูดดื้อดึงดัน อยู่ได้
เมียดอกใช่หะซัน ตายแน่ นางเอย
พูดนักมักหมั่นไส้ ต่อล้อลวนลาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๗๙๘. เป็นความจริงถ่องแท้ พระเอย
ข้าบ่เสกสรรเฉลย หลอกล้อ
เมียอยู่บ่ตายเลย เป็นแน่ แล้วนา
คือหะซันแหละน้อ แน่แล้วเป็นผี

ร่าย

๗๙๙. เป็นอัคนีลวกลาม พลามโพลงพลุ่งรุ่งโรจน์ นัยนา โชติแดงฉาด พระบาทขัดเคืองนัก เคลื่อนองค์พักเหนืออาสน์ ห่างจากนาฏมเหสี มีบัณฑูรให้หา เมศเรอมาสั่งชัด เอ็งจงรัดรีบไป ดูคือใครตายแน่ แต่ส่วนกูรู้ตระหนัก ประจักษ์ว่าเมียตาย พูดวุ่นวายเปล่าเปล่า เถียงกันเล่าป่วยการ วานเอ็งไปเร็วมา เมศเรอลาครรไล เร็วรีบไปบ่ช้า เกรงท่านจะคอยถ้า เนิ่นนั้นฤาสมควรเลย

โคลง ๒

๘๐๐. ส่วนบรมนาถไท้ กับมเหสีให้
ขุ่นข้องเคืองกัน

๘๐๑. กาหลิบผันพักตร์พร้อง คอยสดับเทอญน้อง
แน่ข้างผู้ใด

๘๐๒. นางตอบไปบ่ช้า ข้าเชื่อนัยนเนตรข้า
แม่นแท้ผัวตาย

๘๐๓. กาหลิบหมายมั่นแท้ ข้าว่าเมียมันแล้
บ่ได้แคลงคลาง

โคลง ๕

๘๐๔. ครู่ปางจะได้ทราบ เสร็จสรรพ์
มาเถิดมาพะนัน จะให้
อันใดเมื่อแพ้กัน เป็นแน่
ว่าจุ่งคงคำไว้ ก่อนหน้าเขามา

๘๐๕. พระฮาพระทราบสิ้น สิ่งใด มีเฮย
จักพะนันกันไฉน ก็ได้
ข้าเห็นหะซันประลัย ยลยั่ง ยืนนา
ตามแต่พระทัยไท้ ค่อยน้อยทำตาม

๘๐๖. เห็นความเป็นแม่นแล้ว ตามใจ เทอญนา
ข้ากมั่นหฤทัย แน่แท้
แม้นเป็นหะซันไป ดั่งว่า
ยอมยกอุทยานแล้ แลกให้สินพะนัน

๘๐๗. ผิวผันเป็นบ่าวเจ้า จะเอา
ห้องกอบจิตรกรรมเฉลา ฉลุนั้น
เป็นสินพะนันเรา คงคู่ ควรนา
เป็นตกลงกันหมั้น แม่นแล้วอย่ามลาย

๘๐๘. ทั้งหลายทุกสิ่งสิ้น สรรพมิ ใดเฮย
ไปยิ่งอย่างงามดี เทียบไท้
ขอถวายทุกสิ่งศรี สมรส
แม้ว่าพ่ายพะนันให้ ริบสิ้นสุดสกนธ์

ร่าย

๘๐๙. ปิ่นภูวดลธิบดี กับเทวีโฉบิเด ต่างถ่ายเททอดทรัพย์นับเป็นสินพะนัน ตรัสเถียงกันบมิหยุด จนเสร็จสุดสัญญา ฝ่ายอาบูหะซัน กับภรรยาอยู่ห้อง ตั้งพักตร์จ้องตายล ตามช่องบนมุ่งกั้น หมั้นจิตต์ว่าจักมา - ดูกายายลตระหนัก พอสบพักตร์เมศเรอ เร็วรีบเผยอผาดแล่น ชวนเมียแพ่นผ้ายไป สู่ห้องในเตือนเมีย จงอย่าเสียเวลา ฝ่ายภรรยาลงนอน กลางห้องตอนหัวหัน ทำดุจกันเยี่ยงก่อน หยิบเอาท่อนพัสตรา ซึ่งกาหลิบประทาน คลุมมิดปานดั่งศพ ครบสำเร็จบมินาน เผยผายทวารว่างไว้ หะซันไสร้แสร้งโศกา ถือพัสตราซบพักตร์ คร่ำครวญรักภรรยา ริมสรีราเสร็จแล้ว พอเมศเรอแคล้ว คลาดเข้ามาพลัน

โคลง ๓

๘๑๐. ตั้งตากรรณสังเกต หาเหตุอันท่านใช้
จริงบ่จริงจะให้ แน่แท้แก่ตา
๘๑๑. เหลือบทัศนายลผ้า ผ้าคลุมดีเรียบร้อย
จะเสร็จสิ้นความถ้อย ที่ทุ่มเถียงกัน
๘๑๒. ดีใจครันสมหมาย บกลับกลายเกลื่อนได้
สมดั่งคำท่านไท้ ถี่ถ้วนทุกประการ
๘๑๓. จักคืนสถานหมื่นนัก ดูจุ่งประจักษ์อีกน้อย
จึงค่อยกลับคืนคล้อย สู่ไท้ทูลความ ท่านนา

โคลง ๔

๘๑๔. ยูรยาตรตามระยะเข้า ประตู
จึงหะซันเหลือบดู สบหน้า
พลันมายกมือชู คำนับ
จูบจรดหัตถาถ้ำ อ่อนน้อมยินดี

๘๑๕. โศกีพลางกล่าวถ้อย ทักทาย
ข้าคิดขอบคุณนาย ยั่งล้ำ
มาเยี่ยมภริยาวาย วางชีพ
เดิมก็อุปถัมภ์ซ้ำ บัดนี้ทวีคูณ

๘๑๖. พึ่งหนุนเมศรต้อง หฤทัย นักนา
จึ่งค่อยย่องเยื้องไป เบิดผ้า
ยลพักตร์จักเป็นใคร นอนแน่
พอพบประสพหน้า นี่แท้นางเมีย

๘๑๗. บีดเสียบพิศช้า เนิ่นนาน
เห็นแต่ผาดสันนิษฐาน เทียงแท้
ออกปากว่าสงสาร อัดอัด พี่เอย
อายุสั้นนักแล้ ล่วงลี้เร็วพลัน

ร่าย

๘๑๘. แล้วผันพักตร์มาหา เรียกอาบูหะซัน เล่าเหตุอันวุ่นวาย เถียงเรื่องตายบตก ยกมากล่าวทั้งมวล ปี่นบดีศวรกษัตริย์ กับพระรัตนนารี ถ้อยที่ต่างเถียงกัน พระนางผันเห็นแผก แปลกไปว่าเจ้ามรณ ส่วนอดีศรกาหลิบ ยกหยิบเหตุเล่าแถลง ชี้แจงเหตุนานาว่านอซาตอลตาย นางโฉมฉายไป่เชื่อ เพื่อเข้าใจผิดผัน ทุ่มเถียงกันบจบ ธจึ่งปรารภให้เรา มาเอาข่าวให้แน่ แต่เรามานึกในแม้นกลับไปกราบทูล ตามมูลซึ่งตนเห็น คงกลับเป็นประจบ ทบเข้าทางทรงธรรม์ อันหญิงนี้ยากนัก จักได้เชื่ออันใด มักเห็นไปผิดผิดไป่คืนคิดผิดชอบ เราจะประกอบจงดี อันซากผีจงรอ พอเราไป

ทูลแถลง ไประแวงเชื่อชัด จึ่งค่อยรัดรีบไป ผังเมื่อใดก็ได้
ตัวเราไสร้จะมา ส่งสรีราสักการ จะช่วยขานคำสวด จัดหมู่หมวด
แห่ศพ ให้ครบถ้วนทุกประการ บให้นานเนิ่นช้า สูจุ่งหยุดอยู่ถ้า
ค่อยเต้าคืนหลัง ก่อนนา

โคลง ๒

๘๑๙. หะซันพึงสั่งซั้น รับยุบลเหมาะหมั้น
หมดสิ้นทุกประการ

๘๒๐. ครั้นสั่งสารเสร็จแล้ว จึ่งเมศเรอแคล้ว
คลาดเต้าคืนมา.

๘๒๑. อาบูดูแต่ไกล้ จนตราบไกลจึ่งได้
กลับเข้าในเรือน

๘๒๒. เตือนเมียตื่นเถิดเจ้า ตายนักจักเลยเข้า
หีบแล้วลงดิน จริงนา

โคลง ๔

๘๒๓. เมียยินคำบอกแล้ว ลุกมา เร็วนา
ต่างชื่นชมปรีดา พูดจ้อ
เราทำนี่ตำรา เล่นอย่าง ใหม่เเฮ
เห็นจะไม่สิ้นข้อ คิดไว้จงดี

๘๒๔. เทวีจักขัดขวาง เคืองคำ
อันเมศเรอนำ บอกแจ้ง
เพราะเห็นกับเนตรสำ- คัญมั่น อยู่นา
จริงจะกลับเป็นแจ้ง ปดโบ้เสียคน

๘๒๕. คอยยลดูก่อนเจ้า อย่าเผลอ ใจเลย
สักครู่พอเมศเรอ กลับแล้ว
นางท้าวจักแคลงเธอ คงสอบ สวนนา
แม้ว่าผู้ใดแหว้ว จักแก้จงพลัน

ร่าย

๘๒๖. เจรจากันไปพลาง นั่งแลทางทั้งสอง มองช่องฝาบมิวาย จึ่งฝ่ายนายเมศเรอ คิดคำเธอสั่งใช้ เดินบได้รีรอ พอมาถึงทวาเรศ เหลือบเนตรดูภูบาล ทำอาการแย้มยิ้ม ปิมจะอดไป่ได้ คำนับไท้ลูบเกล้า บอกเงื่อนเค้าข้างดี กาหลิบมีบัญชา กรรโชกมาบัดดล อ้ายทาสคนชั่วช้า มึงมีหน้าหัวเราะ จะเยาะเย้ยผู้ใด การฤาไฉนจึงหัว ตัวกูใช้ให้ไป ว่ากระไรไม่ว่า ผ่าออกมาให้กระจ่าง สว่างว่าใครมอดไสร้ ผัวฤเมียบอกให้ แน่น้ำใจกูหน่อยรา

โคลง ๔

๘๒๗. อาบูอยู่ณห้อง เห็นสบาย พระเอย
อัวดัดดอกนางตาย แน่แท้
ทุกข์โศกหะซันคลาย กว่าเมื่อ ก่อนแฮ
ศพอยู่ที่ห้องแล้ บ่ได้ไปผัง

๘๒๘. พังทูลบเสร็จสิ้น เรื่องราว
กาหลิบสำรวลฉาว ฉ่ำก้อง
โชคเหาะสมเคราะห์คราว ดียิ่ง ดินา
สมซึ่งสัญญาพร้อง พร่ำไว้เต็มประตู

๘๒๙. เมื่อกูกับเจ้า โซบี– เดเฮย
พะนันแลกสวนมาลี กับห้อง
เดียวนี้ข่าวมาดี เบ็นสิทธิ์ เราเฮ
บำเหน็จจักให้ต้อง จิตต์เจ้าดั่งประสงค์

๘๓๐ ควรคงความชอบได้ นำความ ดีเฮ
มาบอกเมื่อคราวยาม อยากรู้
เล่าจุ่งตลอดตาม เห็นแน่ มานา
จงแจ่มกระจ่างผู้ ไหร่ม้วยมาเสนอ

๘๓๑. เมศเรอทูลเหตุนั้น ทุกประการ
กาหลิบพึงสำราญ ร่ำพร้อง
กูชอบทุกกิจปาน เอ็งประกอบ นักเฮ
จงคะนึงเทอญน้อง ดั่งนี้เบียไฉน

๘๓๒. สงสัยอยู่อีกบ้าง ประการ ใดฤา
อัวดัดยืนชนมาน ฤม้วย
หะซันวอดวายปราณ ฤาอยู่ ดีฤา
ข้อพะนันกันด้วย จักแพ้ฤายัง

๘๓๓. พึงคำจะเชื่อน้อย ฤามี
นอบเกศทูลกษัตริย์ ร่มเกล้า
พระหมายว่าวาที ทาสกล่าว จริงฤา
ข้าไม่เชื่อเท่าเผ้า พูดพร้องละเมอละมาย

๘๓๔. ลืมกายพูดแต่เพ้อ พวยไป
เถียงเนตรเถียงกรรณใคร เชื่อได้
ใช่เผลอสติไฉน จักเลอะ ลืมฤา
เห็นอยู่กับตาให้ ยักเยืองอย่างไร

๘๓๕. ใช่ใครอัวดัดแล้ว มาหา
บอกว่าผัวมรณา แน่แท้
ถามไถ่ไล่เลียงสา รพัตรพูด กันแฮ
หลัดหลัดชัดโสตแม้ ว่าม้วยมาไฉน

๘๓๖. อรทัยธิราชเจ้า สดับอรรถ ก่อนรา
ขอถวายความสัจ ต่อไท้
แม้นข้าพูดแพลงผลัด คำเปลี่ยน แปลงฤา
ขอพระเป็นใหญ่ได้ ทราบด้วยเป็นพะยาน

๘๓๗. อย่านานตายจากท้าว ทั้งสอง องค์นา
ข้าบาทรักเหลือปอง เลิศแล้ว
พระครอบพระปกครอง ข้าบาท
เป็นสุขทุกวันแผ้ว ผ่องเพียงเดือนเพ็ญ

๘๓๘. ข้าเห็นเป็นแน่นั้น นอซา ตอสเฮย
ม้วยมอดทอดสรีรา ห่อไว้
ยังอยู่แต่นายอา- บูหะ- ซันแฮ
ข้าบ่แกล้งใส่ไคล้ ดั่งนความจริง

๘๓๙. สุงสิงกำเริบอ้าย ตอแหล เอกเอย
อ้ายทาสชาติผันแปร โลกขว้ำ
เคืองขัดตรัสกรีวแหว หวาดหวั่น
กูจะยันมังซ้ำ สอบให้เห็นโกง

โคลง ๒

๘๔๐. เรียกโมงยามฝ่ายเผ้า ใครอยู่นั่นเร่งเต้า
สู่ข้าเร็วพลัน

๙๔๑. พึงสำคัญโกรธกริ้ว เร็วริบมาเบื้นริ้ว
เกือบร้อยรวมคน

๙๔๒. บอกบัดดลอย่าช้า เอาแต่ที่จริงอ้า
อ่อเจ้าเห็นไฉน

๙๔๓. คือใครมาสู่ข้า ก่อนเสด็จเจ้าหล้า
กล่าวถ้อยแต่จริง เทอญนา

โคลง ๔

๙๔๔. ฝูงหญิงพึงตรัสถ้อย คำถาม
ต่างต่างกราบทูลความ ต่อต้อง
อัวดัดอนุชทราม สวาทสู่ ท่านนา
คนอื่นบ่ได้พ้อง เนตรข้าสักคน

โคลง ๒

๙๔๕. บัดดลตรัสเรียกให้ ชาวพระคลังมาใกล้
ท่านแล้วจึ่งถาม

๙๔๖. จงบอกความถ่องแท้ กูสั่งอันใดแล้
หยิบให้นอซา– ตอลนา

โคลง ๕

๙๔๗. บัญชาให้หยิบก้อน กาญจนา
ตรวจสรรพนับไตรตรา ครบร้อย
กับผ้าดอกลดา ดวงมาศ
เขารับกลับคืนคล้อย คลาดห้องเรือนเขา

โคลง ๒

๙๔๘. นงเยาว์พึงกระชั้น ถามเมศเรอนั้น
ชาติอ้ายจัญไร

๙๔๙. จักว่าไฉนดั่นนั้น เอ็งก็ยินกูชั้น
เสร็จสิ้นทุกคำ

โคลง ๔

๙๕๐. อันลำโกหกนั้น มิงหมาย ดีฤๅ
กูบ่เชื่อระคาย เท่าก้อย
ชาวคลังและทั้งหลาย เขามาก นักนา
มิงจะมาพูดจ้อย เชื่อเจ้าฉันใด

ร่าย

๙๕๑. เบื้นจนใจจำอด ไป่นิ่งงดไป่ควร ครั้นจะสวนคำตอบ เหมือนยิ่งกอบโทโษ โตขึ้นทุกครั้งคราว ยาวไปไป่ชอบที่ ข้าอิงมเถียงเจ้า เสียเงื่อนเค้าแบบระบอบ บชอบแก่ตนก ดมิบังควรนัก การทรงศักดิ์ซึ่งใช้ กูก็ได้ประกอบ ทุกระบอบทูลชี้แจง เธอกลับแคลงเคลือบเห็น เบื้นว่าเรากลับกลอก บอกความจริงบเชื่อ เพื่อเบื้นวาสนาเรา เนานิ่งไปช้าช้า ถ้าเธอหายกลุ้มจิตต์ คงจะคิดเห็นตาม ความกูคอบคำตรง เขาจำนงนักชอบ นิ่งไป่ตอบวาจา ก้มหน้าตาสลด กำหนดแน่สำคัญ ว่าหะซันไป่ตาย อัวดัดวายชีวิต เบื้นแน่จิตต์ไป่แคลง แต่จักแสดงไป่ได้ จำงดอดปากไว้ เหตุด้วยกตัญญู อยู่นา

โคลง ๔

๙๕๒. ภูธรพึงแต่ต้น จนปลาย
สองฝ่ายต่างบรรยาย เรื่องพร้อง
ยั่งยืนอยู่บคลาย บเคลือบ แคลงเลย
เห็นเมศเรอกล่าวต้อง ถูกแท้ทุกคำ

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๘๕๓. แม่นยำอย่างนั้นแน่ นอนนัก
โซบิเดนงลักษณ์ กลับกรี้ว
ท่านหัวอยู่คักคัก ขันจัด จริงนา
ให้พักตร์ผันพักตร์พลิ้ว บอกใบ้เมศเรอ

๘๕๕. แน่เธอขอพูดบ้าง สักคำ หนึ่งนา
สังเกตดูแม่นยำ มากแล้ว
การที่ธกล่าวสำ- เหนียกแน่ ไฉนนา
ไปพบพะยานแผ้ว ผ่องให้เห็นควร

๘๕๕. สำนวนเมศรหมั้น คงนัก
เขาย่อมยินยลประจักษ์ เนตรด้วย
วาทีแน่แหล่งหลัก ปลายและ ต้นนา
ยืนว่าเมียดอกม้วย ใช่เจ้าอาบู

๘๕๖. พึงดูคำเจ้ากล่าว ยืนยัน
ง่อนแง่นไปสำคัญ เชื่อได้
ยังขืนจะดื้อดัน ไปฝ่าย เดียวนา
ส่งแต่เสียงไจ้ไจ้ จักสู้ ความตรง

๘๕๗. ทรงธรรม์ธิราชเจ้า จงโปรด ข้ารา
พูดดั่งยกหยิบโทษ ท่านไท้
จงงดอดพิโรธ ข้าก่อน พระเอย
ข้ามั่นหมายจิตต์ไว้ ว่าแกล้งทำกัน

๘๕๘. ทรงธรรม์แสร้งสั่งให้ เมศเรอ
นำข่าวไปจริงเสนอ แนะให้
ใช่ทำแต่อำเภอ ใจกล่าว เองนา
เพราะจะให้ข้าได้ เดือดร้อนอัปมาณ

๘๕๙. ภูบาลจงโปรดเกล้า ตามใจ ข้าราอิกมือ
ให้แต่งคนข้าไป จักประจักษ์ จริงนา
จริงเท็จจักเป็นไฉน ดอกข้าคงตาม
แม้นมั่นไป่ดันดือ

ร่าย

๘๖๐ ครั้นฟังความพระบาท ตรัสอนุญาตโดยใจ ตามแต่ในหฤทยา นางให้หาพระนม ผู้สนิทสนมเนิ่นนาน แต่เดิมกาลยังเยาว์ ผมพ่างเลาแลสกาว ขนคิ้วขาวพ้นหัก จักษุดีมีแรงเดินเหินแข็งปรีเปร่า เท่ากับสาวสคราญ นางบรรหารตระบัด แม่จงรัดรีบจรัล ไปพลันพลันไปดู เรือนอาบูหะซัน ฤๅจะผันพูดให้ชัด เรือนอัวดัดนั้นเอง แต่เพรงเป็นเรือนผัว ตัวตายตกนอซา พิจารณาจงถนัด ความซึ่งขัดขวางกัน กับทรงธรรม์บัดนี้ ชี้ให้เห็นผิดชอบ ดีจักขอบคุณนัก สิ่งของรักจะให้ บได้คิดราคา รีบกลับมาเร็วพลัน อย่าให้ทันนั่งถ้า ไปเร่งไปอย่าช้า รีบร้อนเร็วพลันเทอญนา

โคลง ๕

๘๖๑. สังสรรพ์ทุกสิ่งแล้ว พระนม
น้อมเกศกราบบังคม เคี่ยมไหว้
เปรมปรีดิ์โปร่งอารมณ์ ลาจาก ท่านนา
เดินด่วนโดยท่านใช้ จักช้าฤๅควร

ร่าย

๘๖๒. ส่วนอาบูหะซัน ผันพักตร์มองช่องฝา เห็นหญิงชราจรดล ยลพักตร์แน่พระนม สมดั่งจิตต์คิดไว้ ชะรอยธให้มาดู กูตายแน่ฤๅไฉน เขาเข้าใจเป็นชัด เร่งรัดเรียกภรรยา รีบเร็วมา

ทันที ทำจงดีอีกเตอ ข้อยจะเมอนอนตาย สูวุ่นวายดุจก่อน สั่งเสร็จอ่อนเอนกาย เมียชักชายผ้าทอง ของมเหสีประทาน คลุมกายปานคราวก่อน ผ่อนผ้าโพกปกหน้า ทำบ่ได้เนิ่นช้า เสร็จแล้วดิบดี แลนา

โคลง ๒

๘๖๓. นั่งโศกีละห้อย บ่นเร่งบ่นค้อยค้อย
คล่าวน้ำตานอง

๘๖๔. สองกรข้อนอกช้ำ เจ็บดั่งผีหัวขว้ำ
ติดตั้งกลางใจ

๘๖๕. ไป่ทันไรด่วนม้วย จงฆ่าข้าไปด้วย
จักได้พบกัน อีกแล

๘๖๖. หนีไปสวรรค์แต่ผู้ เดียวบ่บอกให้รู้
หลีกเร้นตนหนี ข้านา

๘๖๗. ยินดีใดด่วนผ้าย ทิ้งอยู่ผู้เดียวหม้าย
มีดกลุ้มกลัดแด

๘๖๘. แปรบเห็นพักตร์เจ้า จักอยู่จักยิ่งเศร้า
โศกต้องตายดี กว่าแล

โคลง ๔

๘๖๙. โศกีกำสรดไห้ โหยหา
ยินเยือกเย็นวิญญาณ์ ยิ่งล้ำ
ใครฟังบ่สงกา กลกระเหนีด นั้นเลย
พลอยโศกสงสารซ้ำ สะอื้นอกกรม

๘๗๐. พระนมสดับว้า หวั่นสมร
นั่งแนบนอซาตอล ปลอบเปลื้อง
อ้าแม่อย่าอาวรณ์ ทรวงโศก นักเลย
ในโลกม้วยเบื้นเบื้อง น่าแล้วธรรมเนียม
๘๗๑. เหลือเกรียมครมอกแท้ แม่คุณ ลูกเฮย
ตกต่ำแล้วสถุล ชั่วช้า
ดุจก่อถะเกิงกุณฑ์ กลางอก
เพราะพรากจากผัวข้า ดุจเกล้าขาดรอน
๘๗๒. บังอรอัคเรศเจ้า เจิมเศียร เราแฮ
ปองจะให้สถิตเสถียร ค่ำเช้า
ฤๅกลายกลับมาเบียฬ ชีวาต มานา
จำพรากจากบาทเจ้า เพราะไร้ผัวขวัญ
๘๗๓. หะซันเสมอชีพโ อนิจจา
ใดขัดเคืองหฤทยา จึ่งม้วย
อุส่าห์ระวังสา รพัตรไป้ ประมาทเลย
ชอบสิ่งใดโดยด้วย บ่ได้ขัดใจ
๘๗๔. เบื้นไฉนจึ่งด่วนทิ้ง น้องไป พ่ออา
โกรธบ่บอกเหตุไฉน ทราบบ้าง
ถึงโกรธเท่าใดใด ควรด่า ว่าแฮ
ฤๅรวดเร็วทิ้งร้าง เริดให้ครวญหา
๘๗๕. เวรามาบีบคั้น ก่อเข็ญ
น้ำเนตรตกอกเย็น เยือกไข้
บมีที่ผ่อนเบื้น สุขต่อ ไปนา
พลางสะอึกสะอื้นไห้ เกลือกกลิ้งกลางเรือน

๘๗๖. พระนมเบือนหน้าเช็ดน้ำตา
สังเวชจิตต์อนิจจา ลูกน้อย
แม่คิดขัดเคืองสา- หัสยิ่ง นักแฮ
ช่างเท็จมารษาถ้อย กลับกลิ้งกลายความ

๘๗๗. หน้าครามภายนอกน้ำใจดำ ด้วยนา
โกหกพกลมทำ วุ่นว้า
คิดมาน่าแค้นคำ มันกล่าว
โทษจะหนักนักล้า ลดได้ฉันใด

๘๗๘. คือใครทำเหตุให้นฤบาล
เคืองขัดกับนงคราญ เข่นเข้น
โดยฤทธิ์ต่อแหลปาน ลิ้นจะกวด สองแฮ
ชอบแต่ตัดหัวเส้น เสียบให้ฦากิน

๘๗๙. ไป่ยินจักเล่าให้จงพึง
มันแค่นกราบทูลดัง กระน้
ว่านายทะซันยัง อยู่ตอก
เจ้าและวายชีพชั้ ชัดอ้างออกตรง

๘๘๐. ยุยงส่งส่อให้ทรงธรรม์
กับพะนางทะเลาะกัน ก็กล้อง
คืออ้ายเมศเรอมัน โกหก
จึ่งแม่จำมาห้อง สืบให้ชัดเจน

๘๘๑. กรรมเวรใดจึ่งได้เป็นปาน ฉะนี้รา
เขาพูดไป่มีสาร สุดแท้
ข้าทุกข์ยิ่งประมาณ มีแต่ โศกนา
เพราะคิดถึงผัวแม้ มอดได้ตามตาย

โคลง ๒

๙๙๒. พลางทอดกายเกลือกกลิ้ง ผัวลูกมละทิ้ง
ลูกไว้เอกา

๙๙๓. ใครจะยารอดได้ ให้ลูกตัดหัวให้
บ่ได้เสียดาย เลยนา

๙๙๔. บเห็อดหายละห้อย พลางร่ำน้ำเนตรย้อย
หยาดเปื้อนแก้มคาง คร่ำนา

๙๙๕. นางนมใจระเริ่ม มือสั่นเสียงเทิ่มเทิ่ม
หวาดว้าใจตน

๙๙๖. สงสารทนบ่ได้ น้ำเนตรอาบหน้าไห้
บ่นเพ้อพึมพัม

๙๙๗. กรรมเอ่ยกรรมลูกแก้ว ผัวจิ่งจำคลาดแคล้ว
แต่เจ้ายังสาว

๙๙๘. คราวเคราะห์คราวโทษแล้ว จงระงับทุกข์แผ้ว
ผ่อนให้เบาบาง

๙๙๙. พลางปลอบพลางย่องเย้อง ไปที่หะซันเปลื้อง
ปกหน้าเบิดดู

โคลง ๔

๙๑๐. เห็นอาบูหลับเนตรปิ้ม มรณา
ข้อนอกโอ้อนิจจา มอดม้วย
กลับคลุมซ่งพัสตรา บิดเกศ
ผันพักตร์มาพูดด้วย ลูกน้อยนอซา

๙๕๑. แม่ลาไปก่อนแล้ว ลูกเอย
บอย่ากกลับหลังเลย ละเจ้า
แม้นมาแต่เยื่อนเฉย กิจไป่ มีฤๅ
แม่จะอยู่เพื่อนเผ้า ศพด้วยบไป
๙๕๒. จนใจด้วยท่านใช้ ตนมา
อยู่เนิ่นเกินเวลา ไป่ได้
จักเร็วรีบนำอา การกราบ ทูลเธ
เปลื้องปลดมลทินให้ ห่างพ้นพระนาง
๙๕๓. ล้างคำโจรป่าอ้าย ทรยศ
มันสุดสามารถสบถ ต่อไท้
จักจำแนกคำคด จงกระจ่าง
ทูลพระนางเธอให้ เสร็จสิ้นกังขา

ร่าย

๙๕๔. กล่าววาจาเสร็จแล้ว นางคลาดแคล้วครรไล ออกไปแล้วหับทวาร รีบสู่สถานนางพระยา ส่วนนอชาเสร็จธุระ เห็นว่าจะไป่กลับ จึ่งได้หับทวารไว้ ดีใจได้การดี หยุดโศกยืมแถ่ง ผ้าขาวแบ่งชายซับ จับเสกผ้าคลุมผัว มือฉุดตัวขึ้นพลัน ชวนกันไปนั่งเตียง เคียงหน้าต่างคอยยล ผู้คนอันจะมา เพื่อตรวจตราอีกครั้ง จะได้ตั้งแก้ไข ได้ทันใดบ่ช้า แต่มุ่งมองคอยถ้า ไป่เว้นวางใจเลยนา

โคลง ๓

๙๕๕. ในกษณะนั้นพระนม เร่งชื่นชมใช่น้อย
เพราะว่าสมดั่งถ้อย ที่เจ้าตนเถียง

๙๙๖. เพียงชราเคยย่อง เดินคล่องกว่าเก่าแม้
ดุจเมื่อยังสาวแล้ บอกเค้าความดี
๙๙๗. อีกหมายมีรางวัล อยากได้ครันรีบเต้า
ครู่หนึ่งจึงย่างเข้า สู่ห้องนงคราญ
๙๙๘. เกือบวายปราณหอบรวน จวนกำลังหมดสิ้น
ยืนกระแหม่วท้องลิ้น ยืนอ้าปากหาย ใจนา

โคลง ๒

๙๙๙. คลายเหนื่อยทูลเล่าแจ้ง สิ้นทุกสิ่งพรายแผร้ง
ละเอียดถ้วนทุกประการ
๑๐๐. ส่วนเยาวมาลย์สดับแล้ว ดีพระทัยผ่องแผ้ว
เล่ห์เพียงสงคราม ชะนะแล

โคลง ๔

๑๐๑. ฟังความจบเรื่องแล้ว สั่งพลัน
ทูลแด่ไท้ทรงธรรม์ อีกครั้ง
พระองค์สิสำคัญ เราจริต เสียนา
จักค่อยคลายคลั่งตั้ง แต่นี้ต่อไป
๑๐๒. หนึ่งไขความบอกอ้าย ทาสดำ
ซึ่งยิ่งยวดอย่างระยำ ปลอกปลิ้น
ช่างพิดช่างทูลนำ เหตุยั่ง ยืนนา
ให้ทราบว่าทราบสิ้น สบต้องกว่ามัน

ร่าย

๑๐๓. น้อยใจครันเมศเรอ พระนางเธอกรีวกราด หวาดถมลบมีสุข ความสัจทุกข้อคำ มิได้งำเงื่อนปด คิดคดต่อนาง พระยา ดั่งฤๅมากลับกลาย เป็นมุ่งหมายสู้รบ ด่าว่าครบทุกสิ่ง

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

ยิ่งมีความโทมนัสส์ บัดยินคำพระนม กลับทับถมทอดเท พูดเสเพลโกหก ยกหยิบเหตุหันเหียน เจียนจะเอาชีวิต คิดหาชอบแต่ตน ความผิดประดนผู้อื่น อีเฒ่าตื่นตายห่า กูอยากฆ่าอยากแกง ให้เต็มแรงรังแก ตอแหลแปรสดสด อดใจไว้เพราะกลัว ลำพังตัวบัดชบ กูจะตบให้ยับ เมี่ยนบนับคะเนคะแนน พอทดแทนแก่มัน นั่งกัดฟันกรอดกรอด ทอดตาดูบมิวาง . พอพระนางสั่งสาร ให้แถลงการให้พึง สมสบดั่งจิตต์นึก อกทึกทึกคันปาก อยากจะเถียงกลางคัน แต่บทันเล่าเสร็จ เพราะจะเผด็จง่ายดาย ไม่เหมือนกายนางพระยา เครงอาญาจำงด อันยศเสมอกัน จะเถียงมันได้ถนัด จับให้ชัดโกหก ยกหยิบให้เห็นจริง หายสุงสิงกำเริบ ทำตนเติบยุบยอบ คิดตรองตอบเต็มแรง พอเสร็จแสดงจบเท้า ยกหัตถ์เฮ้ยออเจ้า ช่างรู้ผ่อนผัน ดีแฮ

โคลง ๔

๘๐๔. ฟันหักหัวหงอกเพียง ดอกเลา
หาสัจสักคำเอา ไป่ได้
เห็นอยู่กับตาเรา อัวตัด ตายแฮ
ศพทอดผัวกอดให้ หว่างห้องเราเห็น

๘๐๕. ไป่เย็นยินตอบร้อน เต็มแรง
มิงแหละโกหกแพลง พลิกขว้ำ
ลวงโลกไป่คิดแสยง ใจต่อ พระนา
ยังจะทุ่มเถียงซ้ำ จับโบ้ปดกู

๘๐๖. ไปดูมาบัดน้ เก่ตา
เม่อหะซันมรณา แน่แล้ว
นางเม่ยแม่นอซา- ตอลอยู่ ดีแฮ
มึงจะกลับจริงแผ้ว ผ่องให้เป็นโกง

๘๐๗. อย่าโผงเราใช่ผู้ หาความ ผิดนา
แกแหละคิดพยายาม ฆ่าข้า
เสียดส่อต่อเติมตาม แต่โปรด ปรานแฮ
เห็นแต่บำเหน็จผล้า ชีพผู้อื่นตาย

๘๐๘. หยาบคายคำถ้อยกล่าว เคืองหู
ต่อพักตร์สองปิ่นภู- ธเรศไท้
กพดเพราะกด มาเมอ กแฮ
ยกหยิบความชั่วให้ แปดเปื้อนกูไย

๘๐๙. อรทัยรับสั่งให้ พิจารณ์
กูกี่ทูลแต่สาร สัจสิ้น
โดยเหตุที่เป็นปาน ตาพบ เห็นแฮ
กูไม่กล้าปลอกปลิ้น ปดแม้นมึงเป็น

๘๑๐. เราเห็นเสร็จสิ้นหมด แล้วยาย
นิ่งเฉิดอย่าวุ่นวาย พูดเพ้อ
แกหลงเลอะงมงาย เพราะแก่ นักแฮ
พูดออกพล่ามเพ้อเจ้อ จะบ้าจริงจัง

โคลง ๒

๘๑๑. ฟังคำผันผิดแท้ นางพิโรธนักแล้
เล่ห์เพี้ยงไฟกัลป์

๕๑๒. ส่วนทรงธรรม์สดับถ้อย เห็นปลาดไม่น้อย
นึกหน้าสงสัย จริงนา

โคลง ๕

๕๑๓. ภูวไนยกล่าวถ้อยต่อ มเหสี
พี่พิเคราะห์ดูคดี แปลกแท้
ที่หนึ่งพี่ปดที หลังนุช ปดนา
ซ้ำเมศเรอปดแล้ ตลอดทั้งพระนม

๕๑๔. บรรสมทั้งสี่สิ้น ด้วยกัน
สี่ปดสี่คนขัน คาบน้ำ
อย่าเลยจะผายผัน ทั้งสี่ แลนา
สี่บสอบทั้งสี่ช้ำ ปดนั้นคือใคร

๕๑๕. ไฉนคงประจักษ์ด้วย นัยนา เราเฮย
จึงจะหมดกังขา ขาดได้
ตรัสพลางย่างเยื้องคลา จากอาสน์
สาวสุรางค์ตามไท้ ท่านล้ำเหล่หลาย

ร่าย

๕๑๖. อำมาตย์นายเมศเรอ นำเสด็จเธอสู่ลาศ ยาตรไปเบื้องทวารา อ่อนเกศาบังคมทูล ว่านเรศูรเจ้าหล้า ข้าคิดยิ่งยินดี พระองค์มีปัญญา กอบปรีชาเชี่ยวแท้ ดำริแก้การกลี ซึ่งมิดีร้ายกาจ คำข้าบาททูลฉลอง คงสบคลองพระเนตร จักทราบเหตุแท้เที่ยง เบื้องทุกข์ข้าเบาบาง ซึ่งพระนางธกรัวกราด ด้วยอำนาจอกุศล

ดลบันดาลธใช้ พระนมให้ไปสอบ ส่วนแกกรอมเต็มชรา มิวาจาเลื่อนไหล จำอันใดบได้ ไผล้เอาหน้าเป็นหลัง จะเชื่อพึงบหมั้นครั้นธเสด็จด้วยพระองค์ ทรงเห็นครบทุกอย่าง จะกระจ่างเจนจัดทราบจริงชัดถ่องแท้ ว่าแก่หลงเลอะแล้ พูดล้วนเหลวไหล สิ้นแล

โคลง ๒

๕๑๗. พระนมได้สดับถ้อย คิดขัดใจไม่น้อย
นิ่งไว้ไป่คง อยู่เลย

๕๑๘. มิงแหละหลงเลอะบ้า พูดมากปากกล้าจ้า
จักได้ดูดี บัดนี้

ร่าย

๕๑๙. จรลีโดยลำดับ ตรงห้องหับอาบ เขามองดูมิวาย เห็นธผันผายเสด็จมา ทั้งชายามเหลี ฝูงสตรีมากหลาย นายยุนุกนำเดิน ดำเนินมาสมคิด เขาก็สะกิดภรรยา คือราชาจะเข้าเยยมเรือนเหย้าเราแล้ว ควรผ่องแผ้วปรีดา เป็นวาสนายิ่งนัก ส่วนเมียรักครั้นพึง ทอดตายังช่องมอง โลมาสยองสยบเกล้า คือว่าพระเป็นเจ้า แน่แท้เสด็จมา นี่นา

โคลง ๔

๕๒๐. อนิจจาไป่รอดแท้ สองชี- วิตแฮ
จะคิดฉันใดดี ดังนี้
จนจิตต์คิดบมี ทางออก แล้วแฮ
ผิดเพราะเจ้าหากชี้ ช่องให้ทำเอง

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๕๒๑. อย่าเกรงเลยบ่ได้ เป็นใด ดอกนา
บอกแต่แรกลืมไป หมดแล้ว
สองเรารีบมาไส– ยาสน์ดุจ ตายแฮ
ดั่งเมื่อก่อนนอนแล้ว สักน้อยเสร็จการ

๕๒๒. วานไวอย่าเนิ่นช้า นานนัก
เกลือกว่าพระทรงศักดิ์ เสด็จพ้อง
ต่อไปพี่เองจัก คิดอ่าน
คงบ่พาโทษต้อง ตกเจ้าอย่ากลัว

ร่าย

๕๒๓. สองเตรียมตัวบมิช้า ชักผืนผ้าดวงสุวรรณ ซึ่งทรง
ธรรม์มหิมี ปราณีจัดประทาน ถือลนลานมานอน ตอนกลางเรือน
คนละข้าง ชักผ้ากว้างคลุมกาย ดุจตายยังแต่ศพ นิ่งสงบมิติง
ดั่งตายจริงเช่นแกล้ง ใครบทราบเล่ห์แสร้ง สะดุ้งตกใจ ยิ่งนา

โคลง ๕

๕๒๔. ภูวไนยเสด็จด้วย สาวสนม
งามเงื่อนเตือนตาชม ใช่น้อย
ยุรยาตรบาทนุกรม ลำดับ มานา
ถึงคฤหเมศเรอคล้อย แข่งเข้าเบียดทวาร

๕๒๕. นฤบาลเยื้องย่างเข้า ในเค– หาเฮย
แล้วจึ่งโซบิเด ติดต้อย

เมศเรอพระนมคะเน การชอบ ควรนา
อีกสนมใหญ่น้อย ติดเต้าตามจรัล

๕๒๖. อัศจรรย์ใจยิ่งพ้น คณนา
ไยจึ่งเป็นสองรา ร่วมม้วย
ยืนนิ่งไม่ติงกา- ยาหยุด ฉงนเอย
ใดดั่งนี้หนอด้วย เหตุอ้าอันใด

๕๒๗. ใครใครไม่ทราบเค้า คิดไฉน
ต่างต่างจนจิตต์ใจ ทั่วผู้
ซึ่งโซบิเดไข คำกราบ ทูลเอย
เป็นอย่างไรไม่รู้ ดั่งนี้อนิจจา

๕๒๘. มรณาทั้งคู่แล้ว เหลือสง- สารเอย
เหตุนี้เพราะพระองค์ หากแกล้ง
บ่าวข้าจึ่งปลดปลง ชนม์ชีพ
เพราะพระจะทำแสร้ง ใส่ให้สมคำ

๕๒๙. ฤๅรอยกำสรดเศร้า หมองนัก
ร้องร่ำถึงผัวรัก ตรามม้วย
อนิจจาน่าอกหัก อัวดัด กูเฮย
ผัวมอดมาตายด้วย ดั่งได้นัดกัน

๕๓๐. ทรงธรรม์ตรัสตอบถ้อย เทวี
คิดมากจนเกินดี ดุจร้าย
นางเมียแหละมารศรี ตายก่อน
ผักรักจักเป็นหม้าย จึ่งม้วยตนตาม

๘๓๑. จบความเป็นเสร็จสิ้น สัญญา
ซึ่งพะนันกันมา ก่อนนั้น
ตำหนักนุชเลขา เป็นขาด พี่เฮย
ต้องมอบพี่หมดหมั้น แม่นแล้วอย่าแคลง

๘๓๒. ขอแสดงความคิดบ้าง สักวาร
เห็หว่าราชอุทยาน ท่านไท้
เป็นสิทธิเสร็จตามการ พะนันต่อ กันแฮ
เพราะเหตุข้าใช้ให้ แม่เถ้ามาดู

๘๓๓. อาบูตายเสร็จแล้ว เห็นนอน อยู่แฮ
ยังแต่นอซาตอล ร่ำไท้
ภายหลังเมื่อภธร ใช้เมส- เรอนา
เพราะทุกข์โศกหนักไสร้ จึงสิ้นสุดปราณ

๘๓๔. พึงสารดูสบต้อง ตามการ
เห็นจะแพ้เยาว์มาลย์ แม่นแท้
คิดดูก็ยังดาล ใจอัศ- จรรย์นา
ยังบ่หมดใจแม้ จะต้องปราชัย

โคลง ๒

๘๓๕. คิดฉันใดจะรู้ จงถนัดว่าผู้
ไหร่ม้วยก่อนหลัง

โคลง ๓

๘๓๖. คิดดูยังวนเวียน เพียรฉันใดจะได้
ทราบเหตุอันจริงให้ สบข้อสำคัญ ใจนา

ร่าย

๘๓๗. หะซันจักตายก่อน กะหมั่ง นางเมียอ่อนอกใจ กะหมั่ง ตายตามไปโดยรัก กะหมั่ง ฤๅยังจักไป่หมั้น กะหมั่ง นางเมียนั้นบรรลัย กะหมั่ง อาบูใจหม่นหมาง กะหมั่ง จิ่งวาย วางด้วยโศก กะหมั่ง ฤๅบริโภคยาพิษ กะหมั่ง คิดผูกคอจน ตาย กะหมั่ง ทิ่มแทงกายให้ม้วย กะหมั่ง ฤๅมรณ์ด้วยกลั้น จิตต์ กะหมั่ง คิดฉันใดดั่งนี้ จิ่งหลีกตายลับสี บ่แจ้งสักคำ หนึ่งเลย

โคลง ๒

๘๓๘. จักคลำเหตุบ่ได้ ลดพระองค์ลงใกล้
ศัพทั้งสองรา

๘๓๙. ทรงทัศนาเขม้น หาเหตุซึ่งเอบเร้น
ต่อสู้การพะนัน

โคลง ๔

๘๔๐. ทรงธรรมประกาศด้วย วาจา
ใครหากนำเหตุมา บอกอ้าง
ในการภริยาสา– มีคู่ นี้แฮ
ใครมลายชีพร้าง เริดสิ้นก่อนกัน

๘๔๑ สุวรรณพันลิ่มถ้วน ถึนับ
บำเหน็จปูนปานกับ ทรู้
แพ้ชะนะจะได้จับ จงมั่น คงแฮ
ดีกว่ามัวอัดอู้ อกอั้นตันใจ

๙๔๒. ทันใดเสียงพูดได้ ยินถนัด
ตรงสพหะซันชัด ถี่ถ้อย
พระองค์เอกอิสสรขัด- ติยราช ข้าเฮย
ตายก่อนคือข้าน้อย แน่แล้วขอประทาน

ร่าย

๙๔๓. หะซันคลานเข้ามา กอดบาทาปิ่นกษัตริย์ ส่วนอัวตัด
ภรรยา สุกขนมาทั้งโปง วิ่งตะโพงกอดบาท พระนางนาฏนารี
เทวีร้องสุดเสียง พระสนมเพียงขวัญหาย เสียงเวยวายกึกก้อง
คิดว่าผีหลอกร้อง ฟ่างเพียงเรือนพัง เพิกนา

โคลง ๔

๙๔๔. อกยังระทึกเต้น ตื่นภัย
จะวิ่งหนีทางไหน จะพ้น
เพ่งพิศพินิจไป เบื้องอยู่ ดอกฤๅ
คลายวิตกอกข้น ขุกร้องทักทาย

๙๔๕. หลายอย่างมิ่งแกล้งแต่ ทำกู
ทุกข์โศกน้ำตาพรู เพราะเจ้า
เห็นหน้ากลับเอ็นดู อยู่หน่อย
ว่าไปตายดั่งเค้า คาดไว้แต่หลัง

๙๔๖. กูยังรักใคร่แท้ ตัวเอง
มิ่งหลอกเล่นหลายเพลง บิดพลิ้ว
อันโทษที่ทำเพรง กูยก ให้แฮ
เพราะรักหักโกรธกริ้ว ดับได้โดยพลัน

๕๔๗. ทรงธรรม์กาหลิบเผ้า แผ่นไผท
ตริมากหากห่างไกล ขลาดคร้าม
พึงคำหะซันไข คำรับ บนแฮ
แล้วลุกคลานงุ่มหง้าม กอดเบื้องบาทา
๕๔๘. ราชาสนุกแท้ สรวลสันต์ นักแฮ
ประภาษถามหะซัน บ่ช้า
มึงจะฆ่ากบรร- ลัยเพราะ สรวลฤๅ
จึงคิดดั่งนี้อ้า ประโยชน์อ้างอันใด
๕๔๙. อย่างไรจึงคิดเหล้น กับฉัน นี้เฮย
เอาตระหนกอกครัน ดั่งนี้
บ่ได้คิดบ้องกัน ตัวต้น เจ้าแฮ
จะประสงค์ใดชี้ ออกให้เห็นความ
๕๕๐. พึงถามบสะทกสะท้าน หฤทัย
ข้าแต่พระภูวไนย ปั่นเกล้า
ข้าบาทคิดการไฉน จะกราบ ทูลแฮ
บปกบิดพระเจ้า จุ่งแจ้งบาทบงสุ์
ร่าย
๕๕๑. เดิมพระองค์กรุณา ข้าบาทมาชุบเลี้ยง พระคุณเพี้ยง
พสุธา แลนภากาศควบ รวบกันชั่งยังหย่อน ห่อนหนักทัดเทียม
ทัน ทุกสิ่งสรรพ์พระราชทาน พูนเกษมศานต์สุขสบาย ภายหลัง
สองบพิตร ยังมีจิตต์สังเวช เหตุข้าไร้ภรรยา จักเสน่หาร่วมห้อง
พ้องจิตต์รักสาวใช้ ท้าวธก็ให้บมิหวง สฤษฎ์การปวงวิวาห์ นอซา
ตอลอัวดัด จักให้เป็นภรรยา ทั้งพัสตราเงินทอง กองให้มาก
เหลือนับ สำหรับให้เป็นทุน คุณเท่านี้เหลือหลาย ยังไป่วายให้

บ้น บเว้นวันเนิ่นนาน เรียกประทานเนืองเนือง ไป่คิดเปลือง ปลดเหน ข้าบาทแสนชั่วช้า คิดวุ่นว้ามัวเมา เอาแต่เล่นเป็นนิจ บคิดสำนึกตน จนทรัพย์สิ้นศูนย์หมด ปลดใช้หนี้บมิหลอ ไป่มีพอจ่ายกิน จึ่งกลับถวิลถึงกาย เมื่อยามวายอาหาร ดาลเดือดทุกข์ทำงน แสนขัดสนยิ่งนัก ครั้นว่าจักบังคมทูล แด่นเรศรทรงทราบ คงลุลาภเหลือหลาย แต่นึกหมายบมิควร กวนเบืองบาทยุคล เพราะตัวซนทำเอง เพรงพระคุณเป็นอนันต์ ยังไป่ทันตอบสนอง ไป่ควรปองกวนอีก ครั้นจะหลีกไปหา ขอมารดาก็อาย มารดาหมายจะพึ่ง ซึ่งพระองค์อนุญาต ให้เผ้าบาทใกล้พระองค์ ทรงกรุณาเป็นเอนก ยังโหยกเหยกจนยาก เสียใจมากบมิวาง บรางรอดชีวาตม์ เพื่อคิดคาดไป่สม จักระทมทุกข์ทวี เห็นบดีบควรคิดใคร่ครวญถ้วนถี่ ยลแต่ที่จะประกอบ เป็วความชอบอันใดในพระบาทเรณู จนภูธรประทาน ค้นคิดนานเนิ่นช้า ใช่จักร้าโดยง่าย ผ่ายอาหารบริโภค เล็งในโลกไป่มี เยียวยาชีวิตตน จึ่งขวนขวายทำการ ปานดั่งนี้เพราะเห็น ว่าจะเป็นความชอบ กอบสำรวลสำราญ เบิกบานพระหฤทัย นับเนื่องในบำรุง ผะดุงพระองค์ให้เกษม เปรมปรีดาปราโมทย์ โทษใดผิดคิดบควร ทั้งมวลจงเมตตา อดโทษานุโทษ โปรดข้าเผ้าภักดี มีจิตต์ตั้งกตัญญูต่อภูบดีผ่านเกล้า ถวิลทุกยามเย็นเช้า แต่ตั้งตอบสนอง คุณนา

โคลง ๕

๑๕๖๒. ทั้งสองกษัตริย์ได้ สดับสาร
เห็นประหลาดเหลือประมาณ คิดเหล้น
ใครคิดบ่มีปาน ความคิด เขาเฮ
คิดเช่นนี้ได้เว้น แต่เจ้าสองคน

๕๕๓. ยลพักตร์บได้แต่ จักหัว ไปรา
หัวภริยาหัวผัว จัดจ้าน
หัวตัวต่างตนมัว เถียงทะเลาะ กันแฮ
หัวพระนมต่อต้าน กับด้วยเมศเรอ

๕๕๔. เธอหัวบมิขัง ขัดเคือง
หัวแหบหิวใจเปลือง ปลาบท้อง
พระสนมอเนกเนือง กันนั่ง หัวแฮ
เสียงกระเกริกเกรียวก้อง เซ็กห้องเสียงหัว

๕๕๕. อย่ากลัวความผิดเฮย ตามกู ไปรา
กูจะให้ทองสู ซ่งพร้อง
เอ็งคิดชอบกลกู เห็นขบ ขันแฮ
บมิตายเลยต้อง เร่าร้อนรนใจ

๕๕๖. อรทัยอัดเรศผู้ มหิษ
จึงกราบทูลสวามี ท่านไท้
พระองค์หากปราณี ให้แต่ ผัวนา
ข้าจะออกอีกให้ ส่วนข้างนางเมีย

โคลง ๔

๕๕๗. ไป่คิดเสียสมนึก หะซันคึกขึ้นมาก ยินมลาก เหลือประมาณ ตามภูบาลเสด็จดล ยังมณเฑียรท่านไท้ บัดธสั่งให้ชาวคลัง ทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน รีบแยกไปหยิบสุวรรณ คลังละพันลิ่มนับ ขนมาฉับบมินาน ท้าวธประทานแก่หะซัน ถ้วนถึงพันไตรตรา ส่วนนางพระยาก็ให้ อัวดัดได้เสมอสมาน รวมรายการซึ่งคิดประสิทธิทรัพย์สี่ครั้ง ทั้งสองคนด้วยกัน สองพันสองเศษร้อย ได้มากบมิน้อย น่าปลื้มใจครัน แลนา

โคลง ๔

๙๕๘. หะซันอัวดัดได้ ทองประทาน
หน้าเบิกดุจบัวบาน ร่อน้ำ
กราบลงแทบบทมาลย์ สองกษัตริย์
พระเดชพระคุณล้ำ เลิศฟ้าดินแดน

๙๕๙. จักแทนคุณราชด้วย ใดใด ก็ดี
บมิสบเสมอใจ จิตต์ตั้ง
ขอฉลองบทรัชไป ตราบชีพ มลายเยย
พระเดชพระคุณกั้ง เกศคุ้งวันตาย

๙๖๐ ไป่คลายปฏิพัทธ์พู้น ภักดี
พระก็โปรดปราณี ยิ่งล้ำ
สองสุขเกษมศรี สนองบาท พระนา
ตระลอดชีวิตซ้ำ สืบเชื้อวงศ์หลาย

๙๖๑. บรรยายนิทเทสเบื้อง โบราณ
อรับร่ำเรื่องนิทาน เก่าก้
แสดงโดยดับพิสดาร เต็มเรื่อง
ผู้หลับตื่นชื่นชื้น ชออ้างฉะบับบูรพ์

๙๖๒. ฮารูนอัลราษจิดขื้น นามปรา-กฏเฮย
เป็นมหาธรรมา- ธิกแท้
นิทานเรื่องนานา มีมาก
ชมว่าเลิศแล้วแล้ ยิ่งล้ำกษัตริย์หลาย

๕๖๓. ความหมายในเรื่องนี้ หะซัน
คบเพื่อนมากมายครัน นับร้อย
ยามขัดสลัดพลัน แพลงหมด
คบบ่มีคุณน้อย หนึ่งให้ภัยขู

๕๖๔. คบภูธเรศเจ้า ธรณี ดลฤๅ
อาจส่งเป็นกษัตรีย์ ดุจพร้อง
คบถูกทีคนดี เดียวดุจ ร้อยแฮ
คบเพื่อนจำเพียรต้อง เลือกซ้ำหลายครา

๕๖๕. เวลามีสุขล้น เหลือเหลิง
ปล่อยจิตต์คิดละเลิง โล่งแล้ว
ถึงทุกข์แทบบ่นเบิ่ง เปลืองชีพ
เพื่อนักมักไม่แคล้ว เหตร้ายเร็วถึง

๕๖๖. คำนึงรู้สึกแล้ว ละพยศ เสียเฮย
ดีจงกลับปรากฏ อีกครั้ง
ลุลาภตราบตัวปลด ปลงชีพ
ควรยุดสติรั้ง อย่าเต้นตีนบุญ

๕๖๗. เป็นคุณแต่เท่านี้ แนะความ
นอกจากนนเหลือหลาม แหลกเปอน
เรียงเรียบเรื่องราวตาม ฉะบับจบ ลงแฮ
สำหรับนักเลงเอ็อน อ่านเหล้นเห็นขัน

๕๖๘. เกลาฉันท์กลั่นน้ำนับ เสมอสมาน กันฤๅ
เหลวแหลกบมีสาร สอบก้อน
สำหรับระงับดาล แดเร่า ร้อนแฮ
หยิบส่งลงหัตถ์ช้อน เชิดได้ในมือ

๕๖๙. ถือไว้ไป่อยู่ช้า เหลวละลาย หมดเฮย
พึ่งเที่ยวเดียวคืนคลาย จัดแล้ว
น้ำแข็งคู่บรรยาย โคลงเร่อง นี่แฮ
ได้แต่ยลยามแผ้ว แผ่วร้อนคราวเดียว

๕๗๐. นึกเฉลียวเกรงปราชญ์ผู้ พานพบ
จักติเตียนปรารภ ว่าพุ้ง
หนึ่งแบบบ่เคยสบ หูแต่ เดิมแฮ
พึ่งแต่ต้นจนคุ้ง จบล้วนตลกหลาม

๕๗๑. เรียงตามฉะบับข้าง อังกฤษ
กางสมุดออกประดิษฐ์ กาพย์นี้
ตามฉะบับบ่ได้คิด คะเนแต่ง เองนา
อย่างเรื่องเขาคิดชี้ เชนเพื่อพระอภัย

๕๗๒. ผู้ใดทราบอ่านรู้ ภาษา
อังกฤษคงพบหา อ่านหง้าย
แต่คำร่ำเรียงมา ไป่หมด เหมือนแฮ
เป็นแต่เรื่องราวละม้าย ไม่เพี้ยนผิดความ

๕๗๓. ยามทำบ่ได้จัด แปลเรียง ความเฮย
เป็นแต่อ่านเองเพียง ทราบแล้ว
เติมบ้างตัดบ้างเคียง เทียบเรื่อง ง่ายแฮ
ใครใคร่ทราบละเอียดแผ้ว อ่านเบื่องฉะบับบรรพ์

๕๗๔. เชิงฉันท์กลอนกาพย์ข้อง ขัดขวาง
อายจิตต์คิดระคาง ครั่นคร้าม
วานใครช่วยคิดขนาง บทราบ ความแฮ
จนจิตต์จำงุ่มหง้าม แต่งเหล้นตามแกน

๙๗๕. แทนของแจกให้แก่ พระวงศ์ ปวงเฮย
ซึ่งเสด็จทุกพระองค์ พรั่งพร้อม
ในวันวิวิธมง- คลเปลี่ยน บีแฮ
ทราบเรื่องยลรูปน้อม จิตต์ให้ยินดี
๙๙๖. ศรีสวัสดิสฤษฎ์พร้อม ไพศาล โสดเทอญ
ทั่วพระวงศ์นฤบาล เบิกหน้า
ยืนชีพชุ่มสุขมาน ปราโมทย์
ยั่งยศยั่งยืนช้า สิ่งเศร้าเสียสลาย
๙๗๗. วายกิจกำหนดได้ หลายวาร
จึ่งนิพนธ์พจนสาร สืบไว้
บนานกลับมีการ กิดแทรก มาเฮย
แต่บ่หยุดยั้งให้ เนิ่นช้าเชื่อนไป
๙๗๘. จนใจจะต่อยได้ แคะทำ
ให้เพราะเจาะทุกคำ ไป่ได้
เกรงการจักมีสำ- ทักหนัก มานา
แม้นว่าปีใหม่ใกล้ จักค้างเสียคราว
๙๗๙. จำสาวราวรีบร้อน รนคิด
เพราะบ่เพราะตามจิตต์ ลวกแท้
การเล่นบ่เป็นผิด ใดแผก พ้องแฮ
จงคิดขนานแม้ เท่านี้วันทำ
๙๘๐. เริ่มคำขึ้นแรกทั้ง วันลง จบแฮ
สองศุกรสบกันตรง ดั่งแกล้ง
ข้างขึ้นหกค่ำผจง จบเจ็ด ค่ำนา
เดือนเจ็ดจนแปดแสร้ง สฤษฎ์แล้วเสร็จลง

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๙๘๑. คงคิดยี่สิบเก้า วันวาร
นับว่าเดือนหนึ่งประมาณ หมดถ้อย
เรียงศกตกปีขาล สัมฤทธิ– ศกเฮย
ศักราชพันสองร้อย สี่สร้อยมิศนย์

๙๘๒. เพิ่มพูนแนะท้ายหน่อย นามคิด ไว้เฮย
ชื่อนิทราชาคริต เรื่องน
แปลตรงดุจอังกฤษ เขาเรียก กันเฮย
เสนอเรื่องนักเลงช ชื่ออ้างอ่านจำ

๙๘๓. คำโคลง สุวภาพเพียง พวงประพาล
ลิลิต เก็บบรรสาน สอดร้อย
นิทรา เรื่องหลับปาน เคลิ้มจิตต์ เขานา
ชาคริต กลับเคลื่อนคล้อย สร่างเคลิ้มมัวหลง

๙๘๔. กรมหมื่นพิชิตได้ ขวนขวาย
ตัดตกเติมคำขยาย ออกบ้าง
เลือกคัดดัดแปลงปลาย สัมผัส กลอนเฮย
ไพเราะเสนาะอ้าง อรรถล้วนควรฟัง

๙๘๕. ภายหลังจึงส่งให้ พระศรี
สุนทรโวหารมี ชื่อน้อย
เทียบทานถ่องอีกที หนึ่งเผื่อ พลั้งเฮย
สอบอักษรกลอนถ้อย ถูกถ้วนบริบูรณ์

ร่าย

๙๘๖. พูนเพิ่มท้ายแถลงการณ์ ปางเรียกสารพิมพ์กิจ คิด แบ่งกันบันงาน ให้สอบทานทีละแท่น เพื่อเหมาะแม่นอักษร

กลอนสัมผัสส์เอกโท โดยโบราณตำรับ ข้อบังคับทั้งหลาย บให้
คลายคลาคลาด พระเจ้าราชวรวงศ์ พระองค์เจ้าบุตรี ปรีชาเชิง
ลิขิต กรมหมื่นพิชิตเชี่ยวชาญ การโคลงกาพย์กลอนฉันท์ อีก
เทวัญอุทัยวงศ์ คงแก่เรียนรู้มาก มนุษยนาคมานพ จบจิตต์แจ้ง
เจนจัด สวัสดิประวัติไวว่อง ถ่องวิทยายิ่งกวี พระศรีสุนทรโวหาร
อาจารย์ผู้รู้หลัก นักงานตูอีกตน รวมเจ็ดคนค้นคิด หาที่ผิดแคะไค้
บางคนได้ผิดกลอน บางคนทอนเอกโท โวหารเห็นเพี้ยนผิด ต่อ
เติมติดตกแทรก บให้แปลกฉะบับบรรพ์ อักษรอันพลั้งพลาด
ขาดไม้หน้านฤคหิต ทัณฑฆาตผิดพินทุ์ขาด ตัวคล้อยคลาดขึ้นลง
วงฟองมันวิสรรชนีย์ ตาใครดีหาพบ มาบรรจบเจ็ดใบ เก็บลงใน
ใบหนึ่ง จึ่งส่งไปให้แก้ เพื่อถ่องแท้ทุกคำ ทำเยี่ยงนี้จึ่งกาล
ตราบสิ้นสารสุดเรื่อง ส่วนเครื่องพิมพ์พนักงาน การกรมขุน
บดินทร์ เจ้าวัชรินทร์ตรวจจัด ตีเย็บตัดอัดสมุด บได้หยุดยับยั้ง
พลั้งผิดบ้างคงหลาย หมายบมั่นหมดใจ ในกระบวนโคลงฉันท์
อันไปพลั้งไปมี หนึ่งตีพิมพ์ก็ยาก ผู้ตรวจมากหลายผู้ แต่ไปรู้
หมดผิด ติดใจตรวจคราใด คงอยู่ในพบอีก หลีกตาลอดไปบ้าง
ฝ่ายข้างผู้พิมพ์การ เรียบเรียงสารตามสอบ ไปรอบคอบขาดเหลือ
เพราะพ้นเผองวยงง คงยังคงผิดอยู่ คู่รับผิดไปพ้น เกลือกผู้ค้น
ดูปะ จะโจทย์ท้วงทักทาย จงอย่าวายดำริ ตริความยากผู้แต่ง
หลงลืมแห่งผู้ทาน การลงพิมพ์เร็วเร่ง เพ่งเห็นผิดพึงแปลง ใด
คลางแคลงสอบถาม ดัดแปลงตามแต่เพราะ เพื่อเสนาะทั่วหน้า
ยั่วจิตต์นักเลงกล้า แต่งเหล้นภายหลัง อีกเทอญ

โคลง ๕

๙๘๗. รังเรื่องลิลิตนี้ นับประมาณ
หาเล่มเต็มแน่นปาน เบียดแบ้ง
โรงพิมพ์ผจงสาร สมุดเล่ม เดียวแฮ
วางกะระยะแสร้ง สฤษฎ์ให้เห็นสวย

๙๘๙. ด้วยรอกระดาษช้า ไป่มา ถึงเฮย
เห็นจวบจวนเวลา เล่นแล้ว
จึงเร่งรีบเร็วหา กระดาษ ทำแฮ
พิศบ่ผุดผ่องแผ้ว ผ่อนเพี้ยงพอการ

๙๙๐. ขาลสมฤทธศกสิน สุดบ
เดือนสี่เดือนเดียวมี ช่องเร้า
เร่งทันแจกราตรี ปาฏิบท
บีใหม่มาเยียมเข้า เขตต้แล้วจุ่งเจริญ

จบ เรื่องอาหรับพ้น เพรงกาล
บ บกพร่องพิสดาร ถี่ถ้วน
ริ ทำรับทันงาน บีใหม่ มาแฮ
บูรณ์ แบบโคลงร่ายล้วน หลากเบื้องโบราณ

พระราชนิพนธ์คู่เรือง

๑. เป็นประเทศตั้งอยู่หว่างทะเลแดงกับอ่าวเปอร์เซีย เรียกตามอังกฤษว่าอาเรเบีย.

๒. เป็นเมืองอยู่ในประเทศเตอรกีข้างอาเซีย ตั้งอยู่ริมฝั่งน้ำชอติกริส แลติจูดเหนือ ๓๓ ดีกรี ลองกิจูด ๔๔ ดีกรีตะวันออกอย่างอังกฤษ.

๓. ราชกิจ ๔ ประการนี้ คือธรรม ๔ ประการ ซึ่งคัดมาแต่พระ–ธรรมศาสตร์ในกฎหมายเล่ม ๑ หน้า ๑๑ บรรทัดที่ ๗.

๔. ฮารูนเป็นพระนามพระเจ้าแผ่นดิน อาลรายจิดนั้นเป็นสร้อยพระนาม แปลว่าทรงธรรม ในกษัตริย์ใหญ่ในประเทศอาหรับเตอรกี อียิปต์ เสวยราชสมบัติอยู่ในเมืองแบกแดดซึ่งเป็นเมืองหลวง ตั้งแต่จุลศักราช ๑๔๘ จน ๑๗๑ เป็น ๒๓ ปี (พ.ศ. ๑๓๒๙ ถึง ๑๓๕๒).

๕. เป็นภาษาอาหรับ แปลว่าเจ้าแผ่นดิน และผู้สืบต่อ คือสืบต่อจากมะหะหมัด.

๖. เป็นผู้ตั้งศาสนาอิสลาม.

๗. เป็นชื่อคน จะเรียกว่า อาบูคำหนึ่ง ฤๅ หะซันคำหนึ่งก็ได้.

๘. คัดมาแต่โคลงสุภาษิตโลกนิติ บทที่ ๔๐๗ ซึ่งกรมสมเด็จพระ–เดชาดิศรทรง.

๙. เป็นชื่อเมืองซึ่งตั้งอยู่ปลายแม่น้ำติกริส แลติจูดเหนือ ๓๖ ดีกรี ลองกิจูด ๔๓ ดีกรีตะวันออกอย่างอังกฤษ.

๑๐. เป็นภาษาฝรั่งเศส ความว่าเนื้อสัตว์ฉีกประสมกันหลายอย่างคล้ายยำญวน.

๑๑. เป็นภาษาอาหรับ แปลว่าพระแขกอย่างหนึ่ง แปลว่าเจ้าอย่างหนึ่ง แต่ในที่นี้ใช้ว่าพระแขก.

๑๒. เป็นภาษาอาหรับ แปลว่าหนังสืออ่าน แต่บัดนี้เขาใช้ว่าเป็นชื่อคัมภีร์ เป็นธรรมคำสั่งสอนของมะหะหมัด.

๑๓. แบ่งนี้เป็นยาเบื่อเมาอย่างหนึ่ง ซึ่งกาหลิบเคยใช้วางคนให้หลับตามพระทัยประสงค์.

๑๔. นมาส นี้ แปลว่าไหว้พระอย่างอิสลาม.

๑๕. สะบันช์ เป็นภาษาอังกฤษ แปลว่าฟองน้ำ.

๑๖. เป็นภาษากรีก แปลตามศัพท์ว่า ผู้รักษาเก้าอี้ แต่ใช้เป็นใจความว่าเป็นพนักงานกรมวังหรือชาวที่.

๑๗. เมศร ฤๅ เมศเรอ นั้น เป็นชื่อขุนนางผู้ใหญ่ในกรมวัง.

๑๘. พระเป็นเจ้านี้ใช้ตามสำนวนแขก หมักอ้างชื่ออาหล่ำ ซึ่งเป็นผู้สร้างของเขาบ่อย ๆ.

๑๙. เป็นชื่อเสนาบดีตัวโปรดของกาหลิบ นัยหนึ่งว่าเป็นโอรสของกาหลิบด้วย.

๒๐. แกรนด์ เป็นภาษาอังกฤษ แปลว่าใหญ่ วิเซีย นั้นเป็นภาษาอาหรับ แปลตามศัพท์ว่าผู้แบกและตรงกับจัตุสดมภ์.

๒๑. โปลิศเป็นภาษาอังกฤษ แปลว่ากรมนครบาล.

๒๒. จอบคำนี้ แปลออกจากคำที่ว่า เรก เป็นชื่อของมารดาอาบูหะซัน.

๒๓. คำนี้ แปลจากคำอังกฤษ ที่ว่า มูนไลต์ เป็นชื่อนางใน เพราะฉะบับอังกฤษไม่ออกชื่อแขกเหมือนอย่างอาบู.

๒๔. แปลจาก ซันไชน์ เป็นชื่อนางในเหมือนกัน

๒๕. ,, หาตดิไลต์ ,, ,,

๒๖. ,, ไอยดิไลต์ ,, ,,

๒๗. ,, คอรัลริฟส์ ,, ,,

๒๘. ,, อาลบาสเตอเนก ,, ,,

๒๙. ,, ชูดาเคน ,, ,,

๓๐. ,, หาตเชน ,, ,,

๓๑. ,, โซลตอเมนต์ ,, ,,

๓๒. ,, คลัสเตอออฟเปอล ,, ,,

๓๓. ,, วินัส ,, ,,

๓๔. ,, เดไลต์ ,, ,,

๓๕. ผู้ถือศาสนามะหะหมัด ผู้ที่เป็นชาวเมืองโมสแลม.

๓๖. ภาษาอังกฤษ ๗ วันเรียกว่าวิกหนึ่ง.

๓๗. นี้มีในพระราชกำหนดเก่า กฎ ๕๐ กฎหมายเล่ม ๒ หน้า ๓๘๑ กับมีเพิ่มเติมอุดหนุนในพระราชกำหนดใหม่ กฎ ๓๘ หน้า ๔๘๕ นั้นอีก.

๓๘. เป็นชื่อพระอัครมเหสีของกาหลิบ.

๓๙. เป็นชื่อนางข้าหลวงพระมเหสี จะเรียกแต่อัวดัดก็ได้ นอซาตอลก็ได้

๔๐. เป็นเมืองอยู่ในอาหรับใกล้ทะเลแดง แลติจูดเหนือ ๒๐ ดีกรี ลองกิจูด ๔๕ ดีกรีตะวันออกอังกฤษ.

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

ลักษณะของหนังสือลิลิต

หนังสือที่เรียกว่าลิลิต มักแต่งเป็นร่ายและโคลงสลับกัน คำท้ายบทประพันธ์ทุกบทต้องคล้อง (เรียกว่าเข้าลิลิตหรือรับสัมผัสส์) กับคำที่ ๑ หรือที่ ๒ ที่ ๓ ในวรรคต้นของบทใหม่ที่อยู่ถัดไป ความนำในต้นเรื่องมักแต่งเป็นร่ายกล่าวสรรเสริญเยินยอบ้านเมือง

โคลงและร่ายที่ใช้แต่งเข้าลิลิตสุภาพนั้น คือ ร่ายสุภาพ ร่ายโบราณกับ โคลงสุภาพ (หรือจะใช้ร่ายต้นกับโคลงต้นก็ได้ แต่ถ้าใช้อย่างหลังนี้ คำท้ายของบทร่ายหรือ โคลง ก็ต้อง ได้สัมผัสส์กับ บทต่อ ไปตามท้านอง ลิลิตต้นด้วย)

หนังสือลิลิตพระราชพงศาวดารเป็นลิลิตสุภาพ จึงแต่งเป็นร่ายและโคลงสุภาพ ซึ่งมีแผนบังคับดังนี้

โคลงสอง

เช่น เปรมใจจักใคร่เชย เชิญท่านจรัดเมอ
สู่บ้านเรือนเรา หน่อยเทอญ

โคลงสาม

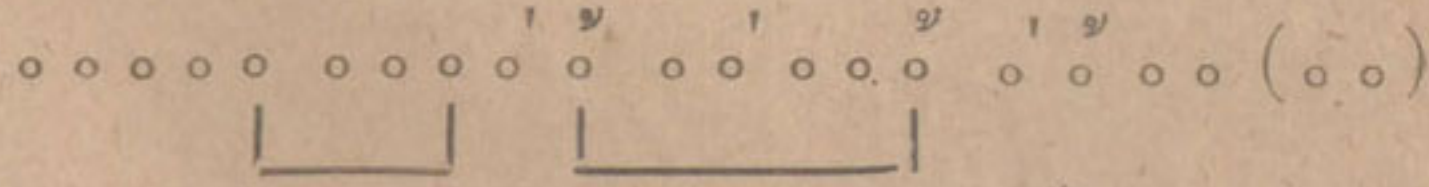

เช่น ดีใจครันสมหมาย บกดับกลายเกลือนได้
สมดั่งคำท่านไท้ ถึถ้วนทุกประการ

โคลงสี่

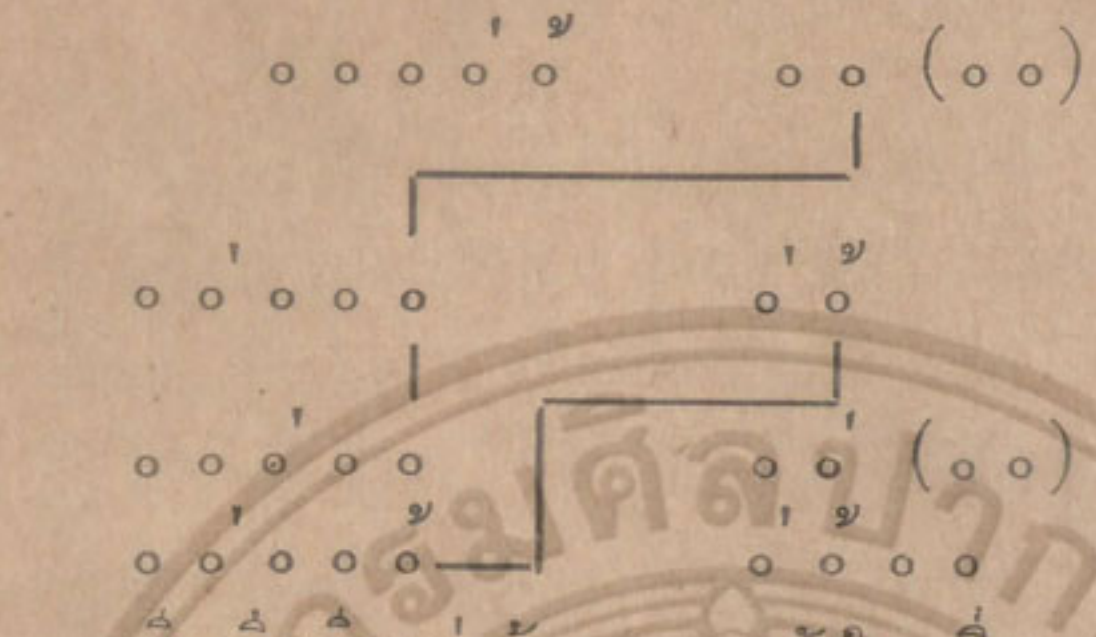

เช่น เสียงดอเสียงเต่าอ้าง อันใด พี่เอย
เสียงย่อมยอยศใคร ทั่วหล้า
สองเขือพี่หลับไหล ดมดิน ฤาพี่
สองพี่คิดเองอ้า อย่าได้ถามเผือ

(จากลิลิตพระลอ)

ร่าย จัดถ้อยคำเป็นวรรค ๆ ละ ๕ คำ คำท้ายวรรคหน้าต้องสัมผัสกับคำที่ ๑ หรือที่ ๒ ที่ ๓ ในวรรคถัดไป และถ้าคำส่งเป็นเอก คำรับต้องเป็นเอก และคำส่งเป็นโทคำรับก็ต้องเป็นโทเช่นเดียวกัน จะมีสักกี่วรรคก็ได้ แต่เมื่อจะจบต้องจบด้วยโคลงสองสุภาพ

เช่น ชวนนางพลางโบกหัตถ์ ให้สงัดนตรี จงพาที่ปราศรัย ให้นางในวางพัด กรกุมหัตถ์นารี ชวนมารศรีนั่งใกล้ มาแม่มาเคียงให้ พนมนัดหน่อยเรา.

คำอธิบายประกอบ เครื่องหมาย ๐ แทนคำ ๆ หนึ่ง เครื่องหมายโยงแสดงคำที่สัมผัสกัน คำใดที่ใช้ไม้เอกจะใช้คำตายแทนก็ได้.

อธิบายคำศัพท์

พระราชหัตถเลขา จดหมายของพระเจ้าแผ่นดิน วันวิวิธมงคล เปลี่ยนปี วันขึ้นปีใหม่อันเป็นวันประกอบด้วยมงคล (วิวิธมงคล) ในครั้งนั้น เรียกว่าพิธีสัมพัจฉรฉินท์ คือ พิธีตรุษตรงกับวันแรม ๑๔–๑๕ ค่ำเดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำเดือน ๕ ปีใหม่ เป็นวันเปลี่ยนชื่อนักษัตร แต่ศกยังไม่เปลี่ยน ต้องไปเปลี่ยนเอาวันเถลิงสงกรานต์ราววันที่ ๑๕ เมษายน. สฤษฎิ์ ลำเร็จ. นฤบาลผู้ปกครองคน, พระเจ้าแผ่นดิน. มาน ม. C.R.S. เป็นพระนามย่อที่ทรงเป็นภาษาอังกฤษ C=Chulalankarana, R=Rex, S=Siam. พระราชกระแส คำสั่ง. ทรงพระราชปรารภ ดำริ, คิด. เฉลิมพระบรมนามาภิไธย ส่งเสริมชื่อเสียงเชิดชูพระเกียรติยศ (นามาภิไธย-ชื่อ). เชิงอรรถ คำอธิบายซึ่งอยู่เบื้องล่างของหนังสือ (จากคำอังกฤษว่า foot-note) entertainment การรื่นเริง. การเลี้ยงดู, การมหรสพ civilization อารยธรรม. คริสตศักราช การนับปีตั้งแต่วันเกิดของพระเยซูคริสต์. จุลศักราช การนับปีตามวิธีซึ่งใช้อยู่ในสมัยนั้น ต่อมาเปลี่ยนใช้รัตนโกสินทรศก เมื่อ พ. ศ. ๒๔๓๒ แล้วเปลี่ยนใช้พุทธศักราช เมื่อ พ. ศ. ๒๔๕๖ มาจนบัดนี้. ฉศก ปีที่ ๖ คือเป็นปีจุลศักราชที่มีเลขตัวท้ายเป็นเลข ๖ ถ้าเรียกชื่อปีนักษัตร เขาต้องบอกเลขท้ายจุลศักราชกำกับไว้ด้วย คือ เลข ๑ ว่าเอกศก, ๒ โทศก, ๓ ตรีศก ๔ จัตวาศก, ๕ เบญจศก, ๖ ฉศก, ๗ สัปตศก, ๘ อัฐศก, ๙ นพศก, ๐ สัมฤทธิศก, แล้วก็ขนเลข ๑ เอกศกเรื่อยไปใหม่ เช่น ปีวอก ฉศก, ปีระกา สัปตศก เป็นต้น เพื่อไม่ให้ปะปนกัน เพราะห่างกัน ๑๒ ปีก็จะต้องมีปีวอก ปีระกา ซ้ำอีก ไม่มีทางเกิดว่า วอก รอบไหน ระกา รอบไหน. ศฤงคาร สมบัติ. มารยา เล่ห์เหลี่ยม. ท่านเล็ก สมเด็จเจ้าฟ้ากุณพันธุ์วงศ์วรเดช พระราชอนุชาองค์เล็กใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. novels หนังสืออ่านเล่น.

บทที่๑. สรวม ขอ, สรวมสวัสดิวิชัย–ขอความสะดวกสะบายและความชะนะเกริก กึกก้อง. กรุงไกร เมืองใหญ่ (ไกร ยิ่ง) หมายถึงประเทศไทย. เกรียง ใหญ่, เกรียงยศ–ยศใหญ่. หล้า แผ่นดิน. ไพศรพณ์ ข้าว (ไพศรพณ์ผล–ข้าวให้ผล). บำเทิง เบิกบาน รัฐ แคว้น, รัฐมณฑล–ขอบเขตต์แคว้น. สกล ทั่วไป. ชื่นช้อย เจริญรุ่งเรือง, เบิกบาน. นาศ พินาศ, ฉิบหาย. นาศไร้ ฉิบหายหมด (ไร้–ไม่มี;หมด). ทุกข์ขุกเข็ญใหญ่น้อย นาศไร้แรงเกษม โสดเทอญ ความทุกข์ยากต่าง ๆ จงเสื่อมสิ้นไปให้มีมาก (แรง) แต่ความชื่นชมยินดีเท่านั้น (โสด). แรงเกษมโสดเทอญ มากด้วยความสุข สำราญอย่างเดียวเถิด.

๒. ศัลย์ ความโศก (ศัลย์–ลูกศร ในที่นี้หมายถึงความโศกที่เป็นเหมือนลูกศรปักอก). เทวษ ความทุกข์ร้อน. ปล่ง โปร่ง. ปรปักษ์ ฝ่ายอื่น คือข้าศึก. ก้าวเกี่ยง ก้าวเดียง. กษัย สิ้นไป.

๓. ไพบูลย์ เต็ม. ภูว แผ่นดิน. มณฑลเกษตร ขอบเขตต์.

๔. มาน ม. สยามพากย์ ภาษาไทย. ประดิษฐ์ แต่ง. ปางปรารภ ฯลฯ เมื่อเริ่มคิดข้อใดยังไม่ตลอด ถึงข้อนั้น ๆ ให้ทราบทุกข้อไปจนสำเร็จทุกข้อ.

๕. บรรพ์ ก่อน. รมย์สถาน ที่อันน่ายินดี. ไพศาล กว้างขวาง. โสดบุรี เมืองโดดเดี่ยวไม่กล้าขึ้นแก่ใคร หมายความว่าเมืองเอกราช. ภูธร พระเจ้าแผ่นดิน. จาตุรราชการ ราชกิจ ๔ อย่าง (๑) ตัดสินความเมือง (๒) บำรุงราษฎร (๓) บำรุงผลประโยชน์บ้านเมือง (๔) ป้องกันพระนคร. อธิกรณ์ เรื่องราว, คดี (ในโรงศาล). ประมวญ รวบรวม. ฉะบับบูรพา แบบอย่างประเทศตะวันออก

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

หมายถึงประเทศทางตะวันออกของยุโรป หรือจะว่าแบบอย่างก่อน ๆ ก็ได้ แต่คำ ปรัพา มักจะว่า "ตะวันออก" "มากกว่า" "ก่อน."

บริรักษ์ รักษา, ปกครอง. พาณิชเพศ เพศพ่อค้า คือแต่งตัวเป็นพ่อค้า. ประสาท ให้.

๖. มุนินทร์ จอมนักปราชญ์ (มุนี-นักปราชญ์, อินทร์-จอม).

จิรกาล ตลอดเวลานาน หมายถึงเสมอไป.

๗. ดนัย ถูก. การุญ ความกรุณา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่น พ้นทุกข์

๙. บ่มสุข ทำให้เกิดความสุขเต็มที่.

๒๕. บรรพต ภูเขา.

๒๖. อาตม์ ตน. ชีวาอาตม์-ชีวิตตน.

๒๘. คาม บ้าน, หมู่บ้าน.

๓๐. จรอก ตรอก. อปภาคย์ ปราศจากโชค, เคราะห์ร้าย ชักฉาก ปิดฉาก, คือปิดประตูบ้านแสดงว่าไม่เต็มใจรับรอง (สำนวน)

๓๑. จ้อมจ่าย จ่ายทีละน้อย ๆ. คราวครัน มากมาย.

๓๒. มาแขก มาเป็นแขก, มาหา. เฉก เช่น.

๓๓. เยีย ทำ.

๓๔. ภูมิบาล ผู้ปกครองแผ่นดิน, พระเจ้าแผ่นดิน.

๓๕. พระลบ เวลาจวนค่ำ (แผลงมาจากพลบ). ยามพระลบดับไม้ - ยามพลบตะวันดับทิวไม้.

๓๖. พัสตราภรณ์พาณิช ผ้าและเครื่องประดับอย่างพ่อค้า.

๔๑ ยาตร ไป. บัดดล ทันใด. สะลาม การแสดงความเคารพตามวิธีของแขกสลาม.

๔๓. เมือ ไป.

๔๕. มารยา พูดปด (จากมฤษา).

๕๔. เลอ บน, เลออาสน์–นั่งบนที่นั่ง. สนธยา. เวลาเย็น. ภักษภัณฑ์ ของกิน (ภักษ–กิน).

๕๕. ตระการ มากอย่าง.

๕๖. จรุง จูงใจ. ชวนใจ. บารนี นัก.

๕๗. ทิวาวาร เวลากลางวัน. รัตติกาล เวลากลางคืน. สุราบานน้ำสุรา–

๕๘. สลิล น้ำ.

๖๐. อย่างท่านมีของแม้ ชั่วแล้วมีใย เป็นคำยอว่า "คนอย่างท่านมีของดีๆ ทั้งนั้น ของชั่วจะมีทำไม".

๖๒. เพื่อ เพราะ.

๖๗. บพิตร ผู้มีทรัพย์เครื่องปลื้มใจ, ใช้เป็นคำเรียกเจ้านาย ในทนหมายถึงกาหลิบ. รักใจ รักน้ำใจ.

๗๑. พรูก พรูน.

๗๒. ศิขร ภูเขา. ผ้าง (พ่าง) เพียง, พอ.

๗๓. เมือ ไป. เมือมรณ์ ไปสู่ความตาย.

๗๔. สุนทร ดี. ไพเราะ มธุ หวาน (จากมธุ).

๗๖. สัง อยู่ (แผลงจากสิง). นอกรีต ผิดธรรมเนียม, นอกแบบแผน (นอกจารีต). ทายก ผู้ให้ทาน หมายถึงผู้ฝักใฝ่ในการบุญ.

๗๗. ท่อถ้อย กล่าวตอบ (ท่อ–โต้ตอบ).

๗๙. พิชิต ชะนะ หมายความว่าครอบครอง. ขี่เกล้า เป็นพระเจ้าอยู่หัว (สำนวน). เผ้า ผม (ผ่านเผ้า–ปกครองคน).

๘๐. หั้น นั้น.

๘๒. ทิฏฐิ ความเห็น หมายถึงความถือดี. ถอนทิฏฐิเดิมด้าน–ถอนความถือดีเดิมทิ้งเสียด้าน.

๙๙. ข้อย ข้า, ข้าพเจ้า (ไทยเหนือ).

๙๐. กราน หมอบ. สยบ ฟุบลง. สมประดี รู้สึกตัว.

๙๒. วินิจ สังเกต.

๙๕. สอดแคล้ว สงสัย.

๙๗. ตระบัด ทันใด. อะเคื้อ งาม.

๑๐๐. สภาอาสน์ ที่นั่งในที่ประชุม ไปล่ เดิน (ไปด่-ผาย, เดิน).
ยุคล ทั้งคู่.

๑๐๑. มานพ ชายหนุ่ม.

๑๐๔. เทียร ย่อม, ยัง,

๑๑๑. ยี่ภู่ ฟูก, ที่นอน.

๑๑๕. สกนธ์ ตัว. กาย. ฉงาย สงสัย. เน่ง นิ่ง.

๑๑๗. ราชี สง่า. รัง สร้าง.

๑๑๘. ยุนุก พวกขันที คือผู้ชายที่ถูกตอนเพื่อให้รับใช้ในราชสำนัก มีหน้าที่ดังปรากฏในพระบรมราชาธิบายแล้ว (เล่มที่ ๑๖ หน้า ๑๗๕).

๑๑๙. จินดา แก้ว.

๑๒๓. แสงหิรัญ แสงเงิน. ดัดผมม ตีนนอน.

๑๒๔. อนุสนธิ์ เรื่องราวอันติดต่อกัน. ลลาศ (ลลาศ) ไป หมายความว่าลุกขึ้น

๑๒๖. อรรถ ข้อความ.

๑๒๘. สุรางค์ นางฟ้า, หมายถึงหญิงรูปงาม. โมลิศ ผมที่กระหมวดเป็นจุก ในที่นี้หมายถึงหัว. ผลกา พัน. โพรงพราย สุกใส. งดงาม.

๑๒๙. ลูบเกล้า เอามือแตะหัวตัวเอง ตามวิธีแสดงความเคารพของแขก.
ยุบล เรื่องราว.

๑๓๒. บร้าง ไม่ได้, มิได้.

๑๔๓. หนาวจิตต์เจ็บ รู้สึกกลัวและไม่สบายใจ. แหนง รังเกียจ. ไผทแผ่นดิน. อุษาโยคเวลาใกล้รุ่ง. สุบิน ฝัน.

๑๓๖. เจ่ง ช้าง, ปี้มเจ่งร้อง–ปานช้างร้อง.

๑๔๓. อุภัย ทั้งสอง. อุภัยโลก–โลกทั้งสอง คือโลกมนุษย์และสวรรค์.

๑๔๖. ทันตา พ้น.

๑๔๗. เพลาเพลา เบาๆ ละคึก รีบเร่ง, เร่ง. นฤมิต สร้าง ในทีนี้หมายถึงบันดาลขึ้นด้วยฤทธิ์.

๑๔๘. นเรศูร ผู้เป็นใหญ่กว่าคน, พระเจ้าแผ่นดิน (นร--คน, อีศูร จากอีศวร–ผู้เป็นใหญ่). ไพโรจน์ รุ่งเรือง.

๑๕๒. สะทกสะเทิน กระดากอาย.

๑๕๓. สนอบ เสื่อ กนก ทอง. รัตพัสตร ผ้าคาด. กนหยัน มีดสองคมแบบจีน. กระบี่คำเนือเกล้า กระบี่ฝักทองคำเนือเกล้าซึ่งนับว่าเนือดีที่สุด ในสมัยโบราณมีค่าเป็นเท่าของเงิน. งามเงือน งามเหมือน. ราชูปโภค เครื่องใช้สอยของพระราชา. ขัตติยโยค เครื่องประกอบพระเกียรติยศพระเจ้าแผ่นดิน. กัญญา นาง. มุขหน้าร้า รีเข้าไป (อย่างเดียวกับร่าในคำ "ร่ารับ"). โรงธาร ห้องที่พระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกขุนนาง. ประนัง แข่งขัน. ซ้อง ร้องพร้อมๆกัน. ราชวัลลภ คนสนิทของพระเจ้าแผ่นดิน, มหาดเล็ก. อธึก ยิ่ง

๑๕๔. รางรอง, รุจิเรข รุ่งเรือง

๑๕๘. อิสสเรศ, ไท้ ผู้เป็นใหญ่.

๑๖๑. เคียม, คัล เผ้า.

๑๖๒. เบิก เบิด. มาตย์ ข้าราชการ (จากอมาตย์ หรือ อำมาตย์).

๑๖๕. เรณู ละออง คือละอองพระบาท. ทราบใต้บาทเบื้องเรณู ใช้ธรรมดาว่า ทราบฝ่าละอองพระบาท.

๑๖๗. นครบาล เจ้าหน้าที่รักษาพระนคร โบราณเรียกเป็นคำสามัญว่ากรมเมือง. บัณฑูร สั่ง.

๑๗๐. สาธารณ์, สามานย์ แปลว่าทั่วไปทั้งคู่ แต่ในทินประสงค์เอาว่าเถว ทั้งคู่.

๑๗๓. เฉียวฉับ ทันท่วงทีดี. ตามปกติพูดว่า ฉับเฉียว.

๑๗๕. สากษ์ พะยาน.

๑๘๐. กาญจนา ทอง.

๑๘๘. กรรณ หู.

๑๙๔. จำหลัก สลัก, แกะเป็นลวดลาย. บุปผชาติ ดอกไม้. สุภลักษณ์ ลักษณะดี, สวยงาม. ลาวัณย์ สวยงาม. ยง งาม.

๑๙๕. นภาดล ท้องฟ้า.

๑๙๗. เบญจางค์ แท่น (เบ็ญจา). เกี้ยงร้อน แก้ร้อน.

๑๙๙. แมน เทวดา.

๒๐๐. สมร นาง.

๒๐๒. จอด รัก. ภายน่า ครั้งนั้นใช้น่าเอก. ตาง ต่าง, แทน.

๒๐๕. สามภพ สามโลก คือ โลกมนุษย์, สวรรค์และพรหมโลก. ผ้าง คือพ่าง ว่าเพียง, ว่าเปรียบ พ่ายแพ้

๒๐๖. ก้อ, บ้อ เดินกรีดกรายเลียบเคียงไปมาอย่างไก่ตัวผู้ทำก้อกับตัวเมีย

๒๑๑. รูปเชลงเลขา รูปอันแต่งเป็นลวดลาย (เชลง แต่ง. เลขา–ลาย เขียน). โหมด ผ้าชะนิดหนึ่งทอด้วยไหมสลับด้วยรัวเงิน หรือทอง. พระแกล หน้าต่าง. ขาบ สีน้ำเงินแก่. แปมใบโศก ปนกับสีใบ

โศก คือสิ้เขียวอ่อนเจือเหลืองเล็กน้อย. นากสวาด สีนากปนสีเทาเจือน้ำเงิน (สีสวาด คือสีเมล็ดสวาด ได้แก่สีเทาเจือน้ำเงิน). พะยับ มีด, ครึม. วัตถา ผ้า. รางชาง งาม. พานพะโอง พานสูงทำเป็นชั้น ๆ อย่างพานบายศรี. ผลาผล ผลไม้ใหญ่น้อย. แขไข เดือนหงาย. เขียวขจี เขียวอ่อน. ละเวง พุ่งตระลบ กำจร พุ่งไป. ฉม, คนธ ของหอม. วาลวิชนี พัดขนนก

๒๑๖. กากิง เท่ากับ, กากิงพ้า–เท่ากันกับนางพ้า. สวาท น่ารัก. สมาน เชื่อมกัน หมายถึงประสมกัน.

๒๑๗. นงพาล หญิงรุ่น ๆ, นางสาว. พะงา นางงาม หมายถึงนางทั้ง ๗ ที่อาบพูดด้วย.

๒๑๙. อำ บีด หมายถึงบีดชื่อ.

๒๒๓. สวาทไหม้ ความรักร้อนจนไหม้.

๒๒๕. โฉมเฉลา รูปงามดังสีดักเสดา.

๒๒๗. ทินกร พระอาทิตย์.

๒๓๑. เมลือง รุ่งเรือง, งาม. ลดา, เครือวัลลี ไม้เถา, ถายเครือเถา, รุ้ง กว้าง. แวง ยาว. ยวรยาตร เดินอย่างสง่า (จากยุรยาตร). กุดั่น ถายดอกไม้สีกลีบมีพลอยอยู่กลาง. อรเอก ดีที่หนึ่ง. โอภาส สุกใส. บัทมราช พลอยสีแดง, ทับทิม, นฤมล ผู้ไม่มีมลทิน หมายถึงนางทั้งเจ็ด แดงดูฉัน ฯ ล ฯ นฤมล แลดูแดงดังพระอาทิตย์มานิรมิต เป็นนางทั้งเจ็ด.

๒๓๕. อาทิตย์อัสดงคต อาทิตย์ตก (อัสดง หรือ อัสดงคต – ตก). ทายครบเครื่องดุริยางค์ ถือเครื่องดนตรีครบ (ทาย – ถือ). มะลักมะลอบ ลักลอบ (แผลง ล เป็น มล). มัฆวาน พระอินทร์.

๒๔๐. ครุณี หญิงรุ่น. มารศรี ผู้มีส่งาหมายถึงหญิง. มั่วห้อม ประชุมแวดล้อม

๒๔๑. รจนา ตกแต่ง. ก้านขด ชื่อหลายชนิดหนึ่งเป็นเถาวัลย์ขดไปมาสลับกัน. บรรเจิด งาม. โอปอล์ หลายชะนิดหนึ่งมีสีต่าง ๆ มีน้ำขุ่น ๆ คล้ายไข่มุกย์ ในที่นี้ใช้แทนแก้วมุกดาหาร ในแก้วเก้าอย่าง (นพรัตน์) ดู นพรัตน์ ต่อไป. มีสังวาลผ่านพาด เป็นลักษณะของไพฑูรย์ที่มีเงาเป็นสายรุ้งพาดกลางเรียกว่าสังวาล. ฉายแสงต่อท่อกัน แสงแวววาวปะทะกัน. นพรัตน์ แก้วเก้าประการ คือ เพ็ชร ทับทิม มรกต บุษราคัม โกเมน นิล มุกดาหาร เพทาย ไพฑูรย์. ชิงดวง ชื่อตาย โดยมากเรียกแก้วชิงดวง ทำเป็นวงกลมไว้กันสี่ด้าน. ระไบ (โดยมากใช้ระบาย) ริมผ้าที่ห้อยลง บัญชร หน้าต่างที่มีซี่กรง. โขมพัสตร์ ผ้าขาว พระสูตร ม่านอุไร ทอง. สะบู เครื่องลาด. โสภณ, โศภณ งาม. อวลอบหอมตระลบ. ขวดกัลเม็ด ขวดมีเกลียวที่ปาก และที่จุก ศิลาทอง หินอย่างดีเนื้อมีสีเป็นเม็ดทองราย ไปทั่ว. โมรา หินลายชะนิดหนึ่ง.

๒๔๒. รังสรรค์ แต่ง, สร้าง. อัคนี ไฟ.

๒๔๓. กำโบล แก้ม. บริบูรณ์ เต็ม หมายความว่าแก้มเต็มเต่ง งาม (แผลงจากบริบูรณ์). ศศิธร พระจันทร์ (จาก ศศธร–ผู้ทรงรูปกระต่าย). ทรงอัปสร รูปทรงอย่างนางฟ้า. อุณหิส กรอบหน้า. ขจิต ประดับ กุณฑล ตุ้มหู. สะอิ้ง เข็มขัด. นาฏ นาง.

๒๕๐. อรเอก ดีอย่างเอก. (อร – ดี).

๒๕๕. ยักย้ม รอยบุ๋มที่แก้มทั้งสอง ยักย้มก็ใช้.

๒๖๑. ภมร ผึ้ง, แมลงภู่. กำดัด รุ่นสาว.

๒๖๒. บุษบาบเลือกเคล้า ฯ ๓ ฯ หมายความว่าดอกไม้ไม่เลือกการเคล้าของพวกผึ้ง แต่หญิงงามไม่ (เลือกการเคล้า) ง่ายเช่นนั้น. จิตต์หม้าย จิตต์ร้าง (ปกติใช้ม่าย).

๒๖๔. ตรึง จับ(ใจ) ปกติว่า ตรึ.

๒๗๑. ราค ความยินดีในทางกามารมณ์. สุดา ถูก แต่ใช้หมายความว่านาง. มลังเมือง รุ่งเรืองสุกใส. ขวัญเมือง สิ่งที่เป็นสง่าของบ้านเมือง ในที่นี้หมายถึงนางพวงไข่มุกด์. พันปี เป็นคำยกยอว่ามีอายุตั้งพันปี ใช้เรียกพระเจ้าแผ่นดิน. จำนอง ผูก, แต่ง. อดิศร ผู้เป็นใหญ่ หมายถึงพระเจ้าแผ่นดิน.

๒๗๓. ราชนิกูล ตระกูลที่เนื่องมาจากพระราชวัน.

๒๗๔. ปฏิภาน ไหวพริบในเชิงโต้ตอบ. พรรค์ พวก.

๒๗๕. ขับขาน ร้องเพลง.

๒๗๘. ลุ ถึง, สำเร็จ.

๒๘๑. ภูวไนย ผู้ปกครองแผ่นดิน. พระราชา.

๒๘๗. อยู่งาน คอยปฏิบัติและรับใช้.

๒๘๘. รัตติกาล เวลากลางคืน. อรคต ขึ้นไป. ขึ้น. ทิศอุทัย ทิศตะวันขึ้น. ทิศตะวันออก. ไถง พระอาทิตย์. ระหัส ความลับ บ่ายควาย เวลาบ่ายประมาณ ๑๕.๐๐–๑๖.๐๐ น. เป็นเวลาที่เขาปล่อยให้ควายพักก่อนเอาเข้าคอก.

๒๘๙. โกลี การวุ่นวาย.

๒๙๓. จักประหลาดโลกแหล้ง ฯ ๓ ฯ ความว่าจักประหลาดจนโลกแตกทีเดียว ที่แม่ต้องแก้ความดื้อเร็วของเจ้า. (แล่ง–แตก,ล้างลื่ม, เร็ว คืออธิบายให้หายดื้อ).

๒๙๗. คำนึงเบื้องบูรพา จะคิดถึงเมื่อครั้งก่อน ๆ. อนาทร ร้อนใจ.

๒๙๘. คฤหา เรือน.

๓๐๑. สุบิน ฝัน.

๓๐๕ ภูธเรศ พระเจ้าแผ่นดิน.

๓๐๗. เพราะพูดบรู้ลืมฆ่า ฯ ล ฯ เพราะพูดโดยไม่รู้ (ว่า) ฉันฆ่าคน ได้อย่างมือเหมือนกัน.

๓๑๓. เนา อยู่- วิปริต ผิดแปลกไป.

๓๑๔. เห็นจริตติดพ้อง พวกข้างขนานเบา ๆ ตู กิริยาท่าทางบื้นพวก คนบอ ๆ (เบา สำนวนพูดใช้ว่า เบาเด็ง หมายถึงคนที่จริตไม่ปรกติ แต่ไม่ถึงเป็นบ้า)

๓๑๕. เพลาเพลา ค่อย ๆ เสียอารมณ์ เสียจริต, เป็นบ้า.

๓๑๗. กำแพงยอมมหรรณ กำแพงยอมมหู (เป็นสำนวนโดยนัยให้ระวังวาจาข้อความที่พูดอาจจะทราบถึงผู้อื่นได้ แม้กำแพงเปล่า ๆ ก็ให้นึกว่ามันมีรู)

๓๒๘. กุฎี ตึกหรือเรือนน้อย ๆ ในที่นี้หมายถึงที่ฝังศพก่ออิฐถือปูนอย่างที่จีนเรียกว่าฮวงซุ้ย.

๓๒๙. แด่น (แดน) ตำบล, ที่.

๓๓๒. กลับกลายหมดบมิยืน เปลี่ยนแปลงไปหมด ไม่มั่นคง (ในความกตัญญู)

๓๓๔. บุรพการี ผู้ทำบุญคุณก่อน หมายถึงพ่อแม่.

๓๓๗. เหียม เหตุ, ตรีเหียม–คิดถึงเหตุ.

๓๓๘. เพื่อเราแพ่งภักดี เพราะเราเพ่งจงรักต่อพระองค์ (แพ่ง–เพ่ง).

ปรโลก โลกหน้า.

๓๓๕ ไฟฟุนบเหือดด้วย คำดับ นั้นา ความโกรธเป็นไฟไม่หายด้วยคำชแจงเพื่อดับความโกรธ (คำดับ-คำที่ดับโกรธ).

๓๔๔. อำปลัง อำพราง, บีดบัง.

๓๕๓. คะคึก คึก ๆ, อึง, สนั่น.

๓๕๕. ทำประนั้นแหนงบ้า ทำดังนั้นสงสัยว่าจะบ้า (ประนั้น-ดังนั้น). เว้า พูด, กล่าว.

๓๕๗. เป็นการ เป็นธุระ. เราใช่หะซัน ฯลฯ ความว่าเราไม่ใช่หะซันจะได้รู้จักมัน (หญิงนั้น).

๓๕๙. การกลี การชั่วร้าย.

๓๖๙. น่าน ไหล.

๓๗๐. ทฏฐิ ความเห็น ในที่นี้หมายถึงความถือดี.

๓๗๓. ถั่งท้น ให้ถนอง.

๓๗๔. ระบอบ แบบแผน. วัลลภ คนสนิท. ทำโพย ทำโทษ ท่าว ถ้าว่า (อย่างเดียวกับ ผิว่า เป็นผิวะ ผิว, ในที่นี้ต้องการให้รับสัมผัสด้วยวรรณยุกต์เอก จึงใช้ท่า แทนถ้า).

๓๘๐. อนุสสร ระลึก, คำนึงถึง.

๓๘๘. วากย์ ถ้อยคำ.

๔๐๓. รีตไท้ (จารีตของไท้) ธรรมเนียมของพระองค์.

๔๐๔. ภานุมาศ พระอาทิตย์. ผันเพศพานิชทรง ทรงแปลงพระองค์เป็นพ่อค้า (เพศ=ชะนิด).

๔๐๗. หวาดเพียงพังขวัญ กลัวจนขวัญหนี

๔๒๘. ลากพิษติดหลังไป ไปไหนก็เอาพิษติดตัวไปใส่ให้ผู้อื่น.

๔๒๕. จงหยิบกลองของตน ริบผ้าย เป็นความเปรียบเทียบว่า อย่ามาติกลอง ร้องบ่าวอีกเลย จง เอากลอง ของท่านกลับ ไปเสียเถิด หมายความว่า อย่าพูดมากเลย ไปเสียเถิด.

๔๓๗. ยังบอุทัย พระอาทิตย์ยังไม่ขึ้น เอาความว่ายังไม่สว่าง. ปิ่นราไชศวรรยา ผู้เป็นใหญ่ในราชสมบัติ หมายถึงพระเจ้าแผ่นดิน. ความคิดดิบ ความคิดผิดซึ่งยังไม่ถูกต้อง (“ดิบ” เข้าคำดับกับ“ห่าม” คิดดิบๆ หมายถึงยังผิดมากกว่าคิดห่ามๆ อีก) สังหรณ์ ดลใจ. พระคุณพูนเพียบภู พระคุณล้นแผ่นดิน (ภู=แผ่นดิน). พิสดาร กว้างขวาง.

๔๕๒. คิดบ่ปลิดใจเปลือง ปล่งเศร้า คิดเท่าไรๆ ก็ไม่หมดความสลดใจ. ขนาง แหนงใจ, หมางใจ.

๔๕๓. คลาว เหล็ก.

๔๕๖. ค่าใครโดน ค่าที่ใครโดน (ค่า ค่าที่, เพราะที่).

๔๖๒. ยั่น กลัว. ชยาด. กราก กรากกรำ. ทนทุกข์. ทนลำบาก

๔๘๒. สบสั้น ตลอด. ทั่ว. สบใจ เหมาะใจ. ด่าวดิ้น ทุรนทุราย.

๔๘๕. อมฤตรส น้ำทิพย์. สุขรั้งจิรกาล มีความสุขตลอดเวลาช้านาน.

๔๙๔. รำไพ พระอาทิตย์. จำนำ ข้อจดจำ.

๔๙๙. ระวังบ่ได้ปิดบ้อง ท่านท้าวเล็งแล ระวังไม่ยืนบัง หรือไม่ปิดประตูเพื่อให้กาหิดแดเห็นได้.

๕๒๖. จิตสะดุ้ง หมดความตกใจ.

๕๓๓. ประดิทิน ทุกๆวัน.

๕๓๕. พินิศจัย (วินิจฉัย) ตัดสิน, พิจารณา. ทุรน กระสับกระส่าย, วุ่นวาย. แด ใจ. ราชาสนนาถ (อ่านราชา-สะนะ-นาถ) แท่น

สำหรับพระเจ้าแผ่นดินประทับ. เนียรนาท กึกก้อง. ฟ่องฟ้า ลอยจากฟ้า. จำเรียง ขับร้อง.

๕๓๕. พิเชียร เพ็ชร.

๕๔๕. ไอศูริย คือไอศวรรย (สมบัติ).

๕๕๐. บ่เต็มเต็ง มีจริตไม่ปรกติคือบอ เป็นสำนวนเปรียบคนว่าเต็มบาทหรือเต็มเต็ง ถ้าไม่เต็มบาทหรือไม่เต็มเต็งก็เท่ากับ บอ.

๕๕๗. นิมิตต์ ผันไป (นิมิตต์=เครื่องหมาย, ในที่นี้หมายเอาสุบินนิมิตต์)

๕๕๘. อจินไตย ไม่ควรคิด, ไม่น่าคิด.

๕๖๒. หลอกเล่นกับวังไท้ ดั่งนี้เหนงตาย มาหลอลวงกันเล่นในวังท่าน เช่นนี้หน้าฉงนตาย.

๕๖๓. นฤบดี พระเจ้าแผ่นดิน. ธรรมิกราช พระราชาผู้ทรงธรรม ที่เรียกดังนี้เพื่อให้ตรงกับคำ พระเจ้าทรงธรรม ซึ่งเป็นนามสมมติสำหรับอาบุหะขันตอนเป็นพระเจ้าแผ่นดิน).

๕๖๗. กินนรา กินนร, สัตว์ชะนิดหนึ่งในนิยาย กล่าวกันว่า ตัวเป็นคนเบื้องต่างเป็นนก ถ้ามักเปรียบผู้หญิงงามว่า งามดั่งนางกินนร. นวยนาด เดินกรีดกราย.

๕๗๑. สะเอ้ง (ส่ะอิ้ง) เข็มขัด.

๕๗๔. พิปลาส ผิดปกติ, ผิดแปลกไป. เต้นเบี่ดเบี่ง เต้นส่ำไปไม่เป็นท่า. ฉุยฉาย ชื่อเพลงขับร้องอย่างหนึ่ง เป็นเพลงสำหรับร้องให้รำ. รี่ร่ำหรับร่ายแระ เดินเรื่อยๆไปอย่างไม่มีจังหวะ ช้าบ้างเร็วบ้าง. เลียมและ เลียบเคียงเข้าไปเต้าโลม. ไปี่ลูกละบองทำนุก ไม่ถูกแบบแผนและทำนอง. บพรับพริบเนตร ไม่กะพริบตา.

๕๘๑. สำมะยำ เหลวแหลก.

๕๕๑ วิโยค พลัดพราก แต่ในทันหมายถึงความเปลี่ยวเปล่าเศร้าใจ. แถลงเลศ เล่าเรื่องราว (เลศ-อุบายแต่ในทันหมายถึงเรื่องราว).

๕๕๕. นฤนาถ ที่พึ่งของคนคือพระเจ้าแผ่นดิน (นฤ=คน).

๖๐๑. รังสฤษฎ์ สร้าง แต่ทันหมายถึงแต่งตั้ง.

๖๐๔. โสรจ อาบน้ำ.

๖๐๖. ทำงน หนัก. พสุธาร แผ่นดิน.

๖๐๗. ยินมลาก ยินดี.

๖๐๙. นิติสาร แบบแผน, เยี่ยงอย่าง. คติ วิธี, แบบอย่าง, ทางดำเนิน. วุฒิ ความเจริญ ครั้งโบราณบุคคลที่พระเจ้าแผ่นดินจะทรงชุบเลี้ยงนั้น ต้องมีวุฒิ ๔ อย่างด้วย ๑. ชาติวุฒิ เป็นผู้สืบสกุลอันรมหา เสนาบดีตลอดมา ๒. วัยวุฒิ เป็นผู้มีอายุสมควร คือตั้งแต่ ๓๑ ปีขึ้นไป ๓. คุณวุฒิ เป็นผู้รอบรู้ราชการ และ ๔. ปัญญาวุฒิ เป็นผู้ประกอบด้วยสติปัญญาเฉลียวฉลาด.

๖๑๑. ฐานันดร ตำแหน่งยศศักดิ์ และหน้าที่ในราชการ.

๖๑๒. เห่อเหิม กำเริบใจ.

๖๑๓. จตุระแบบเบื้องอธิบดี องคุณ ๔ ประการสำหรับผู้จะเป็นใหญ่ในราชการ เรียกว่าอธิบดีธรรม มี ๔ อย่าง คือ ๑. ฉันทาธิบดี สามารถนำสิ่งของที่ต้อง พระราช ประสงค์ มาถวายได้ ๒. วิริยาธิบดี ประกอบด้วยความเพียรอย่างมั่นคงในราชการ ๓. จิตตาธิบดี มีน้ำใจกล้าแข็งในการรบ ๔. วิมังสาธิบดี ฉลาดในการพิพากษาความและนโยบายแห่งราชการ.

๖๑๕. อย่าพาเหียร อย่าเป็นภายนอก หมายความว่าอย่าละเลยราชการ.

๖๑๗. บทอัยยการ กฎหมาย. อคติ ทางที่ไม่ควรดำเนินตาม มี ๑. ความรักเป็นเหตุให้ลำเอียง ๒. ความโกรธเป็นเหตุให้ลำเอียง ๓. ความกลัวเป็นเหตุให้ลำเอียง. ๔. ความรู้เท่าไม่ถึงการเป็นเหตุให้ลำเอียง วิหิงสา ความคิดเบียดเบียนผู้อื่น.

๖๒๒. กิง กัน, บัง.

๖๒๔. ภูวดล พื้นแผ่นดิน.

๖๒๕. ค้อยค้อย ต่อ ๆ กันไป, ตาม ๆ กันไป.

๖๒๖. ธรณี แผ่นดิน.

๖๒๗. อุปโภค เครื่องใช้สอย. บริโภค เครื่องกิน.

๖๔๒. คะคึง กกก้อง. ดำแคง ดังสนั่น. เมิล มองดู. อมร เทวดา แมน เทวดา. นันทวโนทยาน (นันทวัน) ชื่อสวนของพระอินทร์ วัชรินทร์ พระอินทร์ ที่เรียกเช่นนี้เพราะว่าพระอินทร์มีสายฟ้าเป็นอาวุธ (วชิร=เพชร, สายฟ้า). สุรกัญญา นางฟ้า. ดาวดึงส์ ชื่อสวรรค์ชั้นที่ ๒ ซึ่งพระอินทร์ปกครอง.

๖๔๓. เบ็ญจา ที่นั่งสำหรับนั่งในการมงคลต่าง ๆ เป็นรูป ๔ เหลี่ยม มีเพดาน. อัจกลับ โคม, ตะเกียง.

๖๔๗. ละเลาะ ค่อย ๆไป.

๖๔๘. ก่อง สุกใส. พาลพธู เจ้าสาว. เฉวียง ซ้าย.

๖๔๙. พระรัตนนารี พระนางแก้ว หมายถึงพระนางโซบิเด. สมรไมตรี ความเป็นเพื่อนร่วมรัก คือเป็นผัวเมียกัน (ในที่นี้สมร=ความรัก) อาโภค คิด (บอาโภคแผกใจ= ไม่คิดนอกใจ) อาจิณ เสมอไป ระบิล แบบฉะบับ.

๖๕๔. บัทมราค พลอยสีแดง, ทับทิม. วันรวี วันอาทิตย์. รัตมณี แก้วสีแดง เช่น ทับทิม. โกเมน.

ภาษาของสมุดแห่งชาติ

๖๕๕. สะกาวรัตน์ แก้วสีขาว เช่น เพชร, มุกดา.

๖๕๗. ปลันธน์ เครื่องประดับ. ช้าช่อน งาม.

๖๕๘. ประสาธน์ เครื่องประดับ. รจิต ตกแต่ง, ประดับ. พิพิธ ต่างๆ.

๖๖๕. เฒ่าแก่ ผู้ใหญ่ที่จัดการสู่ขอหญิงให้แก่ชาย.

๖๖๗. พะเยีย พวงดอกไม้ (ดุจดวงพะเยียหิมะหยาดเย็น หมายความว่า เช่นเดียวกับพวงดอกไม้ที่ได้ละอองน้ำค้าง).

๖๖๘. อิงอร ดีใจ, คลอเคลีย, แนบนาง.

๖๗๑. เมรัย น้ำเมาที่ยังไม่ได้กลั่น เช่น เบียร์, น้ำตาลเมา.

๖๗๒. ค่อน ขาว. กบ แน่น, คับ.

๖๗๘. จุณ ผงละเอียด, เป็นจุณ เป็นสำนวนหมายความว่าหมดสิ้น.

๖๘๒. ตาว ตาม. (ตาวรอนอก=ตามฝนออก).

๖๘๓. ดุจดั่งพิรุณแล้ง.....แลนา เหมือนครานาฝนแล้ง แตดเผากล้าแห้งเหี่ยวไป (หยี่องหงิกงอ).

๖๘๕. ส้อง เสพ. อัประมาณ กำหนดไม่ได้, มากมาย. โศกาดูร (โศก+อาดูร) เดือดร้อนด้วยความโศก.

๖๙๗. พิลาป คร่ำครวญ, รำพัน. ทาบตีอก เอาฝ่ามือทาบอกและตีอก

๗๐๖. ประ คือประบ่า. ปรก คือปกคลุมบ่า. เซิง เป็นเซิงรุงรังดังมาคล้ายเซิงหวาย.

๗๑๙. พังสมร หัวใจแตก เอาความว่า ตาย.

๗๒๓. บทรัช ละอองเท้า.

๗๒๕. ประติพัทธ์ ผูกพันธ์, รักใคร่.

๗๒๘. กระษาปณ์ เงิน.

๗๒๙. สรัง (อ่าน สัง) วิ่ง. สรังไคล วิ่งไป.

๗๓๕. หรี่หร้อหงันหงัน หัวร่องอไปมา.

๗๔๓. ฉลาย ทำลาย.

๗๕๕. ฝ่วบ่นั้นไป่พลัน ถ้าไม่เช่นนั้นคงไม่ตายโดยเร็วพลัน.

๗๕๘. ฉับ เร็ว, ไว.

๗๘๕. ตรีชา ดิเดียน.

๘๐๗. จิตรกรรม การวาดเขียนลวดลาย, รูปภาพ. เฉลา, ฉลุ แกะเป็นลวดลายงดงาม.

๘๐๘. ศรีสมรส ทรัพย์สมบัติที่ได้มาในระหว่างเป็นสามีภริยากัน (เดือนคากสินสมรส).

๘๐๙. สรีรา ร่างกาย.

๘๓๓. กษัตริย์ คือ พระเจ้ากาหลบ, ที่ใส่สระอี ก็เพื่อให้ถูกบังคับโคลงเท่านั้น.

๘๔๐. เรียกโมงยามฝ่ายเผ้า เรียกนางข้าหลวงซึ่งเข้าเวรอยู่ในยามนั้น.

๘๕๖. ไจ้ไจ้ แจ้วๆ.

๘๖๑. เคี่ยม กราบ (เคี่ยม).

๘๖๙. กระเหน็ด อุบาย.

๘๗๐. ว้า เปล่าเปลี่ยวใจ. หวั่นสมร หวั่นใจ.

๘๗๑. สฤล ต่ำช้า. ก่อถะเกิงกุณฑ์ ก่อไฟให้ลุกขึ้น (ถะเกิง รุ่งเรือง, กุณฑ์ ไฟ).

๘๗๒. เจิมเศียร สิ่งที่เสริมศรีษะขึ้น เช่น มงกุฎ ปิ่น ฯลฯ ได้แก่คำว่าปิ่นเกล้า หรือปกเกล้า เป็นคำเรียกพระเจ้าแผ่นดินอย่างยกย่อง สถิตเสถียร อยู่มั่นคง (สถิต=ตั้งอยู่ เสถียร=มั่นคง).

๘๘๕. ระเริม, เริ้มเริ้ม สั่นรัว.

๕๐๒. ช่างพิดช่างทูล ช่างพูด (โดยปกติใช้ พิดทูล เป็นราชาศัพท์คือพูดกับเจ้านาย).

๕๐๓. ประดน ประเดให้, ทับถมให้. เผด็จ ตัด ในทันหมายถึงพูดถากถางตัดโวหาร.

๕๐๔. ดอกเลา เถาเป็นหญ้าจำพวกอ้อแขมมีดอกเป็นช่อสั้นๆ.

๕๑๕. โลมา ขน.

๕๒๔. ยุรยาตรบาทนุกรม เดินเท้ามาตามลำดับ.

๕๔๓. ตะโพง วิ่งโขยกๆ คือวิ่งกระโดดเป็นห้วงๆ ไป.

๕๔๔. ขุก ทันที.

๕๕๑. นภากาศ ท้องฟ้า. บมิหลง ไม่เหลือ. บราง ไม่ได้.

๕๕๔. หัวแหบหัวใจเปลือง ปลาบท้อง หัวเราะจนเสียงแหบ อ่อนใจและเสียดท้อง

๕๖๘. เกลาฉันท์กลั่นน้ำนับ เสมอสมาน กันฤๅ ฯลฯ แต่งฉิดเรียงนักบทำน้ำแข็งเหมือนกันไม่ช้าก็ละลาย. ไม่เป็นก้อนอยู่นาน (กลั่นน้ำ=ทำน้ำแข็ง ซึ่งครั้งนั้นเรียกว่า "กลั่นน้ำแข็ง" ฉันท์ในทันหมายถึงความประพันธ์ทั่วๆ ไปตามแบบบาลี).

๕๗๑. กาพย์ ในทันหมายถึง ความประพันธ์ทั่วๆ ไป ตามแบบ บาลี. ตามฉะบับบ่ได้คิด ฯลฯ ความว่าแต่งตามต้นฉะบับเดิมไม่ได้คิดขึ้นเองอย่างเรื่องพระอภัยมณี.

๕๘๖. เทวัญอุทัยวงศ์ สมเด็จกรมพระยาเทวงศ์วโรปการ. มนุษยนาคมานพ สมเด็จกรมพระยาวชิรญาณวโรรส. สวัสดิประวัติพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสมมตอมรพันธุ์.

๕๘๙. ปาฏิบท วันต้นปักษ์ คือวันขึ้นหรือแรม ๑ ค่ำ ในที่นี้หมายถึงขึ้นหนึ่งค่ำ ในขณะนั้น ใช้ปีอย่างนักษัตร ถือเอาวันขึ้นหนึ่งค่าเดือนยี่เป็นวันขึ้นปีใหม่ คือ ปีเถาะ ซึ่งครั้งนั้นเรียกว่าตรุษ และยังเรียกปีเถาะ เป็นสัมฤทธิศกไปจนถึงสงกรานต์ วันเถลิงศก จึงเปลี่ยนศกใหม่ เป็นปีเถาะ เอกศก และเปลี่ยนจุลศักราชด้วย.

๕๙๐. (โคลงนี้เป็นโคลงกระทู้ เวลาอ่านต้องอ่านกระทู้ก่อน แล้วจึงอ่านตามบาทโคลง).

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คลังออมสิน ถนนบุญศิริ พระนคร

นายพันธุ์ ลักษณะสุต ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๔๙๘

กรมศิลปากร
หอสมุดแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

กรมศิลปากร
หอสมุดแห่งชาติ นครศรีธรรมราช